

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

**Historie hradu a zámku Hauenštejn
(Horní Hrad, kraj Karlovarský)**

BAKALÁRSKÁ PRÁCE

Autor: Jan Kasl
Studijní program: B7105 – Historické vědy
Studijní obor: Presentace a ochrana kulturního dědictví

Vedoucí práce: prof. PhDr. František Musil, CSc.

Hradec Králové 2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jan Kasl
Studium:	F13315
Studijní program:	B7105 Historické vědy
Studijní obor:	Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Název bakalářské práce:	Historie hradu a zámku Hauenštejn (Horní Hrad, kraj Karlovarský)
Název bakalářské práce AJ:	History of castle Hauenštejn (Horní Hrad, Karlovy Vary Region)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zpočátku věnovat studium uvedené literatury a pramenů. Dalším krokem je srovnání těchto poznatků se současnou terénní situací. Konečným cílem práce bude zachycení historie hradu a konfrontace dnešního stavu podoby s historickou skutečností.

Prameny: Státní archiv Žlutice - fond Velkostatku Horní Hrad; Klsák, Jiří - Archeologické výzkumy Karlovarského muzea v roce 2001. Klsák, Jiří. In: XI. Historický seminář Karla Nejdla. Sborník přednášek / Karlovy Vary : Klub přátel Karlových Varů, 2002; Úlovec J., Zeman L., Klsák J.: Hrad a zámek Hauenštejn, rukopis 2002; Literatura: Bernou F.: Čechy. Díl 10, Krušné hory a Poohří, 1896; Sedláček A.: Hrady, zámky a tvrze království Českého XIII., 1905; Úlovec J.: Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech 1. díl, 2003; Durdík T.: Encyklopedie českých hradů, 2005;

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. František Musil, CSc.
Oponent:	doc. MgA. Boguslaw Czechowicz, Dr.
Datum zadání závěrečné práce:	24.11.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

Hradec Králové dne 13. 5. 2017

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce sjednocuje historii zámku Hauenštejn na Karlovarsku. Ten je v rekonstrukci od roku 2000. V první části hodnotí kasteologický vývoj zámku a rozebírá zachovalé hmotné stopy. Tyto poznatky poté dává do souvislostí v dalších kapitolách. V druhé části práce sjednocuje historii zámku opřenou o dosavadní výzkumy. Třetí část je věnována důvodům devastace zámku a probíhající rekonstrukci. Na samém závěru shromažďuje zdejší pověsti.

Klíčová slova

Historie – Hauenštejn – zámek – hrad – Horní Hrad

Annotation

The bachelor thesis unifies the history of Hauenštejn castle in Karlovy Vary region, which has been under reconstruction since 2000. In the first part it evaluates the archaeological development of the castle and analyzes the preserved material traces. This knowledge then links to other chapters. Second part of the work unifies the history of the castle based on previous research. The third part is devoted to the reasons for the devastation of the castle and the ongoing reconstruction. The very end of the thesis is dedicated to local rumors.

Keywords

History – Hauenštejn – Horní Hrad – palace – castle

Poděkování

Na tomto místě bych rád projevil vděčnost mnohým lidem, kteří mi při psaní této práce pomáhali. Rád bych poděkoval především vedoucímu mé práce prof. PhDr. Františku Musilovi, CSc. Za jeho ochotu, trpělivost a rady, které mi při psaní této práce poskytl. Dále majiteli zámku Hauenštejn Pavlu Palackému i kastelánu a řediteli botanické zahrady na Hauenštejně Jakubu Hejtíkovi, za jejich spolupráci. V neposlední řadě pak zaměstnancům Krajského muzea Karlovarského Kraje, a to i těm bývalým, kteří mi mnohokrát vyšli vstříc.

Obsah

Úvod	1
1. Kasteologický vývoj	5
2 Archeologický výzkum	10
3 Současné architektonické prvky	15
4 Středověké dějiny hradu (Do objevení Ameriky 1492)	18
4.1 Počátky hradu Hauenštejn	18
4.2 Hauenštejn za Husitské revoluce	20
4.3 Ilburkové na Loketsku	20
4.4 Hauenštejn v pohusitském období.....	22
4.5 Vilém z Ilburka	23
5. Raný novověk (1492–1789).....	29
5.1 Hauenštejn po požáru kolem roku 1600	30
5.2 Šlikové	32
5.3 Hauenštejn a barokní úpravy	37
6 Vrcholný novověk (1789–1914)	40
6.1 První fáze novogotických úprav (1840–1850).....	40
6.2 Druhá fáze novogotických úprav (1878–1882)	42
6.3 Buquoyové	44
7 Moderní dějiny	49
7.1 Poválečný vývoj a devastace zámku.....	49
7.2 Nový majitel a rekonstrukce zámku	52
7.3 Stálé expozice a kulturní akce	54
8 Pověsti	56
Závěr.....	60
Seznam použitých pramenů a literatury	62
Přílohy	66

Úvod

Novogotický zámek Hauenštejn, ležící nedaleko soutoku Hornohradského a Osvinovského potoka na sever od Karlových varů, je přezdívaný „Západočeská Hluboká“. Jistě po právu si nese toto přirovnání. Stejně jako zámek Hluboká i Hauenštejn, byl postaven v druhé polovině 13. století jako královský strážný hrad, stejně jako Hluboká byl postupně rozšiřován, přestavován v renesančním duchu, následně v barokním a stejně jako Hluboká byl nakonec v 19. století přestavěn v novogotickém stylu. Tím ale podobnost více méně končí. Zámek Hauenštejn, známý též jako Horní hrad, leží v kopcích Krušných hor, kde přístup k němu není vždy jednoduchý. Především v zimních měsících občas leží přes cestu spadlé větve všudypřítomných stromů. Nedávná minulost zámku je ukázkou následků lidské nečinnosti, kdy v 60. letech se již opuštěný zámek stal cílem vandalů. Zámek bez oken a dveří brzy přišel o střechy, zdi začaly pukát, a již v 70. letech o něm můžeme hovořit jako o zřícenině. Po čtyřiceti letech, kdy si s ním úřady nevěděly rady, zámek na konci roku 2000 koupil Pavel Palacký a okamžitě začal s náročnou rekonstrukcí. Ta i v roce 2017 stále trvá a nezdá se, že by brzy doznala konce. Rekonstrukce byla tehdy vyčíslena na zhruba 250 mil. Českých korun, přičemž lidé, kteří se do rekonstrukce pustili, neměli dost peněžních prostředků ani na to nejdůležitější, tedy na zajištění objektu. Nicméně měli a stále mají neuvěřitelné odhodlání.

Zámek Hauenštejn leží 2.5 kilometru severozápadně od Stráže nad Ohří a asi 6 kilometrů severovýchodně od Ostrova na Karlovarsku. Jde o oblast, kde neexistují roviny, kde i hlavní silnice směřující z Chomutova směrem na Karlovy Vary musí uhýbat před skalami a vysokými kopci. Zámek se lidskému oku objeví snad jen ve chvíli, kdy spočine ve stejnojmenné vsi ležící pod ním. Kopce, které jsou všude v okolí, brání pohledům i k nedaleké řece Ohří, na jejímž pravém břehu existuje stále již v pravěku vytesaná stezka, která byla využívána ještě ve středověku pro cesty kupců do zhruba dvacet kilometrů vzdálené Kadaně coby královského města. Řeka Ohře, která protéká zhruba 2 kilometry jihovýchodně od zámku, rozděluje od sebe Krušné a Doupovské hory, které by jinak splývaly v jedno pohoří. Z popisu je jasné, že jde o místo, které není plně vhodné pro život, přesto jde o území, které bylo vždy velmi silně osídlené. Zámek Horní hrad vznikl přestavbou původního hradu Hauenštejn a stojí v oblasti, která je již od středověku známá těžbou. Nedaleko leží Jáchymov, Měděnec, či Kovářská a přehrada Přísečnice, na jejímž dně stále leží pozůstatky stejnojmenné obce. V okolí zámku Horní hrad můžeme hledat hrady jako Himlštejn, hrad u Kotviny (snad Kleinštejn), Perštejn, Nový Šumburk, či

Egerberk, nebo tu můžeme hledat Funkštejn, či byt' až v 16. století postavený Freudenstein. Nedaleký vojenský prostor kromě již zmíněného Kleinštejnu skrývá ještě Hradiště, osídlené s jistotou ve 13. století. Hauenštejn patří k nejstarším objektům v okolí. Mezi zámky z okolí můžeme najít zámek v Ostrově, Klášterci nad Ohří, ve Velichově či například v Dalovicích. V tomto kraji našli zalíbení osobnosti jako Ludwig van Beethoven či Johann Wolfgang von Goethe. Je to lázeňský kraj, což dokládají lázně v Klášterci nad Ohří, nedaleké Karlovy Vary, nebo lázně se smutným osudem, tedy Kyselka.

Při prvním setkání s Pavlem Palackým v roce 2014 jsem byl informován o tom, že historie zámku nebyla dosud podrobně zpracovaná a došlo mezi námi k dohodě o spolupráci na knize o historii Hauenštejnu. Rozhodl jsem se, že bakalářskou práci pojmu jako základ pro tuto v budoucnu vydanou knihu, která by měla být podporou pro místní nadšence, kteří se snaží zámek zachránit. Práce vzniká i z toho důvodu, aby se historie hradu a zámku Hauenštejn, kterou naposledy řádně zpracoval Bedřich Bernau v 19. století, ucelila. Nejen mezi laiky, ale i mezi odborníky se objevují některé polopравdy až mýty týkající se Horního hradu ať už se jedná o výpravy Viléma z Illburka, či o údajném umístění Hitlerjugend. Tyto polopравdy i nepravdy se práce snaží uvést na pravou míru.

Při bádání je třeba se opírat o písemné prameny, kdy Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter u Nepomuka archivuje fond Velkostatek Horní Hrad – Měděnec. Ve fondu jsou důležité především dvě archiválie. První z nich, pod inventárním číslem 1/1, je Taxa panství Hauenštejn psaná kurentem z doby po roce 1600, která byla nejspíše součástí nějaké kupní smlouvy. Dále pak Návštěvní kniha, pod inventárním číslem 104/104, která zaznamenává podpisy návštěv z roků 1929–1945 a je tak zatím jediným přímým zdrojem informací z doby Druhé světové války. Pokud nepočítáme Výkres pohledu na zámek z jihu datovaný k roku 1943 pod číslem M60. Dále jsou zde nedatované výkresy kaple pod číslem M63 a oltáře pod číslem M65. Ještě jsou zde k nalezení výkresy půdorysů znázorňující ústřední vytápění k roku 1898 a to pod čísly 481/57 a; 481/57 b. Územní památkové pracoviště Národního památkového ústavu v Lokti archivuje pod signaturou PD 0117 složku od Václava Davidka shromažďující výkresy z roku 1948. Dále pomohou listiny uložených v Deskách zemských i dvorských, a v Archivu českém.

Důležité jsou samozřejmě i hmotné prameny. V NPÚ v Lokti pod signaturou PD 0118 lze najít uložený strojopis Stavebně historického průzkumu z roku 1992 vedený

V. Ryšavým. Pod signaturou PD 0122 lze najít Průvodní zprávu k rekonstrukci areálu zámku Hauenštejn Horní hrad z roku 2002 od Ing. Hnáta. O výsledcích archeologických výzkumů Krajského Muzea v Karlových Varech z let 2001 až 2003 vypovídá Mgr. Jiří Klsák v Nálezových zprávách z archeologického výzkumu 2001, 2002 a 2003.

Zdrojem informací k historii zámku Hauenštejn je samozřejmě i literatura. František Alexandr Heber napsal v roce 1843 *České hrady, zámky a tvrze I.: Západní Čechy*, kterou v roce 2002 přeložila Irena Bukačová. Zde jsou jen velmi hrubé informace ve dvou krátkých odstavcích na s. 67. V roce 1875 sepsal 37. stránkovou historii Hauenštejnu Bedřich Bernau v díle *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwert*. O toto dílo se následně opírají všichni pozdější badatelé a je i základním zdrojem informací pro tuto práci. Tentýž historik vydal v roce 1881 *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Bohmen*, kde píše o Hauenštejnu na stranách 299-310. Jedná se o zkrácený text předchozího díla. Bernau společně s Aloisem Jiráskem vydal v roce 1896 *Čechy díl X. Krušné hory a Poohří*, kde jsou strohé informace na stranách 200-201. Následuje známé dílo Augusta Sedláčka z roku 1905 *Hrady zámky a tvrze království českého díl 13.*, které se zámku věnuje pouze na stranách 96-98. Rudolf Schmidt napsal v roce 1913 vydaný *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jáchymovském*. Tam jsou informace k Hauenštejnu na s. 123-126. Německý badatel Viktor Karell napsal v roce 1935 knihu s názvem *Burgen und Schlosser des Erzgebirges und Egertales Band I.*, kde se historii Hauenštejnu věnuje na s. 22-26, přičemž končí zmínkou o nákupu zámku rodem Buquoy a nepřináší tedy žádné nové informace. Nicméně na s. 92-93 zmiňuje místní pověsti, kterým se věnuje v této práci zvláštní kapitola. Rodu Šliků, kteří vlastnili Hauenštejn v 16. a 17. století se věnuje Otakar Vinař v díle *Pět století Šliků*, otisknuté na stranách 121-177 v periodiku *Heraldika a Genealogie* roč. 31. č. 3-4 z roku 1998. Hauenštejnu se příliš nevěnuje Pavel Vlček ve své *Ilustrované encyklopedii českých hradů* na s. 251 z roku 1999. V roce 2001 v *Ústeckém sborníku historickém* s podtitulem *Gotické umění a jeho souvislosti I*, vyšel na stranách 233-245 článek Heleny Teršlové *Ilburkové v severozápadních Čechách*, v kterém jsou k nalezení informace týkající se konfliktu Ilburků s Loktem a informace o Vilémovi z Ilburka. V roce 2002 táž historička napsala článek *Vilém starší z Ilburka*, který je publikovaný na s. 433-441, ve sborníku *Pater familias sborník příspěvků k životnímu Jubileu prof. dr. Ivana Hlaváčka*. Ve sborníku s názvem *XII. Historický seminář Karla Nejdla sborník přednášek z téhož roku*, je na s. 11-12 zmínka o

probíhajících archeologických výzkumech. V tomtéž roce vydal Pavel Koblasa knihu *Buquoyové, stručné dějiny rodu*, která vypovídá na 79. stranách o posledních vlastnících Hauenštejnu do konce Druhé světové války. Důležitá je především strana 58, která se věnuje přímo Hauenštejnu. V roce 2003 byly otištěny přednášky ze symposia v Nečtinech v předchozím roce, ve *Sborníku dějiny staveb 2002*. Zde je k nalezení společná práce autorů Jiřího Úlovce, Lubomíra Zemana a Jiřího Klsáka s názvem *Hrad a zámek Hauenštejn na stranách* na s. 101-113. V tomtéž roce stejný text jen s mírnými úpravami vydali Lubomír Zeman, Karel Drhovský, Milan Štěpánek a Pavel Palacký v díle *Hauenštejn Horní hrad*, které se zámku věnuje na 48. stranách. V díle *Panská sídla západních Čech – Karlovarsko* z roku 2009 od Tomáše Karla, Viléma Knolla a Lud'ka Krčmáře, je o Hauenštejnu krátká zmínka na s. 57-58, kde je uveden i seznam literatury. O rodu Šliků píše na 95 stranách ještě Pavel Kašpar a Vladimír Horák v knize *Schlikové a dobývání stříbra* z roku 2009. Bohužel ani Tomáš Durdík se Hauenštejnu příliš nevěnuje. V jeho *Ilustrované encyklopedii českých hradů*, poslední vydání v roce 2009, píše jen velmi v krátkosti na s. 166-167. V *Ilustrované encyklopedii českých hradů – Dodatky* z roku 2011 je na s. 30 stručná informace o archeologickém výzkumu. O průběhu konfliktu mezi Ilburky a Šliky informuje Rostislav Vojkovský v *Loket – Hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů* na s. 15-23 z roku 2012. V roce 2013 Lubomír Zeman a kolektiv vydal přepracovanou historii zámku pod názvem *Historie zkázy a obnovy Horního hradu – Hauenštejna*, která má 46 stran. Práce vychází i z *Encyklopedie šlechtických rodů* od Pavla Juříka z roku 2014, která se na s. 265-267 věnuje Šlikům a na s. 317-322 Buquoyům. Stejnému rodu, tedy Buquoyům se věnuje kniha od Michala Bečváře *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném hrádku* z roku 2014. Důležitá je především kapitola „Marie Gabrielle von Rottenhan, hraběnka von Buquoy“ mezi stranami 29-40. Ale podstatné informace se dají nalézt i na dalších stranách této 64. stránkové publikace.

1. Kasteologický vývoj

V tom, pro jaké účely byl hrad postaven, nám může pomoci představa o prvotním vzhledu hradu. Naštěstí se dochovala bergfritová věž, která jasně dokládá, že šlo o typ hradu, který profesor Durdík označuje jako bergfritový. Dobroslava Menclová o něm zase mluví jako o sasko-hesenském hradu. Přijmeme-li fakt, že šlo o bergfritový hrad, pak na ostrohu za věží, tedy v místě horního nádvoří, které se zdá být nejstarším jádrem hradu (což dokládají i archeologické zprávy) musel zákonitě stát ještě hradní palác, který byl jistě menších rozměrů. Mgr. Lubomír Zeman, který sestavil hmotovou rekonstrukci hradu, přisoudil tento palác ihned za obranu věž.¹ V tomto případě by vznikl volný prostor až za takovým palácem, tedy při samotné západní zdi. Profesor Durdík ovšem o bergfritových hradech říká, že nádvoří vzniká mezi věží a palácem.² I archeologické průzkumy nenalezly v blízkosti věže žádné stopy po původním paláci. Po prozkoumání místa se můžeme domnívat, že nejvhodnější místo pro umístění paláce, byť velmi malých rozměrů by mohlo být při severní zdi, v případě ideálního umístění naproti bergfritové věži, tedy při západní zdi starého nádvoří. Vratislav Ryšavý se v roce 1992 domníval, že původní palác za bergfritovou věží byl také věžovitého typu.³ V daných místech však dostatečný archeologický průzkum prováděn nebyl. Tak či tak umístění nejstaršího paláce prokázáno nebylo. Vzhledem k tomu, že šlo v první stavební fázi hradu o hrad velmi malých rozměrů, šlo s jistotou o strážní hrad. Jako nepřímé důkazy nám mohou posloužit nedaleká, zchovalá stezka, případně i těžba v okolí, nebo to, že jde o pohraniční oblast. Jistě bylo potřebné hájit kupce přicházející ze západu a zároveň všudypřítomnou těžbu. Vstup do hradu byl situovaný ve východní hradební zdi, nejspíše v jižní části. Přes příkop, který potvrdily archeologické výzkumy, byl jistě umístěn můstek. Nejspíše šlo o padací most, nicméně zatím se tuto domněnku nepodařilo potvrdit. Před příkopem, v místě mladšího nádvoří, pak bylo situované předhradí.

Dříve se předpokládalo, že hrad byl založen nejpozději ve 14. století.⁴ Mgr. Jiří Klsák společně s Mgr. Lubomírem Zemanem na tohle téma odpovídají takto: „*Dosud se předpokládalo, že hrad vznikl jako královský v pásmu pohraničních opěrných bodů panovnické moci zdejší oblasti ve druhé polovině 13. století, a to buď za Přemysla*

¹ Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ, a kol., *Historie zkázy a obnovy Horního Hradu - Hauenštejna*, Horní hrad 2013, s. 13. (dále jen L. ZEMAN, *Historie zkázy...*)

² František MUSIL, *Úvod do kasteologie (I. část)*, Hradec Králové 2006, s. 190.

³ Vratislav RYŠAVÝ, *Horní Hrad Stavebně historický průzkum*, strojopis, Plzeň 1992.

⁴ Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 166. (dále jen T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie...*)

*Otakara II. či jeho syna Václava II. Ovšem nelze ani vyloučit možnost, že jej založil jeho první známý držitel, loketský purkrabí Mikuláš Winkler.*⁵ Zakladatelem by tak mohl být první doložený majitel Mikuláš Winkler, a to někdy v první polovině 14. století. To by ovšem neodpovídalo pravdě. Zápis v deskách zemských z roku 1336 to vylučuje. Král Jan Lucemburský v tom roce kupuje Hauenštejn společně s Velichovem od kláštera v Doksanech a vzpomíná, že hrad Hauenštejn kdysi sám dal Mikuláši Winklerovi. Tedy hrad nejspíše vznikl dříve. Jak bylo zmíněno výše, někteří historikové předpokládali, že by hrad mohl pocházet již z doby Přemysla Otakara II. Profesor Durdík k této otázce píše: „*Mimořádně nevelké hradní jádro nepochybně vycházelo z bergfritového typu. Tento fakt se zdá vylučovat dosavadní představy o tom, že by stavebníkem hradu mohl být již Přemysl Otakar II. Malé rozměry i užití šlechtického stavebního typu zapadají do doposud nedostatečně zpracované hradní produkce Václava II.*“⁶ V případě, že hrad vznikl skutečně jako královský za Václava II, pak můžeme jeho původ hledat na konci 13. století, tedy nejspíše 80., či 90. léta. Ovšem potvrdit tuto domněnku by mohl jen nález pozůstatků nejstaršího paláce, případně výzkum základů gotické věže.

Nejstarší dochovaná obytná část zámku se nachází pod věží na jihu a archeologické výzkumy jí zařazují někam k polovině 14. století, s jistotou pak před rok 1400.⁷ Zprávy z té doby nejsou úplně jasné, nicméně mezi lety 1360-1365 držel hrad Jetřich z Hostyně. Následujících 5 let jeho synovec královský kancléř a probošt vyšehradský Jetřich z Portic. Mezi lety 1370-1394 Rytíř Kolínský. Můžeme předpokládat, že některý z těchto pánů mohl za první větší přestavbu hradu.⁸ Následně byl hrad i nadále upravován a rozšiřován. Z doby vlády Vladislava II. Jagelonského existuje zpráva z roku 1474, kdy na hradě sídlil Hildebrant Sataněř. Hovoří o zvýšení zástavy „*na opravu zámku Hauenštejnu*“ o 200 kop českých grošů.⁹ Mgr. Lubomír Zeman se již v tomto období mohl opírat o prokazatelné archeologické doklady a pomoci mu v hmotové rekonstrukci mohl i fakt, že se až do dnešní doby dochoval původně gotický palác. Jeho hmotová rekonstrukce k přelomu 14. a 15. století předpokládá hlavní vstupní bránu zhruba v místech dnešní vstupní brány, za kterou mělo být umístěno první nádvoří, které od nejstaršího jádra dělila zeď s menší

⁵ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 6.

⁶ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie...*, s. 167.

⁷ Jiří KLSÁK, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2001. (Dále jen J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2001...*)

⁸ Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ a kol., *Horní Hrad Hauenštejn*, Plzeň 2003, s. 5. (dále jen L. ZEMAN, *Horní Hrad...*)

⁹ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 5–6.

branou a malou věží. V místech, kde Mgr. Zeman předpokládá onu malou věžičku, archeologický výzkum skutečně objevil stopy po stavbě. Přesněji řečeno stopy po požáru budovy s půdorysem malých rozměrů.¹⁰ Nemůžeme si však být naprosto jisti vzhledem takové stavby, a nešlo-li o nějakou hospodářskou budovu. Vzhledem k předpokládané bráně by ovšem umístění malé strážné věže bylo logické. Víme také, že původní příkop v této době stále existoval. To dokládají nálezy Mgr. Jiřího Klsáka. Příkop v jakési formě, byť možná částečně již zasypaný existoval ještě v letech 1663-1666, kdy Nechal Julius Jindřich vévoda Sasko-Lauenburký k již existujícímu pivovaru přistavět Sladovnu a onen příkop nechal na jižní části překlenout kamenným mostkem. Prostor pod mostkem pak mohl sloužit jako sklep. Kamenný most byl pak objeven při archeologickém výzkumu již v roce 2001. Můžeme předpokládat, že do této doby stála na tomto místě dřevěná lávka, která by mohla sloužit pro přístup k nejstaršímu jádru hradu, případně do nejstaršího jádra se lidé mohli dostat po dřevěné terase při gotickém paláci, jak to předpokládá Mgr. Jiří Klsák.¹¹

Julius Jindřich nechal v 17. století provést kromě stavby Sladovny a můstku přes příkop i další úpravy hradu. Jihovýchodní palác byl přeměněn na úřednický dům. O užívání budov pak mohou vypovídat nálezy omítek z této doby, které se ukázaly pod opadanými novějšími omítkami. Barokní iluzorní výmalba ukazuje, že dvouštítový gotický palác byl používán reprezentačně, protože v patře na meziokenních pilířích byl nalezen erbovní vývod vévody. Tři červené leknínové listy panství Brena ve stříbrném poli. V parapetních výplních oken pak byly nalezeny kuželky iluzivní balustrády. V účtech pak můžeme najít i názvy jednotlivých místností, které se podle J. Klsáka nazývají podle jejich výmalby. Jsou to názvy jako Ptačí světnice, Zelená světnice, Žlutá světnice, Modrá světnice, Perlová (také Slavnostní) světnice. Mezi palác a úřednický dům pak s jistotou řadí kuchyni, což je doložené ještě dnes viditelnými otvory po velkých topeništích.¹² O vzhledu hradu po barokních úpravách hovoří rytina J.M. Sockha z roku 1716.¹³ V této době je již původní úřednický dům rozšířen jak před gotický palác, tak i směrem východním a z jihu je vidět vikýř úřednického domu, který na stavbě zůstal až do jeho pseudogotické přestavby v 19. století. Na rytině můžeme sledovat, že válcová věž byla zakončená cibulovou střešou, Dva štíty gotického paláce byly hrázděné. Zajímavé je

¹⁰ J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2001...*, s. 2.

¹¹ *Tamtéž*, s. 3

¹² L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 9.

¹³ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 11.

řešení vstupní brány. Ta nebyla samostatná, ale byla včleněna do patrového domu, na jehož střeše byla umístěna malá zvonička. Ta mohla sloužit nejen pro signalizování příjezdu návštěv, ale také v případě požáru, například pivovaru, kterého si můžeme na rytině také povšimnout. Na rytině je zachycen mezi vstupní bránou a úřednickým domem zbývající kus zřejmě již gotické hradby, který byl bez pochyb při poslední přestavbě zcela odstraněn. Vedle vstupní budovy, pak stál další dům, mírně vysunutý, sloužící nejspíše jako obydlí pro služebnictvo. Vzhled zámku se od začátku 18. století až do druhé poloviny 19. století nijak výrazně neměnil. Snad pokud by nedošlo k radikální přestavbě v 19. století, dochovalo by se nám do dnešních dob více stop z gotické doby.

K přestavbě zámku v pseudogotickém duchu došlo v 19. století ve dvou etapách. První etapa probíhala mezi lety 1840-1850. Druhá pak od roku 1878-1882. V první fázi, za života hraběnky Gabriely Buquoyové rozené z Rottenhan, došlo k úpravě vstupní budovy s bránou, která dostala novogotickou podobu a vyznačovala se stupňovitým štítem. Věž, která v té době měřila již jen 8 metrů, byla navýšena na 16 metrů. Dnešní vstupní otvor do věže v té době již existoval a měl vzniknout někdy kolem roku 1800. Koncem 40. let došlo na zámeckém vrchu k výstavbě novogotické zámecké kaple, podle projektu Berharda Gruebera. K jejímu vysvěcení pak došlo v roce 1851. Přestavba v novogotickém duchu pak pokračovala druhou fází až za Ferdinanda Buquoye někdejšího ministra zemědělství. Dnešní vzhled zámku vyprojektoval Alois Mytteis a to ve stylu anglické novogotiky, která v té době byla stále považována za módní. Jednotlivé hradní objekty byly sjednoceny v jednodušou stavbu. Všechny štíty, včetně gotického paláce, které byly do této doby hrázděné, dostaly novou podobu. Střechy byly vyzdobeny jemným cimbuřím s věžičkami a stupňovitými štíty a štítky. Okna dostala gotizující pravoúhle zalomené nadokenní římsy. Tzv. úřednický dům byl roztažen a to dostavením vysunuté budovy formou rizalitu. Zbytek gotické hradby mezi úřednickým domem a domem s bránou, byl tak odstraněn a přibyla malá okrouhlá věž, sloužící jako schodiště pro propojení pater. Z jižní strany zámku vznikly dva gotizující arkýře. Jižní palác byl propojen s budovou původně sloužící jako sladovna. Ta pro potřeby pivovaru již nesloužila, protože pivovar byl zbourán. Při zadní bráně tak vznikl volný prostor, který umožnil výstavbu zámecké kašny.¹⁴ Ta dnes na svém místě nestojí, z bezpečnostních důvodů rozhodl dnešní majitel zámku o jejím snad dočasném odstranění. Na horním nádvoří, kde dříve byla zřejmě jedna ze zahrad s ovocnými stromy, vznikl altán, který se

¹⁴ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 10–11.

do dnešní doby také nedochoval. Zhruba v jeho místech dnes stojí vzrostlá lípa. V úřednickém domě vznikla zimní zahrada, též označována za rytířský sál. Ze zimní zahrady se dá i dnes sestoupit k malé zámecké kašně. Nad hlavní vstupní bránu byl umístěn Buquoyovský štít. Na jeho místě je dnes nový štít, zobrazující fénixe vstávajícího z plamenů.

2 Archeologický výzkum

20. října 2000 koupil zpustlý, 40 let opuštěný zámek Pavel Palacký s plánem onu památku rekonstruovat a tím zachránit. Do té doby ležel zámek mimo veřejný zájem, to se ale rychle obrátilo. Vzhledem k tomu, že se spolu s dalšími lidmi okamžitě pustil do rekonstrukce, přičemž v první řadě šlo o odklizení sutin a kácení dřevin, musel být urychleně proveden záchranný archeologický průzkum. Průzkum trval v letech 2001-2003 a byl veden Mgr. Jiřím Klsákem pod Karlovarským muzeem a byl financován z Fondu záchranných archeologických výzkumů při Ministerstvu kultury České republiky. Celkem bylo vytyčeno 15 sond. 6 sond v létě 2001, dalších 8 sond v létě 2002 a v roce 2003 pak jedna zjišťovací sonda. Cílem vykopávek z 13. – 31. srpna 2001 bylo „... zjistit charakter předhradí (nádvoří) a odhalit alespoň část jeho neznámé středověké zástavby a ověřit stáří původního jádra hradu za bergfritovou věží, případně najít starší konstrukce v tomto prostoru.“¹⁵

Mezi nejzajímavější nálezy patří nálezy Sondy I. Ta byla vytyčena napříč původním předhradím, dnes nádvořím, od jihu na sever. Začátek byl umístěn na rozhraní gotické a renesanční fáze hlavního hradního paláce. Její konec ústil do severní hradební zdi. Před gotickým předzákladem se vyskytoval kamenný pilířek 50x50 cm. Jehož nález byl jedním z důvodů pokračování výzkumu v tomto místě i v následujícím roce. Od 160 cm severně od paláce byla příčně umístěná zeď též s fialovým jílem. Její vnější líc byl určen na jižní straně. Nejzajímavější se jeví nález spálené vrstvy, velkého množství uhlíků a červené hlíny těsně nad skalním podložím v jižní části sondy. Jiří Klsák tento nález soudí jako pozůstatek po spálené dřevěné podlaze nějaké stavby.¹⁶ Při severní hradbě byla v hloubce až 115 cm, kdy kvůli bezpečnosti nebylo kopáno hlouběji, nalezena renesanční omítka. Dále v této sondě byla objevena kanalizace z 19. století a barokní dlažba. Nejzásadnější objevy této sondy hodnotí J. Klsák takto: „Zřetelně jsme rozlišili gotickou a renesanční fázi paláce, včetně rozdílných úrovní jeho předzákladů. Odhalili jsme příčnou gotickou zeď, běžící rovnoběžně s palácem, jež mohla být pozůstatkem vstupu do tehdy ještě menšího hradního areálu, k níž přiléhal do skály zasekaný objekt s dřevěnou podlahou. Neznámého určení byla kamenná zeď s fialovým jílem, jež byla ze souvislosti ještě starší.“¹⁷

¹⁵ J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2001 ...*, s. 3.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 3.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 3–4.

Druhá sonda byla vytyčena na terase za věží, tedy v místě, kde se předpokládá nejstarší jádro hradu. Měla za cíl najít pozůstatky po prvním hradním paláci. Sonda byla vedena od jihu na sever v místech, kde se zdála být propadlina. Tu přisuzovali archeologové sklepům paláce. I když se nález paláce nepovedl, sonda potvrdila, že jde skutečně o nejstarší část hradu. Vnitřní líc severní hradby odhalil v hloubce od 50 cm pod povrchem rozšíření zdi. Zed' je z Karlovarského vřídlovce, přičemž použitím tohoto materiálu, soudí Mgr. Klsák, že nepochází z doby mladší 1/2 14. století. Od 100 cm do 175 cm hloubky se nalézá kamenná přízdívka, která je ze stejného materiálu, jako obvodová hradba. K otázce nejstaršího paláce vypovídá J. Klsák toto: „*Vykopaná sonda potvrdila, že hradební zed' je skutečně velmi starého data a že hypotéza o nejstarším místě hradu je pro pozici za věží zcela oprávněná. Snad o nějakém vnitřním členění vypovídá pak nález torza kamenné přízdívky. Překvapuje však absence dobových sídlištních vrstev, jimiž by se dala celá situace přesněji datovat.*“¹⁸ Částečně by pak absenci důkazů, podle magistra Klsáka, mohly vysvětlovat zásahy při přestavbě zámku v 19. století.

Další sondy byly vytyčeny následovně. Sonda III byla vyměřena poblíž renezančního křídla paláce, tedy na spodním nádvoří, ostatní sondy byly vyměřeny na terase, tedy na původním horním nádvoří. Sondy měli především za úkol potvrdit nálezy prvních dvou sond. Sonda IV, která měla za úkol ověřit dataci jižní hradby terasy, odkryla nejspíše pozůstatky kamenného soklu, na kterém se mohl vypínat, podle J. Klsáka dřevěný vyhlídkový altán. K tomuto závěru ho vedl fakt, že odhalené kamenné zdivo bylo mělkého založení.

Dalšími nálezy z vykopávek roku 2001 byly především nálezy kanalizace a různých vodu odvádějících rour, pocházejících z 19. století. Takovéto nálezy se předpokládaly, a například v případě nálezu odvodní roury na terase, která sloužila pro odvod dešťové vody ze střechy sladovny, byla dokonce vyzkoušená její funkčnost. Funkčnost roury se potvrdila, což zamezilo dalšímu výzkumu v tomto místě. Na terase zároveň bránil výzkumu v západní části vzrostlý strom. Možná i proto nebyl starý palác zatím objeven.¹⁹

Vykopávky pokračovaly mezi 13. až 30. srpnem 2002 jako 2. fáze sondážního záchranného archeologického výzkumu. „*Záchranný archeologický výzkum si kladl tentokrát za úkol pokračovat v loňském roce zachycenou středověkou zástavbu, ověřit*

¹⁸ J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2001 ...*, s. 4.

¹⁹ J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2001 ...*, s. 6.

*místa vstupů do hradního areálu a odhalit situaci zdiva gotického a pozdně gotického křídla v místech tzv. zimní zahrady z 19. století.*²⁰ Vytyčeno bylo celkem osm sond. Sonda I byla vytyčena pod skalou s bergfritovou věží. Sonda II v Zimní zahradě. Sonda III, VI a VII na nádvoří v západní části a Sonda VIII v bývalé kotelně.

Sonda I byla vyměřena v místnosti pod skalou s bergfritovou věží v severozápadním koutě. Měla čtvercový půdorys se stranou 150 cm. Odhalila dlažbu z čedičových kamenů, kterou archeologové řadí k přestavbám v 19. století. Jako velmi důležitý objev označují v této sondě stěnu jakési kamenné branky, která byla později zaklenutá, a to v jihozápadním koutě místnosti. *„Tato branka mohla být komunikačním spojením z přístupové šije (či později z předhradí) k vlastnímu hradu za věží.“*²¹ Pozůstatky po brance pak mohou být považovány za jeden z důkazů o umístění původního, tedy nejstaršího vchodu do hradu.

Výkop Sondy II odhalil základové spáry jednotlivých zdí v západní části zimní zahrady. Bohužel sonda nepřinesla vysněné výsledky. Nebylo možné posoudit přesněji stáří jednotlivých zdí. Podle nálezů nelze ani vyloučit že křídlo, které je považované za mladší, je ve skutečnosti starší než gotické křídlo.²²

Sonda III vznikla v návaznosti na Sondu I z předešlého roku. Měla odhalit pokračování situace související s předpokládaným vstupem do nejstaršího hradního areálu. Sonda odhalila zbytky konstrukcí, které se zdají být pozůstatky související s původním přístupem do hradního areálu. *„Ve vzdálenosti 40 cm od východního okraje sondy se jako starší fáze gotické zdi (byl její součástí) objevil šikmo uložený pravoúhlý kamenný objekt, vyčnívající až 105 cm, který byl vyzděn na stoupající skalní podloží směrem ku nádvořnímu hřebeni skály.“*²³

Sonda V přinesla nálezy u zadního, tedy severovýchodního vstupu severně od vstupní brány. Tedy hned za obvodovou zdí. Byl nalezen vkop do skály, v kterém se nacházely 2 zhruba 10 cm trubky, které přiváděly vodu do zámecké kašny. Ve výkopu se nalézala i přepážka šachty, která by snad v opodál ukázala vodovodní uzávěr. Jedná se o pozůstatky z poslední přestavby v 19. století.

²⁰ Jiří KLSÁK, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2002. s. 3. (dále jen J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2002...*)

²¹ *Tamtéž*, s. 3.

²² *Tamtéž*, s. 3.

²³ *Tamtéž*, s. 4–5.

Sonda VII byla na žádost majitele hradu kopána asi 2 metry východně od jihovýchodního nároží budovy s kotelnou. Přizvaný proutkař zde hledal zdroj vody. Sonda odhalila kanalizační šachtici s poklopem se železným kroužkem. Kvůli zamezení ohrožení nálezů, nebylo dále v této sondě kopáno.

Sonda VIII byla vykopána v jihovýchodním koutě budovy s kotelnou. Měla ověřit možný příkop v těchto místech. Impulsem ke kopání byly pozorované klenby sklepa v prostoru před bergfritovou věží. Klenba sklepa se zdála být původně mostním obloukem, který by mohl existovat pouze v případě, že by zde dříve existoval příkop. Výkop odhalil dobře pozorovatelnou kontraeskarpu původního příkopu. Při postupných úpravách hradu došlo k zasypání příkopu a na násypy byla položena cihelná dlažba.

Výzkumy ostatních sond z tohoto roku jen potvrzovaly zmíněné nálezy.

Nejhlavnějším objevem z roku 2002 bylo nalezení příkopu, který původně odděloval raně gotický hrad Hauenštejn od úzkého přístupového skalního hřebene, kolem něhož už ve středověku vznikala na předhradí zástavba. Později byl na jihu postaven gotický palác a zbytek příkopu byl překlenut mostním obloukem. Ten byl postupně směrem k severu dále rozšiřován. Mgr. Jiří Klsák pak svými pozorováními řadí tzv. goticko-renesanční křídlo spíše k 1. vývojové fázi hradu. O přístupu, do hradu udává, že přístup byl z jihovýchodní strany a byl postupně posouván na východ až do dnešní podoby. K posunu došlo jistě až po úpravě skalního výstupu, stejně tak v místě zadní brány muselo k takové úpravě dojít.²⁴

V roce 2003 byla mezi 11. a 28. srpnem zapuštěna již jen jedna sonda, která měla za cíl sledovat objevený středověký příkop. Sonda byla vedena příčně přes předpokládaný příkop v jihovýchodním koutě bývalé vodárny. Sonda dosáhla rozměrů až 750 x 240 x 557 cm. Původní středověký příkop byl v místě vkopu široký přes 6 metrů. V hloubce kolem 5 metrů se stěny příkopu přiblížily až na tři metry. Hlouběji se pak již nekopalo z bezpečnostních důvodů. Násyp v příkopu obsahoval množství materiálu z postupných úprav hradu. K definitivnímu zániku příkopu muselo dojít již za raného baroka. Nejstarší nalezená keramika se řadí již k ranému 14. století. Příkopem byla později vedena nízká nezpevněná zídka, která se zdá být pozůstatkem snad po sklepních prostorech, které v místě příkopu vznikly. Pod zídkou byla umístěná barokní kanalizace, která sloužila pro odvod vody buď goticko-renesančního paláce, či právě onoho sklepa, který mohl stávat

²⁴ J. KLSÁK, *Nálezová zpráva 2002...*, s. 6–7.

(jak dokládají nálezy Mgr. Klsáka) nad zasypaným příkopem. Nejspíše ve stejné době byly do příkopu zapuštěny dva kamenné sokly, které nesou sloupky, které dnes slouží k zabezpečení nosných překladů příček. Jak se zdá, tak až v 19. století došlo k úpravám, při kterých byla osekána část kontraeskarpy a upravená boční klenba staršího sklepa, ke kterému byl vměstnán suterénní prostor s cihlovou podlahou.²⁵

Archeologický výzkum prováděný v letech 2001, 2002 a 2003, potvrdil některé domněnky o vzhledu hradu, odhalil pozůstatky po některých dřívějších hospodářských budovách, a hlavně našel původní příkop s množstvím historického materiálu (především keramiky a stavební sutě). Nepovedlo se mu však odhalit první hradní palác a zároveň nedošlo k sondáži na sopečném kuželu, tedy vrchu s kaplí, kde lze předpokládat obrané objekty z nejstarších gotických dob.

²⁵ Jiří KLSÁK, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2003, s. 1.

3 Současné architektonické prvky

Dnešní podobu získal zámek koncem 19. století tzv. druhou fází tavebních úprav. První fáze novogotické přestavby byla mezi lety 1840-1850. Druhá pak mezi lety 1878-1882 a to podle projektu litoměřického stavitele Aloise Mytteyse. Ten byl například také pověřen realizací stavby mauzolea rodiny Schrollů na Hradeckém kopci u Srdova na Litoměřicku, jehož plány vytvořil Ludwig Zettel roku 1878. Roku 1880 se pak začalo s realizací mauzolea. Dva roky tedy Alois Mytteys dohlížel na dvě stavby zároveň. Na stavbu novorenezančního mauzolea a na již dva roky probíhající stavbu novogotického zámku Hauenštejn. Renesanční zámek byl přestavěn v anglickém novogotickém slohu a tato podoba mu zůstala do dnes. Bohužel především v druhé půlce dvacátého století došlo k mnohým poškozením ať už špatnou údržbou, případně nájezdy vandalů.²⁶

Jednotlivé budovy Alois Myttais propojil v jednolitý objekt. Objekt má dva vstupy. Hlavní brána je situovaná na jihovýchodě. Vchod je tvořen jednoduše třemi žebrovými klenbami oddělenými od sebe příporami. Fasádu objektu vstupní brány zdobí pilastry horizontálně dělené na čtyři části, podle jednotlivých podlaží s tím, že čtvrtá, nejvrchnější část je součástí ozdobného štítu. Stejný prvek je použit u všech ostatních štítů. Ojedinelé je řešení spodní části, kde krajní přípory vystupují ven a na ně je pak včleněn dekor pilastru. Každý pilastr se něčím liší. Zatímco spodní pilastr má jednoduchou rovnou hlavici, pilastr umístěný nad ním má hlavici ve tvaru stříšky. Pilastr ve třetím podlaží je pak odlišný tím, že jeho reliéf má tvar půlválce. Pilastr štítu je ozdobený jednoduchým obdélníkovým nízkým reliéfem s lomeným obloučkem. Zadní brána je situována na východě jako součást hradeb. Má tvar lomeného oblouku. Vedle brány je malá branka s mřížovím s rostlinnými motivy. Cesta od brány vede k hradní kapli a botanické zahradě. Hradby s jemným cimbuřím vedou po celé severovýchodní straně a kopírují vnější zeď tehdejšího pivovaru až k severnímu paláci, tedy budově bývalé pivovarské sýpky.

Na západě, v nejstarší části komplexu je situována bergfritová věž ze 13. století, která během úprav v 19. století ztratila renesanční cibulovou střechu, kterou nahradil ochoz s gotizujícím cimbuřím, a která byla navýšena z osmi na šestnáct metrů.²⁷

O dalších architektonických prvcích nejvíce vypovídá shluk staveb na jihozápadě, tvořící od pohledu jednolitý objekt. Prvky, které se zde nacházejí, se dají sledovat i u ostatních

²⁶ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 15–16.

²⁷ TÝŽ, *Historie zkázy...*, s. 12.

částí zámku. Při pohledu od severu, tedy z nádvoří, uvidíme zazděné klenby, které jsou očividně pozůstatkem bývalé konírny. V jedné zazděné klenbě nalezneme vstup do suterénu. Sklepení je dvoupatrové, přičemž podhled stropu, v obojích sklepech, tvoří valená klenba. Od jihozápadu tvoří komplex tři základní části. Od západu to je starý palác, úřednický dům a nový rizalit. Od hlavní brány je komplex oddělený nízkou, kopulou zastřešenou věží se schodištěm. Starý palác je tvořen dvěma zdobenými štíty ozdobenými již zmíněnými věžičkami. Štít, který je nejvíce na západě se od sousedního štítu mírně liší. Má dvě u sebe umístěná malá okna, nad nimi je umístěno kruhové okno, stejný princip je uplatněn u štítu vstupní budovy. Mezi štíty starého paláce musel být umístěn chrlič, kvůli odtékání dešťové vody ze střechy, ten se ale bohužel nedochoval. Na tomto místě tak zůstal pouze malý otvor. Východnější štít starého paláce a štít na novém rizalitu jsou více zdobené. Zdobí je 4 gotizující věžičky, čtyři kruhová okna a dvě malá okna zakončená obloukem, která jsou umístěna dále od sebe. Celou střechu, včetně štítů zdobí gotizující cimbuří s malými stínkami a prolukami. Toto cimbuří je keramické a je obnovováno ve spolupráci s ateliérem rodiny Líbalů. Na jihozápadě nalezneme dva arkýře, každý nesených čtyřmi krakorci. Každý arkýř má v průčelí jedno velké okno s obloukem konstrukce oválu podle Serlia, tedy širší plný oblouk, doprovázené po bocích menšími okny s plným obloukem. Na stranách arkýřů jsou také malá okna s plným obloukem.

Nároží střech je po vzoru novogotiky zdobeno čtyřstěnnými věžičkami, kdy každá strana je opatřena jen dvěma stínkami. Na některých věžičkách jsou ještě k nalezení zbytky omítky s motivem lomené kružby (tzv. jeptišky). Na již opravených střechách nad vstupním portálem a východním křídlem jsou vikýřová okna se stanovými střechami zakončenými stožáry.

Z prvků, které se nedají opomenout jsou okna. Ty, ačkoliv jsou různé velikosti, splňují vždy zásady anglické novogotiky. Jsou obvykle dvoukřídlá, příčníky a stojinami dělená do jednotlivých tabulí. Menší okna do šesti tabulí, tedy jedno křídlo má tři tabule skla, větší pak do 8 tabulí. Nad okny jsou místy dochované, někde obnovené, ozdobné, lomené nadokenní římsy. Opadaná omítka pak na zdech odhaluje okenní a dveřní oblouky, které jsou pozůstatkem větších, renesančních oken a renesančních dveří. Na stavbě tak lze vysledovat umístění, velikost i tvar již zaniklých vstupních a jiných otvorů. To napomáhá při představě vzhledu zámku v jeho starších stavebních fázích. Vzhled zámku za dob renezanční i baroka je popsán v dalších kapitolách.

Jak bylo nastíněno, na stavbě lze vyzorovat několik druhů oblouků. Především gotizující lomené oblouky, plné oblouky a tudorské oblouky, které jsou charakteristické pro anglickou novogotiku.

Na konci 40. let 19. století začala výstavba novogotické Zámecké kaple na Zámeckém vrchu. Podle datace na svorníku křížové klenby v lodi kaple začala výstavba v roce 1849. Projekt, pro hraběnkou Gabrielu z Buquoy-Longueval, vypracoval Bernhard Grueber, historik umění a profesor architektury na Akademii výtvarných umění v Praze. V době druhé fáze novogotické přestavby v letech 1878–1882 byla upravena do dnešní podoby.²⁸ Kaple je samostatná jednolodní stavba obdélníkového půdorysu s polygonálním kněžištěm neboli presbytářem na severovýchodním konci. Kaple je opatřena řadou vysokých štíhlých lomených oken, s motivem tzv. Jeptišky. Klenby oken presbytáře jsou tvořeny jen tzv. Jeptiškou. Klenbu oken lodě tvoří dvě Jeptišky. Ve vrchu těchto oken na každé straně jsou umístěny tři druhy kružeb. Nad vchodem kaple je skromný tympanon s poničeným sousoším Panny Marie. Sedící Madona s Ježíškem, po jejíž bocích klečí dva andělé. Jeden k ní vzhlíží, druhý sklápí hlavu. Přední stupňovitý štít je zakončen vyčnívající zvoníčkou s původním zvonem. Zvoníčka je opatřena šindelovou jehlancovou střechou na jejímž vrcholu je umístěna báh s křížem. Samotná zvoníčka byla 28. dubna 1864 stržena a nahrazena dřevěnou. V roce 1901 byla podle původního návrhu vystavěna dnešní kamenná zvoníčka.²⁹ Strop samotné lodě kaple je zaklenut třemi poli žebrové křížové klenby z pískovce. U kněžiště se pak jedná o šestidílnou síťovou klenbu. Původní oltář či varhany se nedochovaly.

²⁸ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 15.

²⁹ Richard SCHMIDT, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jáchymovském*, Praha 1913, s. 125–126. (dále jen R. SCHMIDT, *Soupis památek...*)

4 Středověké dějiny hradu (Do objevení Ameriky 1492)

4.1 Počátky hradu Hauenštejn

Dobu, z které pochází hrad Hauenštejn tedy neznáme. Nepomůže nám v tom ani rozbor názvu. Název Hauenštejnu jen prozrazuje, že v době jeho vzniku probíhala v okolí těžba. Jméno hradu můžeme rozdělit na slova Haue, což znamená motyka, či palice, a na stein, tedy skála, v přeneseném významu hrad. Mezi možné zakladatele se obvykle řadí, jak je uvedeno výše, Přemysl Otakar II, jeho syn Václav II, nebo i první známý držitel Mikuláš Winkler. Ten byl roku 1319 králem Janem Lucemburským uveden do úřadu Loketského purkrabího. Předpokládá se, že Winkler hrad držel již kolem roku 1320.

První písemnou zprávu o hradu Hauenštejn známe z desek zemských. Jedná se o zápis až ze dne 27. února 1336. Jedná se v něm o koupi Hauenštejna králem Janem Lucemburským od kláštera v Doksanech. Ženský klášter premonstrátek v Doksanech zde zastupuje probošt Theodor. Který Hauenštejn směňuje za poplužní dvůr ve Velichově nedaleko Ostrova a za „starý“ mlýn u Litoměřic. Nové majitele mlýnu zavazuje k tomu, aby se o něj řádně starali. Jan Lucemburský ještě dodává, že se mu zdá, že co kupuje má vyšší hodnotu a proto doplácí 330 kop grošů, což má být považováno jako projev dobré vůle. Zavazuje pak své bratry a potomky, aby tento obchod uznávali. Odkazuje přitom na dřívější smlouvu, kdy „milovaný“ Winkler prodal hrad s dalšími statky klášteru v Doksanech a nastiňuje, že Hauenštejn tehdy dostal od samotného krále Jana. Zápisem do Desek zemských pověřil purkrabího Pražského hradu Hynka Berku z Dubé.³⁰ Klášter v Doksanech v okolí vlastnil již vsi Velichov, nedaleký Krásný Les a Jakobov. V zápise se mluví o Hauenštejnu i s přiléhajícími lukami. Jeho rozsah se ale neuvádí. Můžeme předpokládat, což potvrzují i archeologické nálezy, že hrad byl malých rozměrů. Nejspíše k němu nepatřilo ani mnoho půdy.

Český král a římský císař Karel IV směnil s klášterem v Postoloprtech, podle smlouvy ze 17. října 1357 za statek Libočany a mlýn na žateckém předměstí, další majetek, tedy vesnice Boč, Hrachovou, část Stráže nad Ohří, Smilov, Srní, Vykmanov, Ondřejov, Hrzín, a další pozemky, které pak připojil k Hauenštejnu. Nedlouho potom převedl Karel IV. Hauenštejn se statky do držení majitele, jehož jméno není známo. Avšak můžeme předpokládat, že šlo o bratry Oldřicha a Erharta z Rugehensensteinu. Ti jsou zmiňováni 23. března 1359, kdy dosadili nového faráře ke kostelu ve Velichově. Jak víme, Velichov

³⁰ Srov. *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých (= Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum; dále RT) I*, ed. Josef Emler, Praha 1870, s. 406–407.

v té době již patřil pod hrad Hauenštejn. Proč Karel IV hrad převedl, nejspíše na bratry z Rugehensesteinu, nevíme. Prameny o jeho počínání mlčí.³¹

V roce 1360 se majiteli hradu staly páni z Pardubic. Jetřich z Hostyně je jako držitel Hauenštejnu zmiňován k roku 1360. Tehdy byl z neznámých důvodů 16. dubna 1360 povýšen Karlem IV do panského stavu. Císař mu pak dal ještě právo k užívání polepšeného erbu. V listině je pak Jetřich nazýván pánem hradů Orlíku a Hauenštejna. Dětrich z Portic hrad Orlík zdědil po již zmíněném strýci, který jej od Karla IV dostal v roce 1357. 7. června 1360 vydal Karel IV další listinu, v té je zmíněno, že Jetřich hrad Hauenštejn částečně koupil a částečně získal jako odúmrtí. Nejspíš po zmíněných bratrech Oldřichovi a Erhartovi z Rugehensesteinu. Karel IV tehdy vyňal majetek Dětricha z Portic z pravomoci loketského manského obvodu, a tedy loketského purkrabího. Dětricha jmenoval do úřadu loketského purkrabího a popravce na území spadající pod jeho pravomoc. Stejný den vydal obdobnou listinu pro hrad Orlík. Jetřichovi pak slíbil, že v případě jeho úmrtí bez mužských potomků, Dětrichovi oba hrady navrátí.³² Jak dlouho seděl biskup Dětrich z Portic na hradě Hauenštejnu nevíme. V roce 1370 byl na hradě Rytíř Kolínský, který se objevuje v zakládací knize Pražského arcibiskupství jako patron farnosti Schönwald, tedy Krásný Les na Karlovarsku. Kolem roku 1380 se objevuje zpráva, že Václav IV přenechal Hauenštejn i se statky jako manství novému majiteli. Jméno majitele se nedochovalo.³³ Předpokládá se, že šlo o zmíněného Rytíře Kolínského, který hrad držel až do roku 1394.³⁴ Poté byl hrad v držení královských purkrabích. Zpráva z 22. května 1404 vydána přímo na Hauenštejně hovoří o Ondřejovi řečeném Paldra a Zikmundovi z Vilémova u Kadaně. Zikmund je připomínám jako „velitel na Hauenštejně“. Tentýž rok ho nejspíše vystřídal Hynek Kaufunk. Ten měl v roce 1412 jmenovat nového faráře. Dále Bušek z Tachlovic, který 21. února 1416 jmenoval ve Velichově za faráře jakéhosi Konráda a 1. ledna 1417 ke kostelu v Boči faráře Jana z Doupova. Víme, že Velichov patřil k Hauenštejnu, můžeme tedy i předpokládat, že tito muži byli purkrabími na Hauenštejně.

³¹ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 7.

³² *Tamtéž*, s. 7–8.

³³ *Tamtéž*, s. 8.

³⁴ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 14.

4.2 Hauenštejn za Husitské revoluce

Zdá se, že v roce 1420 zastavil Zikmund Lucemburský Hauenštejn za 200 kop českých grošů Štěpánovi z Kobrshan a jeho manželce Markétě. V roce 1422 v Norimberku totiž Zikmund Lucemburský vydává Štěpánovi majestát jako náhradu za původní, který ztratil. Tehdy zvyšuje zástavní sumu na 400 kop českých grošů s podmínkou, „aby hrad Hauenštejn králi v případě nutnosti byl otevřený“.³⁵ V soupisu Zikmundových přívrženců z roku 1427 je uveden i Štěpán Kobrshan s hradem Hauenštejnem. Na jeho straně stál až do roku 1429. Tehdy do Žatecka vtrhl husitský hejtman Jakoubek z Vřesovic. Ten ovládal po bitvě u Ústí v roce 1426 zmíněné město, a ovládal i území mezi Žluticemi a Ostrovem. Štěpán mu zapůjčil několik mužů jako průvodce pro orientaci v kraji. Při pozdějších výpadech Jakoubka z Vřesovic, měl Štěpán Kobrshan dokonce stát na Jakoubkovo straně a aktivně mu vypomáhat. 23. června 1432 informuje Vilém ze Šumberka radu na Lokti o stížnostech na Štěpána Kobrshana a nabádá k ostražitosti před Štěpánem. Odkazuje na rok 1429, kdy Jakoubek z Vřesovic oblehl Ostrov.³⁶ V době, kdy Šumberk poslal stížnost byl ale Hauenštejn již v jiných rukách. Král Zikmund Lucemburský sice již 8. května 1431 dovolil Vilémovi z Doupova aby hrad Hauenštejn i s panstvím odkoupil od Štěpána Kobrshana a to v zástavní sumě. Vilémovi pak přidal ještě 200 kop českých grošů. Ty činili náhradu škody, kterou Vilém během husitských válek utrpěl. Štěpán Kobrshan prodal Hauenštejn Vilémovi z Ilburka.³⁷ Vilém z Ilburka byl synem Půty z Ilburka, někdejšího loketského purkrabího.³⁸

4.3 Ilburkové na Loketsku

Půta z Ilburka pocházel ze Saska a objevuje se jako vlastník několika krušnohorských hradů například Červeného hrádku. V roce 1422 byl Loket dán Zikmundem Lucemburským do zástavy Půtovi z Ilburka, kvůli obavám před útoky vojsk pod obojí.³⁹ Zároveň to mělo být odčiněním za příkoří, které mu způsobili husité na jeho statku Mšený. Loketsko bylo napadeno kališníky v letech 1427 a 1431.⁴⁰ Král Zikmund Lokti již v roce 1429 jako odškodnění poskytl královskou oboru. V témže roce vpadli ozbrojení měšťané na hrad Loket. Posléze požadovali odvolání Půty z Ilburka. Ten si měl od manů

³⁵ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské II*, ed František Palacký, Praha 1842, s. 289, 179. (dále jen F. PALACKÝ AČ II...)

³⁶ Bedřich BERNAU, *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlovy Vary 1875, s. 10. (dále jen B. BERNAU, *Hauenstein...*)

³⁷ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 8–9.

³⁸ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 11.

³⁹ *Tamtéž*, s. 11.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 11.

a města nechávat sám sobě odvádět královskou berni, od které byl ale Loket již dříve osvobozen. V listopadu 1427 měl pořádek zjednat Zikmundem Lucemburským zplnomocněný rýnský falckrabě Jan, který ustanovil, že manové nemusejí berni platit, ale zároveň ustanovil, že král má stále na berni nárok. Půta se hájil tím, že Lokti hrozí útok pod obojí.⁴¹ Stížnosti pokračovaly a vedly krále v roce 1431 k dočasnému odvolání Půty z purkrabského úřadu a vyplacení hradu ze zástavy.⁴² Půtovo vojsko drancovalo okolí Lokte a spor tak přerostl v drobnou místní válku. V roce 1434 opět loketští měšťané dobyli Loket a donutili Půtu k písemnému slibu příměří. Jako jistinu si ponechali jeho „perlový věnec, číši a lžíci“. Mír pak konečně nastal díky konečnému zásahu krále Zikmunda 29. září 1434. Obě strany propustili zajatce a obě strany si měli vrátit vše co si zabavili. Jen Půta měl na Lokti ponechat svou pušku. Za tu mu měl král vyplatit „tolik zlata co vážila“.⁴³

Syn Půty z Ilburka Vilém, byl tedy na Hauenštejně již v roce 1437. Tehdy byl spojencem Petra z Plavna a 22. května toho roku poslal vévodům Bedřichovi Zikmundovi a Vilému Saskému svárný dopis.⁴⁴

V roce 1434 svěřil Zikmund Loket za půjčku chebskému purkrabímu a kancléři Království českého Kašparu Šlikovi z Holíče. V roce 1437 mu hrad zastavil za 11 900 kop pražských grošů.⁴⁵ Ještě v roce 1434 mezi Ilburky a Šliky začal konflikt. Vilém z Ilburka chtěl po Šlicích vyplatit odškodnění za odstoupení Lokte. Toho ale nedosáhl, a tak roku 1442 vypověděl Šlikům a celému Loketskému kraji otevřený spor.⁴⁶ Vilém „*od nároků na zástavu Loketskou po otci zděděných upustiti nechťeje, válčil urputně se Šliky a pustošil krutě kraj Loketský.*“⁴⁷ Tak popisuje chování Viléma z Ilburka Alois Jirásek. Konflikt byl tak veliký, že jej musel řešit sám císař Fridrich III. Habsburský, který chtěl po českém zemském sněmu, aby situaci vyřešil. V říjnu 1444 se zemský sněm sešel a chtěl po Ilburkovi, aby řádění zanechal.⁴⁸ Usnesení zemského sněmu ale nic nevyřešilo. Vilém z Ilburka ve válce pokračoval, a dokonce získal i spojence.

⁴¹ Státní ústřední archiv Praha, I. oddělení, fond České gubernium, inv. č. 199, sign. L II 135 a.

⁴² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 14, Litoměřicko, Žatecko*, Praha 1923, s. 20-22. (Dále jen A. Sedláček, *Hrady 14...*)

⁴³ Rostislav VOJKOVSKÝ, *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*, Hukvaldy 2012, s. 16. (dále jen R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*)

⁴⁴ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 12.

⁴⁵ R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*, s. 16.

⁴⁶ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 12.

⁴⁷ Bedřich BERNAU, Alois JIRÁSEK, *Čechy. díl X. Krušné hory a Poohří*, s. 200.

⁴⁸ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I*, ed. František Palacký, Praha 1840, s. 258.

Přidal se k němu Aleš Holický ze Šternberka, který tehdy sídlil na nedalekém Permesgrünu.⁴⁹ Jde o hrad v Květnové, který byl založen právě někdy v této době. Následně 9. ledna 1448 poslal Kašpar Šlik dopis Oldřichu z Rožmberka, kde si stěžuje, že v konfliktu s pánem z Ilburka je nevině, že již 3 roky před tím, než hrad Loket získal ho měl v držení císař Zikmund. Uvádí i, že je ochoten se Lokte vzdát, pokud by mu ale nahradil jeho peníze.⁵⁰ Konflikt byl v té době nejspíš už ukončený. Vilém možná už v roce 1437 ani na Hauenštejně nesídlil. Vydal totiž listinu, kde hrad Hauenštejn i s příslušenstvím postoupil Jindřichovi z Vejdy. Sám se pak píše „z Himlštejna“⁵¹

4.4 Hauenštejn v pohusitském období

Vilém z Ilburka byl sice katolík, ale dlouhou dobu stál na straně Jiřího z Poděbrad. Ovšem Jindřich z Vejdy, který pocházel z rodu Rousů z Plavna ze Saska, byl jeho odpůrcem. V roce 1449 se účastnil sjezdu Strakonické jednoty. Někdy brzy po zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem o panství Hauenštejn přišel. Hrad spadl opět pod přímou královskou správu. Podle zprávy z 22. prosince 1457 tehdy hrad užíval Ondřej z Kaufunku. Bohužel nevíme, jestli měl nějaká vlastnická práva. Jde o smlouvu s chomutovskými a kadaňskými kverky (těžáři) o užívání vody z potoka.⁵² Dalším ze zástavních držitelů se stal možná už někdy před rokem 1463 Hildebrant Sataněř. Roku 1463, Jiří z Poděbrad zvýšil zástavu na Hauenštejn o 100 kop českých grošů. V roce 1466 pak o dalších 300 kop českých grošů. Hildebrant Sataněř pocházel z Drahovic, které jsou dnes součástí Karlových Varů. Kolem roku 1470 Hildebrant na hradě provedl neurčené stavební úpravy. Za ty mu Jiří z Poděbrad v roce 1474 zvýšil zástavu o 200 kop českých grošů. V roce 1497 Hildebrant zemřel a král Vladislav Jagelonský udělil jeho synům Hauenštejn s Himlštejnem a okolními statky v dědické manství. Bratři se rozdělili tak, že Hauenštejn dostal Václav a Himlštejn Oldřich Sataněř. Oba bratři zemřeli někdy mezi lety 1510-1515. Majiteli se tedy stali nejspíše jejich dědicové Jan, Ondřej, Bedřich, Kryštof, Pavel, Felix a Cyril Sataněřové. Ti Hauenštejn dále zastavovali. Zástavními pány byly Jindřich z Bildenfelsu, nebo třeba Alexandr z Leisneku.⁵³ V roce 1528 Sataněřové prodali Hauenštejn i s dvorem a vesnicemi které k němu patřily, Jindřichu Šlikovi z Ostrova. Koupil ho za 2000 kop českých grošů. Stalo se tak 4. ledna 1528.⁵⁴ Kromě

⁴⁹ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 13.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 13.

⁵¹ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 8.

⁵² *Tamtéž*, s. 8.

⁵³ *Tamtéž*, s. 9.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 6.

Hauenštejnu získal poplužní dvůr v Dubnici, vsi Boč, Odeř, Gryn, Osvinov a další statky. Jak se zdá, za Sataněřů došlo k rozdělení hradu samotného na dvě části, podle majitelů. Jindřich II. Šlik totiž jinou smlouvou odkoupil od zbylých bratrů Fridricha, Kryštofa, Pavla, Felixe a Cyrila „hrad Hauenštejn svrchnější“ a hrad Himlštejn, se vším příslušenstvím a dvorem Studený a vesnicemi Krásný Les, Peklo, Jakubov, Velichov, Srní, Smilov, Vrch, Krásný Les, Hradiště, a poddaným ve Stráži nad Ohří, zvaným „Vít kovář“. To vše za dalších 4000 kop českých grošů.⁵⁵ Tato smlouva je datována o několik týdnů později a to 29. března 1528.⁵⁶ Tímto nákupem se majiteli na dalších 135 let stali Šlikové z Holíče a Pasounu.

4.5 Vilém z Ilburka

Je těžké hodnotit postavu Viléma z Ilburka, který byl součástí mnoha konfliktů své doby. V případě konfliktu s Loktem se zdá, že hájil čest svého otce. Podle Heleny Teršlové koupil Vilém z Ilburka od Štěpána Kobrshana Hauenštejn právě z důvodu nepřátelství loketských, kdy Ilburkové již nemohli dále setrvávat na Lokti.⁵⁷ Po smrti Půty z Ilburka, se jeho syn Vilém stal držitelem zděděné Mšené u Roudnice a Červeného hrádku u Jirkova.⁵⁸ Zikmund Lucemburský mu vydal listinu, kde potvrzuje jeho lenní práva, ale zároveň píše, ať si k hradu Borek (Červený hrádek), dopomůže, jak umí.⁵⁹ Už za života Vilémova otce ovládl tento hrad Jan Hrádek, který navzdory právům Ilburků na něm seděl až do roku 1443. Tehdy si své vlastnické právo vymohl Vilém u dvorského soudu a hned poté potvrdil měšťanům Borku jejich svobody.⁶⁰

V roce 1434 začal konflikt mezi rodem Vartenberků a lužickým Šestiměstím. Vartenberk Jan z Ralska měl dohodu s městem Žitavou, kdy slíbil, že jim pomůže dobýt hrad Grabštejn. Žitavští v bitvě utrpěli porážku, snad kvůli zradě samotného Jana z Ralska, který byl jimi následně zajat, vláčen a rozčtvrcen.⁶¹ Začal velký válečný konflikt, v kterém se Vilém postavil na stranu Vartenberků. Podle Heleny Teršlové právě tehdy získal Vilém hrady Ronov a Kalich.⁶² Na konci května 1444 vojsko Šestiměstí, které

⁵⁵ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 9-10.

⁵⁶ Franz Alexandr HEBER, *České hrady zámky a tvrze. 1 díl, Západní Čechy*, Praha 2002, s. 78.

⁵⁷ Helena TERŠLOVÁ, *Vilém starší z Ilburka, Pater Familias*, Praha 2002, s. 433. (dále jen

H. TERŠLOVÁ, *Vilém...*)

⁵⁸ TÁŽ, *Ilburkové v severozápadních Čechách, Ústecký sborník historický*, Ústí nad Labem 2001, s. 236. (dále jen H. TERŠLOVÁ, *Ilburkové...*)

⁵⁹ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské III*, ed. František Palacký, Praha 1844, s. 486. (dále jen AČ III)

⁶⁰ A. Sedláček, *Hrady 14...*, s. 266.

⁶¹ H. TERŠLOVÁ, *Vilém...*, s. 434.

⁶² *Tamtéž*, s. 434, 439.

bylo vedené Těmou z Koldic společně s Pražany vypálilo hrady Děčín, Rybnov, oblehlo Sloup, a spálilo Stvolínky, které patřili Vilémovi. To vyvolalo odvetu a Vilém se v srpnu objevil s vojsky Děčína, Kamenice, Brené, Sloupu, Postřelné a dalších, před Žitavou. Několik jeho lidí se vydávalo za lidi Albrechta Berky z Dubé a odvedlo z města dvacet krav a deset koní. Žitavští lupiče pronásledovali, ale narazili na skutečného Berku z Dubé a protože se domnívali, že za krádeží stojí on, zaútočili na něj. Ten zvládl uprchnout, cestou narazil na Viléma, kterého varoval. Vilém se Žitavským postavil u Jablonné. V boji utřžil 16 střelných a sečných zranění, dva jeho lidi byly v boji zabiti. Žitavským zemřel jeden člověk.⁶³

Konflikt na Loketsku trval i po prodeji Hauenštejna. Na stranu Viléma se přiklonil Aleš ze Šumburka, který mu poskytl k používání svůj hrad Perštejn, na hranici Ústeckého a Karlovarského kraje.⁶⁴ Zatímco Vilém stál na straně Jiřího z Poděbrad, spojencem Kašpara Šlika byl Oldřich z Rožmberka. Boj o Loket se stal součástí bojů o nadvládu nad královstvím. Do sporu se vložil i bratr Kašpara Šlika Mates, který o pomoc krále Fridricha III.⁶⁵ Podle dopisů mezi Kašparem Šlikem a Oldřichem z Rožmberka se měli Mates Šlik a Vilém z Ilburka pokusit před Vilémem Saským o dohodu, ale neúspěšně.⁶⁶ V roce 1447 došlo na zemském sněmu k uzavření příměří.⁶⁷ Mates Šlik a Vilém z Ilburka, se málem nedohodli ani na rozhodčích sporu. Vilém Šlikovi nejprve navrhl 12 jmen, kdy většina byla na straně Jiřího z Poděbrad. Takový návrh Mates odmítl. Vilém nakonec navrhl, aby si Šlik vybral, mezi Jiřím z Poděbrad a Zbyňkem Zajícem a vybraného doplnil svou vlastní volbou. Rozhodčími sporu se tak stali Zbyněk Zajíc a Oldřich z Rožmberka.⁶⁸ Už z toho je jasné, že jen těžko mohlo dojít ke konečné dohodě. Vilém z Ilburka pak na jaře 1448 přepadl vesnici Hroznětín, kde si přivlastnil 13 tažných koní a zajal na 30 poddaných. Navíc ještě zajal i kupce z Lokte, kteří se vraceli z jarmarku v Kadani. Při uzavření míru to obhajoval tím, že ho ti kupci sprostě uráželi.⁶⁹

Na konci srpna 1448 byly vojska Viléma z Ilburka, Aleše ze Šternberka a Buriana z Gutštejna, v záloze u Loun, pro případ, že by se Jiřímu z Poděbrad nepovedlo převzít

⁶³ H. TERŠLOVÁ, *Vilém...*, s. 434.

⁶⁴ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XIV*, edd. Josef Kalousek, Praha 1895, s. 13–14.

⁶⁵ AČ II, s. 21.

⁶⁶ AČ II, s. 410–411.

⁶⁷ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské IV*, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 10. (dále jen AČ IV)

⁶⁸ AČ II, s. 419–422.

⁶⁹ Bedřich BERNAU, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen*, Saaz 1881, s. 303.

Prahu.⁷⁰ To se Jiřímu z Poděbrad povedlo 3. září 1448. V říjnu pak byl spor mezi Vilémem a Šliky konečně ukončený. Vilém poté prodal Borek za 600 kop a koupil si Nový Šumburk s příslušenstvím za 3000 kop.⁷¹ Ihned po převzetí Nového Šumburku započal konflikt mezi Vilémem a Mikulášem z Lobkovic, který byl členem Strakonické jednoty. O tomto konfliktu se dozvídáme ze Svědomí mezi Fridrichem ze Šumburku a Felixem z Fictumu, z 19. prosince 1488, kdy čtyři svědci vypovídají o „zkaženém“ rybníku. Jeden z nich, Mates Ortel z Pruněrova, o této věci vypověděl toto: „*To mi svědomo, že když pan Vilém z Ilburka držel Šumburk Nový, že jest byl ve zlé vuoli se panem Mikulášem starým Hasištejnským a s Kadaňskými, tak že sů spolu váleli; ...*“⁷² Z výpovědí i vyplývá, že daný rybník náležel k Novému Šumburku, a že ho nechal zahradit kamením Mikuláš z Lobkovic. Vilém z Ilburka byl i nadále spřízněncem Jiřího z Poděbrad. Při tažení Jiřího proti Saským vévodům zůstal Vilém společně s Jakoubkem z Vřesovic na svých panstvích, pro ochranu kraje před saskými posádkami a před Hynkem Krušinou ze Švamberka.⁷³ 27. dubna 1452 byl na zemském sněmu Jiří z Poděbrad zvolen zemským správcem a tehdy byl v lavicích panského stavu přítomen i Vilém z Ilburka.⁷⁴ Následně Vilém roku 1453 vyměnil půlku Nového Šumburku s Ondřejem z Kaufunku za ves Vrané a druhou půlku postoupil za dluh 1500 kop bratrům z Fictumu.⁷⁵ Od krále Ladislava dostal Vilém v léno tvrz Konojedy, kterou ale přenechal Ctiborovi z Tloskova. Ten si na ní totiž činil nároky.⁷⁶ Koupil pak i hrady Sloup a Ralsko, které koupil od Ondřeje a Elišky z Dubé.⁷⁷ Ralsko od něj následně vysoudil Jan z Vartenberka. Vilém se totiž nedostavil k soudu. Byl totiž v zahraničí, kvůli službě vůči králi Ladislavovi. Tak se ho alespoň pokusila hájit Eliška z Dubé.⁷⁸

V roce 1457 vystoupil Vilém jako rukojmí za Jana z Vartenberka na Děčíně, kde se chystal jeho souboj s Mikulášem z Lobkovic na Hasištejně. Ten se měl konat v červnu na

⁷⁰ AČ III, s. 47-49

⁷¹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého Díl 13 Plzeňsko a Loketsko*, Praha 1998, s. 98.

⁷² Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XIX*, edd. Jaromír Čelakovský, Praha 1901, s. 244.

⁷³ AČ III, s. 541, 382-353; AČ II, s. 282-283, 274-279.

⁷⁴ AČ II, s. 309-312.

⁷⁵ AČ II, s. 552.

⁷⁶ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XXXVII*, edd. Gustav Friedrich, Praha 1941-1944, s. 1362-1365.

⁷⁷ A. Sedláček, *Hrady... 14*, s. 186.

⁷⁸ Srov. *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých (RT) I*, ed. Josef Emler, Praha 1870, s. 126.

Pražském hradě. Jan z Vartenberka v něm měl obhájit čest svého otce Zikmunda z Vartenberka.⁷⁹

Vilém tehdy sídlil na tvrzi Mšeném. Jako purkrabí na Mšeném měl zástavou i městečko Třebenice, které dostal od krále Jiřího z Poděbrad za staré dluhy císaře Zikmunda v hodnotě 40 kop.⁸⁰ Třebenice byly ale původně v majetku svatojiřského pražského kláštera. Kvůli Jiřího jednání s papežskou kurií, se mnozí šlechtici začali obávat o své nabyté majetky. K pánům jako Děpold z Rýzemberka, Kerunk ze Sulevic, Burian z Gutštejna se přidal i Vilém z Ilburka.⁸¹ K těmto mužům se záhy přidali Zdeněk ze Šternberka se syny, Bohuslav ze Švamberka, Jan z Rožmberka a jeho bratr Jošt, který byl biskupem ve slezské Vratislavi. Společně pak jmenovaní založili 28. listopadu 1465 Jednotu zelenohorskou.⁸² Vilém se účastnil jednání s vratislavským biskupem Joštem, papežským legátem Rudolfem i jednání s lužickými městy i knížaty. Přitom se sblížil s Pūtou pocházejícího ze sonnewaldské větve Ilburků, který byl fojtem Dolní Lužice.⁸³ Při odvetném útoku Jiřího z Poděbrad, bylo Vilémovi vypáleno městečko Třebenice a přišel o hrad Kalich. Třebenice sice získal zpět, ale Kalich zpět nezískal. Když byl v květnu 1469 zvolen českým králem Matyáš Korvín, byl jím Vilém z Ilburka jmenován podkomořím. Zdeněk ze Šternberka byl jmenován zemským hejtmanem, Burian z Gutštejna dvorním sudím.⁸⁴ I po smrti Jiřího z Poděbrad byl Vilém stále na straně Matyáše Korvína, ale s nástupem Vladislava Jagelonského se brzy smířil.⁸⁵

Roku 1471 odprodal Vilém z Ilburka hrad Sloup bratrům Berkům z Dubé z větve milštejnské.⁸⁶

V roce 1474 vedl Vilém blíže neurčený spor s Kuncem Tetourem, který nařkl Viléma z nečestného jednání, kterého se měl dopustit už před lety během tažení krále Jiřího. Vilémovi ale nebylo nic prokázáno.⁸⁷

Helena Teršlová předpokládá, že Vilém z Ilburka vlastnil v únoru 1475 hrad Helfenburg. Tehdy mělo v Sasku mezi Bischofswerem a Budyšínem u vsi Kessel dojít k přepadení

⁷⁹ AČ IV, s. 560.

⁸⁰ Státní okresní archiv v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích, fond AM Třebenice, inv. č. 10, evid. č. 3.

⁸¹ R. URBÁNEK, *Věk poděbradský IV*, Praha 1962, s. 468.

⁸² AČ IV, s. 279.

⁸³ AČ IV, s. 127–134.

⁸⁴ H. TERŠLOVÁ, *Vilém...*, s. 437.

⁸⁵ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého*, Praha 1926, s. 991, 1025.

⁸⁶ AČ III, s. 579.

⁸⁷ AČ IV, s. 279, 281–282., AČ VII, s. 472, 478.

norimberské obchodní firmy lidmi vedenými lapkou přezdívaného Asmus, který měl jednu ruku. Mělo jít o tři skupiny z Děčína, Kamenice a Cvikova. Z bitky unikli dva členové stráže, kteří se dostali do Budyšína, odkud za lapky vyjelo 200 mužů. Kořist lupičů čítala pytle pepře, zázvoru, skořice, kmínu, vydrích a lišších koží, barchetu, plátna, zbrojí převáženou i svlečenou ze zabitých vojáků. Celková hodnota měla být více než 305 rýnských zlatých. Lupiči se rozdělili, jedni zamířili k Děčínu, druzí k Rumburku, kde jim měl Kryštof Romberk z Hermsdorfu obstarat vůz. Dále pokračovali do Kamenice, kde Budyšínská vojska zajali Hanse z Halle. Z jeho výpovědi vyplynuly podrobnosti o přepadení. Zaznělo jméno Jiří Harnisch, fojt z Helfenburku, člověk Viléma z Ilburka. Kromě Vilémova jména zazněla i jména Zikmund z Vartenberka, Kryštof z Vartenberka, Jan z Elnic na Lemberku. Část uloupeného zboží patřila saskému kurfiřtovi Arnoštu. Ten se obrátil na jmenované pány, ale jejich odpovědi byly záporné. Vilém sám nejprve odmítal jakékoliv nařčení, nakonec ale přiznal, že někteří lapkové se usídlili na jeho panství. Zároveň si stěžoval, že v Sasku byly oběšeni dva jeho lidé i přes to, že se za ně přimluvil. V dubnu 1475 se za Viléma postavil i Burian z Gutštejna, který se označil za Vilémova švagra.⁸⁸

V roce 1488 pohnal Viléma k soudu Albrecht Kaplír na Brocně, provozovatel hospody v Pohořicích.⁸⁹ V zápise ze 13. listopadu 1488 se píše toto: „*V té při, které jest mezi panem Albrechtem Osterským s jedné a panem Vilémem z Ilburka s strany druhé. Tu kdež jest nadepsaný Osterský žaloval na téhož Ilburka, že jest naň mocí sáhl, na jeho krčmu v Pohořicích, a pivo jeho člověku osekal, a rozsudku nedočkav, jsa s ním o to v soudu; tu král JMt se pány raddú svú ráčil jest rozkázati: Poněvadž on pan Ilburk nedočkav rozsudku, mocí témuž Albrechtovi na jeho krčmu jest sáhl, že jest jemu toho učiniti neměl, a z té příčiny aby týž pan Ilburk krčmári tu škodu, kterouž jest jemu učinil, zaplatil podle slušného pruovodu téhož krčmáře. A na Hromnice najprv příštíe aby stáli s spravdnostmi svými před JMtí.*“⁹⁰ Tento spor soud řešil ještě 6. února 1489. Došlo k nálezu, že hospoda nemá řádné povolení k provozu a že neodvádí řádnou berni. „*V té při a ruoznici, kteráž jest vznikla mezi panem Albrechtem Brocenským z Sulevic s jedné, a panem Vilémem z Ilburka na Ronově a na místě jeho Martinem Frintem s strany druhé. Jakož týž Frint mluvil od pána svého, a táhna se na nález ukazuje, aby stáli, což se té krčmy dotýče, na Hromnice se spravdnostmi svými. Jakož pak nadepsaný Albrecht*

⁸⁸ H. TERŠLOVÁ, *Vilém...*, s. 437–238.

⁸⁹ *Tamtéž*, s. 438.

⁹⁰ AČ IX, s. 469–470.

*svědomie jest vedl, že jsú tu šenkovali, a týž Frint proti tomu vedl jest svědomie, že jsú tu za pana Míčana i za pana Ilburka bránili šenkovati, a že jsú jim piva osekávali, i také svědomie, co jsú berníci vyznali, že v registrech svých nikděž nenalezl, by tu krčma v Pohořicích měla býti. JMKská vyslyšev žaloby i odpor, taktoráčil jest rozkázati: Poněvadž nadepsaný Albrecht ničímž jest toho neokázal, aby tu krčma byla od staradávna výsadná, po ten den aby více krčmy v Pohořicích nebylo.*⁹¹ Hospoda byla tedy zavřená.

Záhadou je datum úmrtí na Vilémově náhrobku v kostele v Nanebevzetí Panny Marie v Charvaticích. Je uvedeno, že zemřel „pátek na den svatého Vincencia 1489“. Den svatého Vincencia, tedy 22. ledna připadá v roce 1489 na čtvrtek a v roce 1490 na pátek. Navíc jak bylo prokázáno výše, ještě 6. února 1489 byla s Vilémem vedena soudní pře. Helena Teršlová se z popsaných důvodů domnívá, že datum úmrtí Viléma z Ilburka je 22. ledna 1490.

Náhrobek Viléma z Ilburka nese znaky saských mistrů, stejně tak Vilémova přestavba hradu Ronova. Je dokonce možné, že náhrobek v Charvaticích je prací Franze z Drážďan, který žil na Malé Straně v Praze počátkem 16. století. Na náhrobku je zobrazen Vilém z Ilburka v rytířské zbroji německého typu 80. let 15. století. V ruce drží meč, hlavu má opřenou o turnajový helm se sovými křídly. Postava stojí na podstavci neseném panošem s turbanem. V ruce drží pásku s citátem „Miserere mei Deus sekundu ma (-gnam misericordiam tuam)“ . Davidův žalm 50,3. Nad hlavou v pravo má heraldicky umístěný erb Ilburků. V horní polovině štítu je polovina lva ve skoku, v dolní polovině jsou tři hvězdy. Nad hlavou vlevo je pak erb Zajíců z Házmburka. Nejspíše erb matky Viléma z Ilburka.⁹² Vilém z Ilburka po sobě zanechal syna Ladislava z Ilburka, který se narodil někdy kolem roku 1440 a zemřel již kolem roku 1470. Stačil ale ještě s manželkou Alžbětou z Gutštejna zplodit syna Viléma mladšího z Ilburka, tedy vnuka Viléma staršího. Ten ovšem žádného mužského dědice a česká větev Ilburků jím tak mizí z českých dějin. Zanechal ale dvě dcery, které měl s Anežkou z Helfenštejna, dceru Markétu, provdanou za Jindřicha Bořitu z Martinic a dceru Annu provdanou nejprve za Jindřicha Kurcpacha z Milče a Trachenburka, a po jeho smrti za Ludvíka Bezručického z Kdovrat.⁹³

⁹¹ Srov. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské IX*, ed Jaromír Čelakovský, Praha 1889, s. 482. (dále jen AČ IX)

⁹² Jan CHLÍBEC, *Náhrobek Viléma z Ilburka a figurální náhrobní plastika pozdní gotiky v Čechách*, *Muzeum a současnost* 3, Roztoky u Prahy 1980, s. 65–76.

⁹³ H. TERŠLOVÁ, *Ilburkové...*, s. 241-242.

5. Raný novověk (1492–1789)

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, v roce 1528 koupil obojí části Hauenštejnu i s Himlštejnem, a se vším příslušenstvím, od Sataněřů z Drahovic, Jindřich Šlik z Holíče, který sídlil v Ostrově. Podle smluv se tak stalo 1. ledna a 29. března 1528 v celkové sumě 6000 kop českých grošů.⁹⁴ Jindřich II. Šlik z Holíče, hrabě z Passounu a Lokte se účastnil 29.8. 1526 bitvy u Moháče, kde utrpěl vážná zranění. Z těch se pak po dva roky léčil, nakonec však neúspěšně. Po převzetí Hauenštejna zemřel. Zůstali po něm dva nedospělí synové Kašpar a Jindřich III., které mu porodila jeho žena Hypolita, hraběnka z Hohenlohe.⁹⁵ Panství tedy zdědili jeho synové Kašpar a Jindřich.⁹⁶ Až do jejich dospělosti spravoval jejich dědictví jejich strýc, bratr Jindřicha II. Šlika, Vavšinec Šlik hrabě z Pasounu a Holíče. Ve stejném roce, kdy zemřel Jindřich II., Ferdinand I. Habsburský odebral Šlikům mincovní právo související s Jáchymovskými tolary, které Šlikové razili v Jáchymově na Karlovarsku již od roku 1519. Bratři si měli panství rozdělit tak, že Hauenštejn a vedlejší Himlštejn dostal Kašpar Šlik, jeho bratr Jindřich zůstal v Ostrově. K rozdělení došlo v roce 1544. Zatímco Jindřich III. Šlik se oženil s hraběnkou z Gleichenu, jeho bratr Kašpar se oženil s Eliškou z Vartenberka. Její věno, které činilo 7000 uherských zlatých nechal pojistit na Himlštejnu v roce 1543.⁹⁷ Poté se Kašpar v roce 1547 účastnil prvního stavovského povstání. Ferdinand I. ho tvrdě potrestal. Nejenže Kašpara přinutil vzít na hrad Hauenštejn i Himlštejn manskou povinnost, ale dokonce mu uložil domácí vězení. Kašpar totiž nesměl ze zámku Hauenštejn vycházet.⁹⁸ Příkaz byl zmírněn až roku 1549, kdy mu bylo povoleno hrad opouštět, ale pohybovat se mohl jen po přiléhajících pozemcích. Hauenštejn však zůstal za jeho života i dále jen jako manství. O zrušení manské povinnosti žádali synové Bedřich a Jindřich IV. Ti byli vlastníky hradu společně se svým nezletilým bratrem Prokopem. Až císař Maxmilián zrušil na Hauenštejně manskou povinnost. Hauenštejn s Himlštejnem i s příslušenstvím byly propuštěny jako svobodný alodiální statek za složení 1000 kop českých grošů podle reskriptu vydaného ve Vídni v soboru po svaté Alžbětě v roce 1574. Himlštejn byl v této době již opuštěný.⁹⁹ Později se o Hauenštejn staral Kašparův syn pojmenovaný po otci, Kašpar Šlik. V roce 1588 došlo k rozdělení panství. Bedřich Šlik

⁹⁴ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 18–19.

⁹⁵ Franz Alexandr HEBER, *České hrady zámky a tvrze. 1 díl, Západní Čechy*, Praha 2002, s. 78.

⁹⁶ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 10.

⁹⁷ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 19.

⁹⁸ Karel TIEFTRUNK, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. L. 1547*, Praha 1872, s. 294.

⁹⁹ Franz Alexandr HEBER, *České hrady zámky a tvrze. 1 díl, Západní Čechy*, Praha 2002, s. 78.

z Holíče, který se o panství staral, prodal jménem nezletilého Kašpara Šlika hrad Himlštejn s dvorem, vesnice Peklo, Kleingrun, Ondřejov, Srní, Smilov, Boč, polovinu Vykmanova, a mlýn na Boči se dvěma koly, všechny pastviny a pole, louky a lesy ad., Šimonovi Ungnadovi ze Suneku za 15000 kop míšeňských.¹⁰⁰ Od něj Himlštejn v roce 1592 koupil Kryštof Fictum z Fictumu, který ho vlastnil až do bitvy na Bílé hoře. Po Bílé hoře se majiteli Himlštejna stali hrabata z Thun-Hohensteinu.¹⁰¹ Nejmladší Kašpar Šlik vlastnil hrad Hauenštejn až do bitvy na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Po této bitvě byl majetek Šlikům zkonfiskován a Hauenštejn jim byl navrácen až v roce 1623, kdy se majitelkou stala Alžběta Šliková.¹⁰²

5.1 Hauenštejn po požáru kolem roku 1600

Snad někdy kolem roku 1600 Hauenštejn vyhořel. Šlikové tehdy hrad přestavěli na renezanční zámek. Tržní smlouva z roku 1628, kdy Alžběta Šliková prodávala zámek Jindřichu Šlikovi, uvádí u Hauenštejnu ovocný sad, rybníky, rybné potoky a ovčín.¹⁰³ Nedatovaná „Taxa panství Hauenštejn“, která byla nejspíš přílohou tržní smlouvy při směně hradu a panství, pochází buď z roku 1628, 1638, nebo až z roku 1663, kdy zámek koupil od Šliků Julius Jindřich kníže Sasko-Lauenburský. Tato zpráva uvádí kromě jiného, že na zámku již stával pivovar. *„Hauenstein, zámek na skále před časem vyhořelý, nyní jako obydlí hejtmana opět postavený při zachování klenutých místností a sklepů, obsahuje v sobě pivovar. Nedaleko odtud je kovárna, hostinec a 'Schizenhaus'. Také jedna chalupa. Zámecký vrch je plný ovocných stromů, pod ním hospodářský dvůr postavený ze dřeva. Také zámecký mlýn na pstružném potoce, který se spojuje s jiným potokem v řeku, a nad potokem právě pod zámek je pět pstružích rybníčků. K panství patří ještě osm vesnic. Kromě zámeckého mlýna je tu ještě Nový mlýn. Také dvanáct domků, které byly právě v tomto roce postaveny a nikdy ještě neodvedly vrchnosti žádný úrok“*¹⁰⁴

Za nutnou přestavbu hradu v renesanční zámek právě v tomto období, pokládá Lubomír Zeman. Opírá se nejen o archeologické nálezy, kdy jsou patrné stopy po požáru právě k tomuto období, ale i o podobnosti s jinými stavbami Šliků. *„Zajímavá je zcela jasná shoda v systému statického zesílení kleneb zdejších sklepních prostorů formou*

¹⁰⁰ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 20.

¹⁰¹ Franz Alexandr HEBER, *České hrady zámky a tvrze. 1 díl, Západní Čechy*, Praha 2002, s. 79.

¹⁰² *Hrad a zámek Hauenštejn*: Úlovec, Jiří – Klsák, Jan – Zeman, Lubomír. Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2002, s. 103.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 103.

¹⁰⁴ Státní okresní archiv v Plzni, pracoviště Klášter, fond Velkostatku Horní Hrad – Měděnec, kn. č. 3/3.

arkád a obdobné renesanční úpravy radnice v sídelním městě Šliků, v Ostrově za držení tohoto rodu. To by také odpovídalo stejnému časovému období.¹⁰⁵ Palác byl upraven v obydlí správce, jihovýchodní gotický palác byl tehdy nejspíše rozšířen směrem do nádvoří širokými arkádami. V přízemí objektu byly situované konírny, nad nimi pak obytné místnosti. Ačkoliv původní sklepy se požáru vyhnuly, jejich zdi byly staticky zesíleny podélnými zdmi s velkými arkádami. Vstup do sklepa byl původně nejspíše přímo z nádvoří. „Při renesanční přestavbě bylo schodiště zatočeno podél vnitřní zdi do interiéru přistavěné části paláce s použitím cihelných tvarovek.“¹⁰⁶ Jak již bylo řečeno výše, díky opadané omítce se odkryla renesanční okna a další svědectví renesančního vzhledu zámku. „Velké arkádové okno se otvíralo i na kratší západní straně objektu. Rozdíl mezi systémem zdění přízemí a patra je dosti zřetelný, navíc se na jihovýchodním nároží pod novější nárožní bosáží objevila iluzivní armatura malovaná červenou hlinkou, související nepochybně s renesanční úpravou fasád. Obdobně byla řešena i fasáda ostrovské radnice, iluzivní armatura je rovněž běžná i v nedalekém renesančním a tehdy ještě šluknovském Jáchymově.“¹⁰⁷ O dalších úpravách říká Lubomír Zeman toto: „Zastřešeno bylo i původně otevřené nádvoří u jihozápadního gotického paláce, kde byla v patře vybudována nová hradní kuchyně. Z této doby se dochovaly na severní stěně paláce otvory původních topenišť. Stará brána za mohutným příkopem byla přeměněna v obytnou místnost s krbem, jehož profil je odkryt v severní stěně tohoto prostoru. Gotická brána byla upravena (zmenšena) a nad ní bylo osazeno okno směřující do této střední místnosti. Hlavní komunikace zřejmě již v tomto období probíhala v patře ve stávajícím dispozičním řešení. Již tehdy stál uvnitř hradeb pivovar.“¹⁰⁸

V roce 1628 prodala Alžběta Šliková zámek Hauenštejn Jindřichu Šlikovi, který se stal císařským polním maršálem, a mezi roky 1644 a 1648 byl dokonce předsedou dvorské válečné rady. Během 2. stavovského povstání stál na straně proti Habsburkům a v bitvě na Bílé hoře velel moravským plukům, kde bojoval po boku Jindřicha Matyáše Thurna. V závěru bitvy byl Jindřich Šlik z Holíče a Pasounu dokonce zajat.¹⁰⁹ V roce 1621 už stál opět na straně císaře. V roce 1626 porazil Petra Arnošta II. Mansfelda. Na straně Habsburků pak zůstal i během Dánských válek.¹¹⁰ Po něm se stal v roce 1650 majitelem

¹⁰⁵ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 13.

¹⁰⁶ *Tamtéž*, s. 13.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, *Horní Hrad...*, s. 13.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, *Historie zkázy...*, s. 8-9.

¹⁰⁹ Jaroslav ČECHURA, *Zimní král: aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha 2004, s. 305.

¹¹⁰ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 22.

jeho syn František Arnošt Šlik. Hauenštejn držel až do roku 1663, kdy ho prodal Juliu Jindřichovi knížeti Sasko-Lauenburskému.¹¹¹

5.2 Šlikové

Kořeny Šliků najdeme v Sasku, zemském okrese Vogtland. Centrem tohoto území je Plavno. Na konci 14. století se zde vyskytovali bratři Mikuláš a Jindřich Šlikové. Mladší z bratrů, Jindřich, se přesunul do nedalekého Chebu a zde založil českou větev Šliků. Jindřich byl obchodníkem s látkami a prováděl i další, převážně peněžní obchody. Pronajal si všechna cla v Chebu a stal se i členem městské rady. Zemřel v roce 1425.¹¹²

Dalším Šlikem, který se objevuje v českých záznamech je Kašpar Šlik z Holíče, ten se stal dokonce nejvyšším českým kancléřem. Získal řadu privilegií i titulů. Část z nich se dnes považuje za falsa, které získaly platnosti až při potvrzování pozdějšími císaři. Zpochybňován bývá původ Kašparovy matky Konstancie, která měla pocházet z rodu hrabat Colalty de Camino, jako dcera markraběte Rolanda. U listin, potvrzujících její původ se předpokládá, že její syn Kašpar se snažil vylepšit její i svůj původ, a že ve skutečnosti byla pouhou měšťankou.¹¹³ Kašpar I. Šlik byl v roce 1422 povýšen do říšského stavu svobodných pánů a v roce 1433 do říšského hraběcího stavu. V tomtéž roce se stal i palpatinem, tedy šlechticem, který měl právo zastupovat krále v určitých věcech, kromě jiného směl i udělovat tituly. V roce 1431 měl od císaře Zikmunda dostat italské Bassano a v roce 1437 se měl stát hrabětem z Bassana. Právě listiny týkající se Bassana se pokládají za nesporná falsa, která svou právní legitimitu získaly až potvrzením od císaře Fridricha III.¹¹⁴

V roce 1434 zastavil Zikmund Lucemburský Kašparu Šlikovi z Holíče hrad Loket a tím se Šlikové dostali do sporu s Půtou z Ilburka a jeho synem Vilémem z Ilburka.¹¹⁵ To bylo popsáno v předchozích kapitolách. Avšak Šlikové neměli konflikty jen s Ilburky, ale v této době měli konflikty i s pány z Plavna, pány z Gutštejna, s měšťany v Chebu, Karlových Varech, a dokonce i v Lokti. Šebestián Šlik měl prohlásit, „že je loketským pánem, králem i císařem a když ho loketští nebudou poslouchat, že jim nebude pánem milostivým.“¹¹⁶ Konflikty narůstali až do té míry, že Šlikům zůstal jako sídlo nakonec jen

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 24.

¹¹² Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra*, s. 17.

¹¹³ Otakar VINAŘ, *Pět století Šliků*, s. 121-122. (dále jen O. VINAŘ, *Šlikové...*)

¹¹⁴ Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra*, s. 18.

¹¹⁵ R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*, s. 16-17.

¹¹⁶ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 130.

Loket a vzhledem ke konfliktům s místním obyvatelstvem se i ten rozhodli prodat. V roce 1470 za 23 000 zlatých saským vévodům Arnoštovi a Albrechtovi. Loket ale nové pány nechtěl přijmout. Albrecht pak měl do města poslat své lidi převlečené za vandrovníky, kteří měli v Lokti vyvolat vzpuru. Lokti pak přispěchal na pomoc Jindřich z Plavna.¹¹⁷ Albrechtovi tak nezbývalo nic jiného než na Loket vojensky zaútočit. V roce 1471 zaútočil na Loket.¹¹⁸ Po týdnu bojů došlo k uzavření míru. Bylo dohodnuto, že od kupní smlouvy bude upuštěno, a saští vévodové se stanou ochránci Loketska a šlikovských panství.¹¹⁹ Konflikt mezi Šliky a měšťany v Lokti ale nadále pokračoval. V roce 1473 začal hořet jeden z loketských domů, z kterého požár přeskočil i na samotný hrad. Tehdy Mikuláš Šlik, který se pohyboval nedaleko ve Falknově, viděl nad Loktem záři a okamžitě se vydal do města. Ovšem měšťané ho nechtěli společně s pány z Plavna vpustit do hradu. Mikuláš se pak měl do hradu dostat vyšplháním po skále. I poté mu měli měšťané bránit v hašení, a to až do té doby, než k hradu přišlo venkovské obyvatelstvo z okolí. To bylo na straně Šliků. Páni z Plavna tedy raději opustili Loket.¹²⁰ Šlikové se loketským pomstili v roce 1475, kdy z hradu vtrhli do města, vypálili několik domů, vyhnali z města některé měšťany a další přinutili, aby přísahali poddanskou poslušnost. Vzhledem k tomu, že Loket byl svobodným královským městem, musela přijít reakce krále Vladislava Jagellonského. Ten volal Šliky k odpovědnosti k zemskému soudu v roce 1486. Matyáš Šlik se ale dovolával listiny, kterou měl vydat Zikmund Lucemburský, že Šliky může soudit pouze císař. Tato námitka byla odmítnutá s tím, že ani císař nemůže nikomu udělit právo, které by mohlo poškozovat svobody a práva Českého království.¹²¹ Spory stále neměly konce. Šebestián Šlik odepřel loketským privilegia a zabavil klíče od městských bran, které nechal otevírat a zavírat podle své vůle, přivlastňoval si právo dosazovat konšely a potvrzovat nálezy městského soudu. Bez jeho souhlasu ani neměl být do města přijat někdo nový. Podobně se měl chovat i jeho bratr Mikuláš ve Falknově. Loketští měšťané se spojily s many a dokonce i městem Karlovy Vary a společně oblehli hrad Loket. Šlikům ale přijeli na pomoc saští vévodové a spoleně pak město dobyli. Spáleno bylo na 70 domů a zabito několik měšťanů. Loketští v reakci na Šliky podali žalobu. Šebestián se ale k soudu nedostavil. Odvolával se na nemoc a stejně jako před ním Matyáš Šlik, i na listinu od Zikmunda Lucemburského. Vladislavu Jagellonskému došla trpělivost

¹¹⁷ R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*, s. 18.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 18.

¹¹⁹ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 131.

¹²⁰ R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*, s. 18-19.

¹²¹ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 131.

a rozhodl o vojenské výpravě proti Šlikům, kvůli jejich neposlušnosti.¹²² V roce 1515 se proti hradu Loket vypravilo asi 3500 pěších, 150 jezdců a 200 vozů povolanych nejvyšším purkrabím Jindřichem z Hradce a vedených Albrechtem z Kolovrat na Libštejně. U Lokte se k vojsku ještě připojil hejtman z Plavna. Loket sice dobyt nebyl, ale i díky dobytí Karlových Varů Šlikové pochopili, že jim nezbývá nic jiného než vyjednávat.¹²³ Zemský sněm v témže roce tedy 1505 rozhodl, že na Lokti budou vládnout Šebestián, Kvirin a Albrecht Šlikové, kteří vrátí zabrané statky a propustí zajatce. Spolek Lokte, Karlových Varů a místních manů byl rozpuštěn. Otázkou, kdo má právo dosazovat konšely měl rozhodnout soud. Násilné spory na Loketsku skončili.¹²⁴

Pozornost Šliků se začátkem 16. století soustředí na město Ostrov a jeho blízké okolí. V Ostrově tehdy drželi Štěpán, Jeroným, Vavřinec, a Jindřich Šlikové.¹²⁵ V roce 1512 dva horníci v Konradsgrünu nedaleko Ostrova začali razit štolu známou později jako štola Tří králů, nicméně kvůli nedostatku financí museli štolu brzy opustit. V roce 1516 místní těžbu i okolní pozemky převzal Štěpán Šlik a založil těžařskou hornickou společnost jejíž členy byly Jan Pluh z Rabštejna, Alexandr Leissnik, Wolf ze Schonbergu, Hans Thumshirn z Annabergu, Thomas Grym a Jobst Tussel. Brzy ve štole objevili velké naleziště rudy. Následovaly objevy dalších stříbrnosných žil jako třeba Rosa von Jericho, Kuh, Andreas a dalších. Na místě začala vyrůstat vedle zmíněného Konradsgrünu nová osada, které se začalo říkat jednoduše „Údolí“. Propukla stříbrná horečka a do Údolí začali v hojné míře přicházet nejen horníci ze sousedního Saska. V roce 1517 bylo Údolí a Konradsgrün Štěpánem Šlikem přejmenováno na Jáchymov. V roce 1520 vydal Ludvík Jagellonský majestát, kterým se oficiálním názvem stalo „Údolí svatého Jáchyma“, Jáchymov byl prohlášen za horní město se všemi povinnostmi a právy s tím spojené.¹²⁶ V této době již stál nad Jáchymovem hrad Freudenštejn, který nechal Štěpán Šlik vybudovat v letech 1516-1517. Vytěžené stříbro putovalo z počátku převážně za hranice do Saska. Šlikové si spočítali, že přichází o část zisku a začali jednat s českým sněmem. V roce 1519 zahájil Štěpán ve sklepích Freudenštejnu ražbu Jáchymovských tolarů. Mincovní právo ale dostal až v roce 1520.¹²⁷ Ovšem českému sněmu nepřislušelo právo rozhodovat v otázkách ražby a není jasné, zdali Šlikům král Ludvík skutečně právo

¹²² O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 131–132.

¹²³ R. VOJKOVSKÝ, *Loket...*, s. 23.

¹²⁴ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 132.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 132.

¹²⁶ Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra* s. 20–21.

¹²⁷ Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra* s. 21.

potvrdil. Král Ferdinand I. měl své sestře Marii v korespondenci zmínit, že Štěpán Šlik požadoval po Ludvíku Jagellonském potvrzení ještě v roce 1523.¹²⁸ I to mohlo být podmětem pro Ferdinanda I. pro odejmutí mincovního práva Šlikům. Toho se ovšem Štěpán Šlik nedožil. V roce 1526 vtrhli do Uher Turci a Štěpán se společně s některými horníky, svými bratry Vavřincem, a nejspíš i Jindřichem, vydal na pomoc králi Ladislavovi. V bitvě u Moháče 29. srpna 1526 padl. Jeho bratrům Vavřinci a Jindřichovi se povedlo smrti uniknout.¹²⁹

23. října 1526 byl novým Českým králem zvolen Ferdinand I. Habsburský. Šlikové tehdy ale podporovali bavorské vévody Viléma a Ludvíka. Král Ferdinand I. v roce 1528 rozhodl, že mincovní právo je výsadním právem panovníka. Nejprve sice ponechal těžbu stříbra a správu jáchymovské mincovny v rukách Šliků, ale to netrvalo dlouho. Ferdinand využil stížností směřující na Šliky a povolal k sobě v roce 1544 Vavřince a Jeronýma Šliky. Ti se měli podrobit královým požadavkům na těžbu v Jáchymově. Zatímco Jeroným králi neodporoval, Vavřinec se podvolit nechtěl a jako trest dostal domácí vězení. Ferdinand poté poslal do Jáchymova místokancléře Žabku a hejtmána pražského hradu Volfa Mašťovského, kteří se měli ujmout správy dolů. V Jáchymově ale okamžitě propuklo povstání podporující Šliky. Ti se tak dostali do opozice vůči králi Ferdinandovi. Král k sobě povolal Mořice a Kašpara Šlika, kteří měli povstání vysvětlit, ale ti se nedostavili. V roce 1545 stanuli Šlikové před královským soudem. Jeroným, Kašpar a Mořic Šlikové se zodpovídali z chování ke královským komisařům a z jednání s cizími panovníky, kdy se měli v Sasku pokusit o získání spojenců proti králi. Jindřich Šlik byl dokonce na deset dní uvězněn v Bílé věži. Nakonec 19. září Šlikové kapitulovali a zřekli se všech dolů v Jáchymově i jinde na Loketsku. Král pak Šlikům postoupil až do roku 1555 desátek z vytěženého stříbra v Jáchymově.¹³⁰ Je zřejmé, že se Šlikové dostali do opozice nejen kvůli podpoře Luteránství, ale také právě proto že přišli o výhodné postavení, tedy nejen právo mincovní, ale také samotné těžební právo. Vzhledem k řečenému vztahy Šliků s Habsburky nebyly nikterak dobré. Při jednáních českých stavů s bratrem císaře Rudolfa II. Matyášem, stál po boku Václava Budovce, který patřil k předním představitelům nekatolíků Jáchym Ondřej Šlik. Ten se měl účastnit všech jednání i vypracování materiálů předkládaných císaři. V roce 1609 se stal jedním z direktorů. Když se císař Matyáš snažil prosadit za svého nástupce svého bratrance

¹²⁸ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 136.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 136–137.

¹³⁰ *Tamtéž*, s. 139.

Ferdinanda Štýrského, české stavy rozhodnutí odkládali. Důvody odkladů měl císař sdělit Jáchym Ondřej Šlik. Toho si císař nechal předvolat a Šlik nakonec českým stavům doporučil Ferdinanda Štýrského jako kandidáta na českého krále. Nový král byl přijat bez volby 9. června 1617 bez volby a bez účasti vedlejších zemí České koruny. Proti přijetí Ferdinanda nezvedl ruku ani Jan Albín Šlik, který byl stejně jako jeho příbuzný Jáchym v opozici vůči Habsburkům, a jehož otec Albín byl v roce 1547 v nepřítomnosti pro účast na stavovském povstání odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i majetku.¹³¹ Na sněm v Karolíně v červnu 1618 byly přítomní vyzváni, aby dorazili na Pražský hrad, kvůli dopisu z Vídně. V dopise bylo obvinění, že sněm je svolán bez souhlasu císaře. Následující den měl právě Jáchym Ondřej Šlik vyzývat přítomné, aby šli na hrad. Místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Jaroslav Bořita z Martinic byli obviňováni, že dopis zfalšovali. Když 23. května 1618 došlo na Pražském hradě k vyhrocení situace a k defenestraci, měl to být opět Jáchym Ondřej Šlik, který se jako první obořil na Slavatu a Martinice. Obvinil je že usilují o zhoubu svobod a práv nekatolíků.¹³² Když bylo v květnu 1618 zvoleno 30 direktorů, kteří se měli ujmout vlády v království, dvěma z nich se stali Jáchym Ondřej Šlik a Jan Albín. Když byla v červenci 1619 přijata Česká konfederace, byl to právě Jáchym Ondřej Šlik, který vyzýval, aby ji všichni podepsali a potvrdili pečeti. Když byl pak svržen Ferdinand II. Štýrský a českým králem zvolen Fridrich Falcký, byl za ním poslán právě Jáchym Ondřej, aby ho uvítal. Král Fridrich pak první dny v Česku strávil na zámku ve Falknově u Jana Albína Šlika.¹³³ Když se po bitvě na Bílé hoře povstání zhroutilo, hledal Jáchym Ondřej Šlik ochranu u spřáteleného saského kurfiřta Jana Jiřího Saského, kterého dříve podporoval coby kandidáta na český trůn. Nakonec se ale vrátil do Čech, aby čelil obviněním. 21. června 1621 byl prvním z 27 popravených pánů na Staroměstském náměstí v Praze. Jan Albín Šlik naproti tomu stačil včas uprchnout do Cvikova v Sasku a tím si zachránit holý život.¹³⁴

Po bitvě na Bílé hoře byl Šlikům zabaven mnohý majetek a rod emigroval zejména do Saska. Jak již bylo zmíněno, odtud pak Alžběta Šliková dosáhla vrácení části zabaveného majetku včetně Hauenštejna. Ne všichni ale emigrovali. Například Jindřich Šlik, bratranec popraveného Jáchyma Ondřeje, po porážce na Bílé hoře přestoupil na katolickou víru. Od císaře získal plukovnícký patent a sloužil v říši a Uhrách do roku

¹³¹ O. VINAŘ, *Šlikové...*, s. 143–145.

¹³² *Tamtéž*, s. 145–146.

¹³³ *Tamtéž*, s. 150.

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 151–154.

1632, kdy se jako plukovník přidal k Valdštejnově císařské armádě. Získal titul polního zbrojmistra dělostřelectva. V roce 1630 byl z armády propuštěn, v roce 1632 se stal prezidentem válečné rady. Za své služby získal od panovníka panství Velíš s Prachovskými skalami. Toto území pak upravoval jeho syn František Arnošt Šlik barokními, hlavně sakrálními stavbami. V jeho díle pokračovali i další generace Šliků.¹³⁵ Dalším členem rodu, který dosáhl po bitvě na Bílé hoře vysokého postavení byl Leopold Antonín, který byl generálem jízdy a účastnil se obléhání Bělehradu v roce 1688. Stal se nejvyšším kancléřem království českého a dostal Řád zlatého rouna. Vojenství měl v krvi i František Josef Šlik, který bojoval proti Napoleonu Bonaparte v bitvě u Drážďan v roce 1813 a následně v témže roce v bitvě u Lipan. V roce 1848 zasahoval proti povstalcům v Uhrách. Za Druhé italské války za nezávislost se účastnil bojů v Itálii, mimo jiné i bitvy u Solferina v roce 1859. Na přelomu 19. a 20. století přešla většina majetku hrabat Šliků do rukou jejich příbuzných Ungnady z Weissenwolfu. Šlikům zůstalo panství Jičíněves.¹³⁶ V roce 1948 jim byl majetek vyvlastněn a zpět ho získali v roce 1993. Od roku 2000 provozují Šlikové ve vlastní režii turistickou oblast Prachovských skal.¹³⁷

5.3 Hauenštejn a barokní úpravy

Julius Jindřich začal okamžitě s rozsáhlými barokními úpravami. U zámeckého pivovaru nechal v letech 1663-1666 postavit novou sladovnu, budoucí severní palác. Jak se zdá z archeologických průzkumů, příkop pod věží byl tehdy ještě otevřený. Julius Jindřich ho nechal překlenout kamenným mostkem, pod kterým nechal vybudovat pivovarský sklep. Bergfritovou věž nechal zastřešit mohutnou cibulovou bání. Hradní budovy byly barokně upraveny. Jihovýchodní palác se změnil v úřednický dům. Lubomír Zeman o dalších změnách za držení Julia Jindřicha píše toto.: *„Pod opadanými novějšími vrstvami omítek se v interiéru obou paláců objevila torza barokní iluzivní výmalby z doby Julia Jindřicha. Jihozápadní dvouštitový palác si zřejmě jako vlastní obydlí panstva ponechal svou reprezentační funkci, neboť zde byla v patře, na meziokenních pilířích zachycena barokní výmalba s erbovním vývodem vévody – ve stříbrném poli tři červené leknínové listy panství Brena a v parapetních výplních oken kuželky iluzivní balustrády. V účtech se připomínají i jednotlivé místnosti, nazývané nepochybně podle jejich výmalby – Ptačí světnice, Zelená světnice, Žlutá světnice, Modrá světnice a dokonce i Perlová*

¹³⁵ Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra*, s. 70, 75–76.

¹³⁶ Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 266–267.

¹³⁷ Pavel KAŠPAR, Vladimír HORÁK, *Schlikové a dobývání stříbra*, s. 76.

(či Slavnostní) komnata. Oba štíty tohoto vystupujícího křídla byly zřejmě hrázděné. Jihovýchodní palác (úřednický dům) zastřešený jednou sedlovou střechou obsahoval v rozšířené části arkýř původně se stanovou, později cibulovou stříškou. V mase zdiva se v těchto místech objevily odsekané mohutné kamenné konzoly. Střechy byly kryty vesměs šindelovou krytinou. Mezi oběma stavbami, palácem a úřednickým domem, byla situována kuchyně, prameny zde zmiňují i kuchyni „přední“. Dodnes jsou zde viditelné velké otvory topenišť.¹³⁸ Upravená byla i vstupní brána. „Vstupní brána na nádvoří byla situovaná v samostatném objektu zastřešeném sedlovou střechou, doplněnou na hřebeni malou zvoničkou s cibulovou stříškou. Přístup do hradu byl veden po dřevěném můstku nad prohlubni (příkopem).“¹³⁹ V samotném areálu zámku byly umístěny dvě zahrady „horní“ a „dolní“. Horní zahrada byla na místě nejstaršího jádra hradu, na terase za věží. Dolní byla umístěna pod jihozápadním palácem.¹⁴⁰ V roce 1689 zdědila Hauenštejn dcera Julia Jindřicha Sasko-Lauenburského, Francizska Sibylla Augusta. Francizska se provdala za Viléma Ludvíka, markraběte bádenského.

První podobu zámku Hauenštejn máme právě z této doby. Jedná se o rytinu Johanna Michaela Sockha z roku 1716.¹⁴¹ Johann Michael Sockh byl dvorní bádenský stavitel. Ten na svých rytinách pro bádenská markrabata zachytil kromě zámku Hauenštejnu i město Ostrov, zámek v Ostrově a byl dokonce pověřený realizací barokní zámecké zahrady v Ostrově, kterou vyprojektoval stavitel, architekt a malíř Domenico Egidio Rossi, původem z malého italského městečka Fana u Boloně.¹⁴² Na rytině jsou vidět obě zahrady, hrázděné štíty i upravená budova se vstupní bránou a věžičkou. Zhlédnou lze i část pivovaru a arkýř na jihozápadním paláci. Zámecký vrh, kde dnes nalezneme zámeckou kapli, bohužel rytina nezachycuje.

Po smrti Francizsky Sibylly Augusty zdědili Hauenštejn její dva synové Ludvík a August George. Po smrti Augusta George, který byl posledním mužským potomkem rodu, v roce 1771, se Hauenštejn s dalšími panstvími, stal majetkem císařského domu Habsbursko-Lotrinského. Elizabeth Augusta, poslední bádenská princezna, měla z českých panství pobírat doživotní rentu. Správu těchto panství vykonával, jako nájemce, kníže

¹³⁸ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 14.

¹³⁹ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 14.

¹⁴⁰ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 10.

¹⁴¹ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 11.

¹⁴² Lubomír ZEMAN, *Utajený tvůrce vrcholně barokní podoby zámecké zahrady v Ostrově nad Ohří*, Dějiny staveb 2001. Sborník vybraných referátů z konference Dějiny staveb, Ústí nad Labem 2001, s. 204.

Jan Schwarzenberg, který byl příbuzným Elizabeth Augusty. Po jeho smrti v roce 1789 se o Hauenštejn staral jeho syn Josef Schwarzenberg. V roce 1787 princezna Elizabeth Augusta zemřela. Josef Schwarzenberg ale panství spravoval dále, a to až do roku 1798. Poté byl Hauenštejn spravován jako komorní statek. Od roku 1826 spadal do souboru státních statků, a to až do roku 1837. V tom roce byl Měděnec, obec ležící několik kilometrů severozápadně od Hauenštejnu a řečený hrad, odkoupen hraběnkou Gabrielou z Buquoy-Longueval. Stalo se tak 30. října 1837 za 400 100 zlatých.¹⁴³

¹⁴³ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 14.

6 Vrcholný novověk (1789–1914)

Jak bylo napsáno, od roku 1798 byl zámek spravován jako komorní statek. Od roku 1826 do roku 1837 byl součástí souboru státních statků. Bedřich Bernau ve svém díle děkuje Františkovi Benešovi z Čáslavského kraje, který mu poskytl účty z tohoto období, a jehož otec ve 30. letech 19. století Hauenštejn spravoval. Jméno Františkova otce bohužel nezmiňuje.¹⁴⁴

6.1 První fáze novogotických úprav (1840–1850)

Jak bylo napsáno v předchozí kapitole, 30. října 1837 koupila Marie Gabrielle von Rottenhan, hraběnka Buquoy barokní zámek Hauenštejn a panství Měděnec za 400 100 zlatých, a to od prodejní komise c. k. českých státních statků. Panství zahrnovalo na 15 vesnic.¹⁴⁵ Před tím, již v roce 1832 koupila od knížete Otto von Schönburg panství Přísečnice.¹⁴⁶ Ačkoli jejím oblíbeným sídlem byl Červený hrádek u Jirkova na Chomutovsku, ani nově nabytý majetek, tedy Hauenštejn, nezůstal stranou jejich stavebních snah. Téměř okamžitě musela začít s plánováním úprav zámku, které započala už za 3 roky. Novogotické stavební úpravy probíhaly mezi lety 1840-1850.¹⁴⁷

O podobě novogotických úprav v tzv. první fázi buquoyovské přestavby za hraběnky Gabriely, podává výklad Richard Schmidt. „Z první přestavby je nová zámecká brána na východě zámku, postavená místo několika menších nevýznamných hospodářských budov a k severovýchodu na ni přiléhající budova, dále zvýšení věže, tehdy již na 8 m výšky stržené, a ozdobení cimbuřím.“¹⁴⁸ O zámecké kapli pak udává, že návrhem, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, profesor Bernhard Grueber. Vysvěcená byla v roce 1851. O sochách na portále, které jsou popsány v kapitole o architektonických prvcích, které lze vysledovat v současnosti píše, že jde o dílo slavného pražského sochaře Josefa Maxe.¹⁴⁹ Popisuje i oltář umístěný v kapli. „Na oltáři gotisující obraz, olej na plátně: Zvěstování P. Marie, značeno: C. Goerke 1850. Po obou stranách tabernaklu po dvou výklencích, vyložených leštěnými polodrahokamy, získanými při stavbě silnice z Klášterce do Měděnce.“¹⁵⁰ Bernau, který popisuje stav zámku k roku 1875, tedy ještě před

¹⁴⁴ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 25.

¹⁴⁵ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 58.

¹⁴⁶ Michal BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném hrádku*, Chomutov 2014, s. 35-36. (dále jen M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*)

¹⁴⁷ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 14.

¹⁴⁸ R. SCHMIDT, *Soupis památek...*, s. 124.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 124.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 126.

započetím druhé fáze novogotických úprav, zmiňuje pod zámeckou kaplí rostoucí vinnou révu, vysazenou v roce 1873 Johannem Bergnerem, místním farářem.¹⁵¹ Dále Bernau již jen barvitě popisuje okolní „krásnou“ krajinu a zmiňuje výhled ze zdejšího penzionu.¹⁵² Richard Schmidt popisuje i vzhled Bergfritové věže.: *„Z XIII. stol. je zachována věž hradní, strmící na nejvyšším místě skály, zvaná „Bürgermeister“. Válcový trup je zbudován z lomového kamene čedičového o síle zdi i světlém průměru v přízemí 2.20 m. Otvor dolního vchodu byl vylámán kolem r. 1800. Hrotitý vchod ve výšce 9.50 m na straně západní a kruhový otvor okenní těsně pod vyložením horní části věže na straně východní jsou již zřízeny při stavbě hraběnky Gabriely Buquoyovy v nově vyzděné části, znatelné již světlejší barvou čediče. Starý vchod v téže ose jako nový měl práh o 1.4 m níže a souhlasil s vnitřním, 0.40 m širokým ústupkem ve zdivu ; jeho nadpraží bylo v místech bývalého otupění věže. Nynější celková výška od práhu spodního vchodu až k cimbuří je 15 m.“*¹⁵³

Podobu věže po této první fázi přestavby za hraběnky Gabriely, popisuje i Lubomír Zeman.: *„Její vrcholová partie pak byla romanticky upravena bez střechy pouze pochozí terasou s doplněním stínek nového cimbuří vynášeného konzolkami s mašikulami v nápodobě vysazeného střeleckého ochozu. Otvor vstupu do věže v přízemí s hrotitým záklenkem měl být vylámán již kolem roku 1800. V nově vyzděné vrcholové části byl zřízen (v místě bývalého prevétu?) horní vstupní otvor a drobné kruhové okénko. Vnitřní komunikaci na vrchol věže zajišťovalo zřejmě již starší dubové šnekové schodiště.“*¹⁵⁴ O úpravě stavení u brány pak jen říká, že dostalo novogotickou podobu se stupňovitým štítem.¹⁵⁵ Snad ještě za života zmíněné hraběnky docházelo k dalším úpravám prostoru. Lubomír Zeman se z nálezů archeologického výzkumu domnívá, že budova sladovny byla napojena na gothický jihozápadní palác kolem roku 1860. *„V této mezistavbě byla umístěna vedle tzv. předsálí i nová velká kuchyně se spíží. Do patra sem vedlo původně jenom jedno přístupové schodiště přistavěné u úřednického domu. Teprve později bylo přistavěno druhé schodiště u sladovny a celé průčelí tím tak bylo, z pohledu z nádvoří, upraveno symetricky.“*¹⁵⁶

¹⁵¹ B. BERNAU, *Hauenstein...*, s. 28.

¹⁵² *Tamtéž*, s. 28-29.

¹⁵³ R. SCHMIDT, *Soupis památek...*, s. 124–125.

¹⁵⁴ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 15.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 15.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 15.

Po smrti Marie Gabrielle von Rotthenhan, hraběnky von Buquoy 21. března 1863, zdědil zámek Hauenštejn její syn Georg Johann Heinrich von Buquoy. Ten měl dokonce své matce s úpravami Haunštejna pomáhat.¹⁵⁷ V roce 1871 došlo k dělení Buquoyovských držev v Českém království a Hauenštejn s Měděncem připadl mladšímu synovi Johanna Henricha, tedy Ferdinandu Mariu Henrichovi. Ferdinand byl odborníkem v oboru zemědělství a v letech 1904-1906 byl dokonce ministrem zemědělství. Nejenže přestavěl zámek v jeho dnešní, konečnou neogotickou podobu, ale na Hauenštejně založil novou rodovou větev.¹⁵⁸ Oba jeho mladší synové, kterými byli Henrich Albert Josef Maria a Ferdinand Philipp Georg Maria Heinrich se narodili právě na zámku Hauenštejn. Jeho nejstarší syn Karl-George Heinrich Maria Ferdinand Joseph se narodil ve Vídni.¹⁵⁹

6.2 Druhá fáze novogotických úprav (1878–1882)

Georg Johann Henrich Buquoy v roce 1878 začal s druhou fází novogotických úprav zámku, která trvala až do roku 1882. O podobě přestavby v tomto období podává zprávu opět Richard Schmidt.: *„Při druhé přestavbě byly zbořeny pivovar a hostinec, zabírající severní stranu bývalého hradního prostranství, a uzavřeno jižní průčelí zámku, jež záleželo ze dvou souběžných traktů s hrázděnými štíty po stranách věže a z východního podélného traktu, podobným křídlem, schodištní věží a prodlouženou budovou brány a přistavěna k střednímu dílu, do zadu posunutému, síň s gotizujícími okny a založena na jižním svahu terassa.“*¹⁶⁰ Přestavba byla prováděná podle projektu Aloise Mytteise, kdy ovšem není jasné, jestli šlo o projekt vlastní, nebo převzatý.¹⁶¹ Ze žijících historiků nám velmi podrobný popis výsledků přestavby podává opět Lubomír Zeman.: *„Dříve nesourodé hradní objekty byly sceleny v jeden komplex. V prostoru mezi branou a jihovýchodním palácem (úřednickým domem) byl přistavěn nový trakt – půdorysně vyběhající rizalit v nápodobě jihozápadního starého paláce, vytvářející tak drobný čestný dvůr. Mezi těmito rizality byl v nějaké mezietape přistavěn Rytířský sál (na plánu z roku 1864, před druhou přestavbou, je zde již zakreslen jako stojící) prolomený velkými hrotitými okny s noblesními gotizujícími kružbami a s dřevěným trámovým stropem. Originální dřevěný strop s vyřezávanou konstrukcí opět s využitím gotizujících kružeb je obdobou stropu Křižácké galerie hradu Rožmberka. Rytířský sál byl ukončen terasou, na které byla později zřízena prosklená zimní zahrada. Před rytířským sálem byla upravena*

¹⁵⁷ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 39.

¹⁵⁸ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 58.

¹⁵⁹ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 62.

¹⁶⁰ R. SCHMIDT, *Soupis památek...*, s. 124.

¹⁶¹ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 15.

i dolní zahrada ve formě malého giardinetta (malá, pravidelně řešená zahrádka) s osazením centrální fontány. Horní zahrada na terase u věže byla doplněna drobným altánkem. Stavení při bráně bylo rozšířeno a nový vjezd na nádvoří byl posunut doprostřed objektu. Nová brána byla spojena s úřednickým domem arkádovou chodbou a mohutnou válcovou věžicí s točitým schodištěm s volným středem (obdobou proslaveného schodiště zámku Chambord na Loire ve Francii). Fasády dostaly cimbuří s obrannými věžičkami a stupňovitými štíty, okna gotizující pravouhle zalomené nadokenní římsy. Jižní palác i nový rizalit byly obohaceny o velké, symetricky řešené gotizující arkýře. Nově upraven byl i objekt sladovny na nádvoří, pivovar však byl zřejmě již v této době oproti původnímu záměru odstraněn, místo něj zde byla umístěna kamenná novogotická kašna.“¹⁶² Pro tuto přestavbu mohly být vzorem Windsor, anglické hrady Arundel, Belvoir a Lancaster, nebo koleje v Oxfordu, případně i hrady Ludvíka II. Bavorského, například Hohenswangau, který leží nedaleko Německo-Lichtenštejnské hranice jihozápadně od Münchenu a Lahneck v porýní. Z českých zámků Hluboká, Sychrov, nebo Lednice. Projektant pak byl jistě seznámený s úpravou buquoyovského Rožmberka.¹⁶³ I okolí zámku bylo v této době upraveno. V anglickém vzoru tu vznikl romantický krajinářský park. Ten byl postavený na jednotlivých kompozičních osách jednotlivých zámeckých budov. Součástí parku byla tehdy i terasová zahrada s oranžérií pod zámeckou kaplí, tam kde je dnes umístěno arboretum Jakuba Hejtíka. Na Hornohradském potoce vznikla kaskáda rybníčků s kamennými můstky. Na promenádní cestě pod zámkem stála výletní restaurace, myslivna a střelnice.¹⁶⁴

Georg Johann Henrich Buquoy, zemřel 27. září 1909. Již před jeho smrtí převzal zámek Hauenštejn prostřední ze tří Ferdinandovo synů, Heinrich Albert. Ten se, jak již bylo zmíněno narodil přímo na Hauenštejně a to 6. září 1892.

Výměr Hauenštejnského panství před první světovou válkou byl 2584 hektarů. Po první světové válce, po přijetí tzv. záborového zákona z 16. dubna 1919, činil výměr pozemků patřící Henrichu Albertovi 2339 hektarů.¹⁶⁵

¹⁶² L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 15–16.

¹⁶³ *Tamtéž*, s. 16.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, s. 16.

¹⁶⁵ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 58.

6.3 Buquoyové

Kořeny rodu Buquoy nalezneme ve Francii. Jejich předky byly v 11. století svobodní páni z Longuevalu. Jmenovali se podle tvrze, která stála u řeky Sommy, mezi městy Arras a Amiens na dnešních hranicích Francie s Belgií. Během sto leté války válčili proti Angličanům a než přišli do českých zemí, dosáhli významných postavení. Jedním z takových byl Jean V. de Longueval, který byl kancléřem a komořím burgundského vévody, důstojníkem Miláňanů a kapitánem Antonína Burgundského. Ten se stal vlastníkem panství Vaux a začal se titulovat jako sir de Longueval, baron de Vaux.¹⁶⁶ Dalším významným členem rodu byl v 16. století Maximilien de Longueval. Jeho manželkou byla Marguerite de Lille, jejíž dědečkem byl Charles Bourgogne, bratranec Marie Burgundské, první manželky císaře Maxmiliána I. Habsburského. Maxmilien de Longueval baron de Vaux koupil v roce 1567 panství Grand Buquoy a Petit Buquoy poblíž Arrasu v severní Francii. Španělský král Filip II. toto území v roce 1580 povýšil na hrabství.¹⁶⁷

Synem Maxmiliána byl Karel Bonaventura Buquoy, který se dal po přímluvách španělského krále Filipa III. Na žádost císaře Matyáše do služeb Habsburků. Nicméně se i nadále zdržoval na dosavadních Buquoyovských panstvích kolem Arrasu. Až po pražské defenestraci v roce 1618 vyslyšel volání císaře a stal se polním maršálem, generálem a nejvyšším polním maršálem jezdeckva. Dokonce císařským radou a členem dvorské válečné rady. V únoru 1620 dostal od císaře Nové Hrady, Rožmberk a Libějovice. V bitvě na Bílé hoře stál na straně císařských. Následně se vydal na Moravu a odtud do Uher, kde obsadil Prešpurk, dnešní Bratislavu a oblehl Nové Zámky. 10. července 1623 se zde snažil před Maďary uhájit zásobovací tábor. Maďaři ale císařskou armádu překvapili, část vojáků utekla a zbylí podlehli přesile. Karel Bonaventura Buquoy v bitvě padl.¹⁶⁸

V 18. století žil známý Jan Nepomuk Buquoy, který díky svým četným charitativním činnostem získal přezdívku „otec chudých“. Císař Josef II. ho pověřil správou všech dobročinných nadací a ústavů v celé monarchii. Společně s farářem Ferdinandem Kindermanem, budoucím biskupem litoměřickým, založil Jan Nepomuk v roce 1772 učňovskou školu v Kaplici. Ve škole se vyučovali předměty týkající se obdělávání půdy, včelařství, chování dobytka, nebo třeba tkalcovství. V roce 1780 založil Chrudimský

¹⁶⁶ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 5.

¹⁶⁷ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 13.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 14–19.

institut. V roce 1796 první lesnické učiliště v českých zemích v Jakuli u Nových Hradů. Na stejném panství upravoval okolní krajinu, splavoval místní řeky, a vytvářel umělé vodní nádrže. To vše pro dopravu pokáceného dřeva, z kterého měl nejvíce zisků. V roce 1790 vydal český zemský sněm memorandum, kterého byl Jan Nepomug Buquoy spoluautorem a v kterém odsoudil potlačování stavovských práv, zrušení konstitucí, zhroucení úvěru a obchodu a ničení zemědělství vojenskými kontribucemi a daněmi. Navrhl zřízení první české národní úvěrové banky, která by mohla poskytovat obchodníkům nabídnout levný úvěr.¹⁶⁹ Pro svou manželku Terezii rozenou Paarovou nechal v Nových hradech postavit nový empírový zámek a založit přírodní park s umělým vodopádem a lázněmi, který je známý jako Terčino údolí. U zámku v Libějovicích zřídil bažantnici. Bohužel Jan Nepomuk a Terezie Buquoyovi neměli potomky. Když Jan Nepomuk v roce 1803 zemřel, zdědil Buquoyovská panství Janův synovec Jiří František.¹⁷⁰

Jiří František Buquoy ale mezi roky 1803–1805 cestoval po západní Evropě, čímž chtěl završit svá studia v Praze a ve Vídni. Zároveň chtěl navázat nové kontakty. Cestoval do Bavorska, Švábska, Švýcarska, Francie a Itálie. Cesty hradila jeho teta Terezie, která v jeho nepřítomnosti spravovala Buquoyovská panství. V roce 1805 se účastnil v Miláně korunovace císaře Napoleona za italského krále. Poté se vrátil domů, aby se ujal správy zděděných statků. Buquoyovská panství se sice po několik generací rozrůstala, ale na úkor zadlužení rodu. K oddlužení napomohl sňatek s Gabrielou, hraběnkou z Rottenhanu. Jiří František se po svatbě v roce 1806 odstěhoval z Nových hradů za svou manželkou na Červený hrádek. Jiří František se od útlého věku zajímal o techniku a matematiku, na svých panstvích zaváděl nejnovější technologické postupy, se svojí manželkou rozšiřoval na severozápadě Čech textilní průmysl a zakládal železárny. Zasadil se o rozšíření parních strojů v Čechách. V roce 1803 koupil vůbec jako první u nás parní stroj, v roce 1812 sestavil svůj parní stroj, který používal jako ukázkou pro rozšiřování takových zařízení. V roce 1813 nasadil další parní stroj pro odčerpání vody z dolu svatého Jiří na černé uhlí u Otvic u Chomutova. V roce 1818 používal v dole již větší parní stroj. Stejně tak v brusírně a drtírně sklárny ve Svahové. V roce 1803 podporoval založení technologického institutu v Praze. Na Českém stavovském polytechnickém ústavu začala výuka v roce 1806. V roce 1812 vynalezl Jiří František kapesní barometr, v roce 1813

¹⁶⁹ Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 30–321.

¹⁷⁰ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 29.

sestrojil refraktometr, přístroj pro měření vlastností kapalin. V Jiříkově údolí na novohradském panství se snažil mezi lety 1816-1817 vynalézt černé sklo. Takzvaný hyalit se mu vyrobit nakonec podařilo.¹⁷¹ Vyráběl ho s císařským povolením mezi roky 1820-1860. Dnes je technický postup, který by ve výsledku vedl k černému sklu, neznámý.¹⁷² V roce 1817 na Chomutovsku u vsi Svahová začal s těžbou rašeliny a založil zde sklárnu Georgswerk. U hranic se Saskem rozšířil Gabrielinu huť na ocelárnu. Ve stejném roce koupil železářnu Gabriela v Třebíčce u Benešova nad Černou. V roce 1838 otevřel sklárnu ve Schwarzthalu na Novohradsku. V roce 1824 kvůli velké konkurenci anglické výroby nechal uzavřít výrobu textilního průmyslu v Červeném Hrádku. V roce 1838 nechal na Novohradsku založit přírodní rezervaci Žofínský prales a následně prales Hojná Voda.¹⁷³ Ačkoli se Jiří František snažil vyhýbat politice, do revoluční období 40. let se zapojil. Od roku 1841 vlastnil spolu se statkem Vršovice zahradu v Nuslích, kde se měli konat konspirační schůzky. Svou kritikou vůči Metternichovi se jako mnozí jiní Hrabě netajil. Účast v revolučním výboru 11. března 1848 sice odepřel, ale 15 března přednesl proslov s požadavkem ústavy, 19. března vydal báseň k pádu cenzury a 20. března leták s požadavkem ústavy. 10 dubna byl již členem národního hnutí. Po pádu Metternicha padaly v pražské revoluční obci návrhy na provolání Jiřího Františka českým králem. To mělo za následek jeho zatčení. Byl sice shledán nevinným, ale celá situace ho natolik zklamala, že se vrátil na Červený hrádek a politického života se už do své smrti neúčastnil. Zemřel v Praze roku 1851.¹⁷⁴

Jak bylo řečeno, manželkou Jiřího Františka byla Marie Gabriela rozená z Rottenhanu. Jejími rodiči byli Heinrich Franz Joseph von Rottenhan a Marie Gabriela Černínová. Ti neměli mužského potomka. Narodili se jim dvě dcery, starší Isabelu a mladší Gabrielu. Po smrti Heinricha Franze spolu sestry vedly spor o dědictví, který byl ukončen smrtí Isabely v roce 1817. O dědictví pak měli zájem i další příbuzní a spory byly ukončeny až v roce 1828.¹⁷⁵ Hraběnka Gabriela Buquoyová je známá především jako stavitelka na panství Červený hrádek. S úpravami krajiny kolem zámku Červený hrádek jí pomáhal parkový inspektor Filip Mittelbach. V okolí vyrostla řada parků s úpravou ve švýcarském stylu, na jejich území vzniklo několik chat. Na sever od zámku u Nivského potoka upravila chatu zvanou Gabrielin mlýn, který funguje jako restaurace dodnes. Na jihu u

¹⁷¹ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 40-47.

¹⁷² Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 31.

¹⁷³ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 47-52.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 58.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 27-28.

přebudovaného Zámeckého rybníka vznikl Drůbeží dvůr. Osou panství se stala cesta směřující z Jirkova do Saska. Od ní k jihozápadu vznikla cesta alejí. V té době již v okolí stála řada staveb, které vybudoval její otec, například zmíněný Gabrielin mlýn, nebo Templ.¹⁷⁶ V roce 1832 koupila od knížete Otto von Schönburg panství Přísečnice. V roce 1839 jak již bylo uvedeno panství Hauenštejn a Měděnec. V dubnu 1848 sama zrušila na svých panstvích poddanství. V roce 1853 získala šedesátiprocentní podíl v dolech v brandovském revíru, kde se těžil antracit. V roce 1857 založila další důl v Horní vsi se jménem Milosrdenství boží. Dnes je Horní ves součástí Chomutova.¹⁷⁷ Byla členkou několika spolků, mimo jiné Spolku přátel umění pro církevní hudbu v Čechách. Se svým manželem měla 5 dětí, z toho 4 dcery. Marii Teresii, Marii Gabrielu, Marii Karolinu a Marii Isabelu. Synem byl již zmíněný Georg Johann (Jiří Jan).¹⁷⁸

Georg Johann Henrich Buquoy se narodil v srpnu 1814 na zámku Červený hrádek. Po své matce zdědil cit pro umění a od dětství v hojné míře kreslil. Jeho učitelem se stal Johann Hermann.¹⁷⁹ Georg Johann se stal v roce 1841 c. k. komořím, v roce 1852 čestným rytířem Maltézského řádu. Když byla v roce 1861 zřízena panská sněmovna říšské rady, stal se jejím dědičným členem. V roce 1867 a mezi roky 1870 a 1871 byl zemským poslancem. V roce 1873 se stal nositelem papežského řádu svatého Řehoře Velikého. Navštívil Španělsko, Velkou Británii, Itálii, Francii, Nizozemí. Jeho stavební aktivity se neodržely pouze zámku Hauenštejn. Novogoticky upravil dolní hrad v Rožmberku a založil zde křížáckou galerii s kopiiemi obrazů ze zámku ve Versailles. K bydlení na místě horního hradu v Rožmberku vystavěl nový zámek Cottage. U Nových Hradů v Terčíně údolí zbudoval švýcarský dům. V roce 1854 v lesích na stejném panství nechal postavit chatu Žofín a v roce 1860 na témže panství rozhledu ve tvaru dřevěného obelisku. Řada měst mu udělila čestné občanství, jako třeba Kaplice, Přísečnice, Písek a další. Byl členem Vlastenecko-hospodářské společnosti pro království České, členem Svazu velkostatkářů a České zahradnické jednoty.¹⁸⁰ V Praze 30. května 1847 se oženil s princeznou Sophií Theresou Wilhelminou zu Öttingen-Öttingen und Öttingen-Wallerstein. Jejich svatební cesta mířila na jih Čech do Nových Hradů, kde Georg Johann nařídil zkrášlovací úpravy. Nakonec na Nových Hradech zůstal a panství i po svatbě dále upravoval.¹⁸¹ Nové Hradý

¹⁷⁶ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 34.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 35–36.

¹⁷⁸ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 33.

¹⁷⁹ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 59.

¹⁸⁰ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 33–35.

¹⁸¹ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 61.

společně s Rožmberkem se na dlouhý čas staly jeho hlavními rezidencemi. Časem se ale stále častěji zdržoval ve Vídni, kde Buquoyové vlastnili dům Theresie Paarové, prarabyně George Johanna. V roce 1855 získal Georg Johann palác ve Wallnerstrasse po Janu Rudolfovi Černínovi. Později se svou manželkou přestavoval letohrádek na vídeňském Grünbergu. Hrabě George Johann Heinrich von Buquoy zemřel 2. září 1882 v lázeňském městě Baden-Baden. Se Sophií Theresou měl dceru Gabrielle. Nejstarší syn Karl Bonaventura převzal většinu Buquoyovských panství včetně panství Červený hrádek a Přísečnice. Mladšímu Ferdinandu Mariovi připadl Hauenštejn s Měděncem. Posledními žijícími Buquoy, kteří pobývali na zámku Hauenštejnu, jsou Margarete Hedwig a Sophie Therese. Margarete je starší dcerou Heinricha Alberta. Narodila se 1.2. 1942. Její sestra Therese se narodila 9.3. 1944.¹⁸²

¹⁸² M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové...*, s. 62.

7 Moderní dějiny

Henrich Albert Josef Maria vlastnil Hauenštejn až do konce Druhé světové války, kdy v roce 1945 Buquoyové o své majetky díky Benešovým dekretům přišli. Tehdejší hlava rodu Karl Georg Buquoy, bratr Henricha Alberta se totiž za druhé světové války přihlásil k německé národnosti, snad i právě proto že mnohé rodinné majetky ležely v pohraničí. Nicméně politicky se Buquoyové za války nijak neangažovali, nebo o tom alespoň nemáme zprávy. Po válce byl Karl Georg prohlášen za „zrádce a germanizátora Šumavy“. Na základě čehož celý rod ztratil občanství i majetek. V lednu 1948 proběhl s Karlem Georgem soud, který ho osvobodil, nicméně už v květnu proběhl tzv. mimořádný lidový soud, který ho shledal vinným. Svůj trest, ať už oprávněný či nikoliv, si měl odsedět v Plzni-Borech, kde měl být 13 let. Nicméně během trestu onemocněl a 17. května 1952 zemřel ve vězeňské nemocnici v Brně-Mírově.¹⁸³

V poválečném období se kolem Hauenštejna začaly rozšiřovat neověřené fámy, ohledně dění na zámku za druhé světové války. Jednou z těchto věcí je údajné zasazení Hitlerjugend přímo na zámku. Druhá souvisí s vysazením Aeskulapu (jde o druh užovky), které se ve zdejší oblasti daří. Na hradě podle zdejší pověsti měla být za války dokonce laboratoř k získávání hadího séra, kterým měla zásobovat Rommelovu armádu v Africe. Tato tvrzení dokonce přijali i Lubomír Zeman a Jiří Klsák. Když ale použijeme rozumnou úvahu, stávají se tato tvrzení nepravděpodobná. Na zámku v této době i podle účetních knih stále žila hauenštejnská větev rodu. V archivu pak lze nalézt návštěvní knihu, kdy první zápisy pochází z dubna 1929 a poslední z června 1945. V těchto zápisech není žádná stopa po tom, že by se na zámku měla nacházet nějaká laboratoř, nebo že by na zámku mělo být Hitlerjugend. Jsou zde podpisy mnoha návštěvníků zámku, kdy hlavně během samotné války jde především o rodinné příslušníky Buquoyovského rodu. Jedinou stopou o kontaktu Hauenštejnských Buquoyů s nacisty je zápis z 16. června 1941, kdy zámek navštívili členové NSKK, tedy Nacionálně socialistický motoristický sbor.¹⁸⁴

7.1 Poválečný vývoj a devastace zámku

V roce 1947 byl Hauenštejn upraven pro Jáchymovské doly, které zámek začaly využívat jako ubytovnu. To dokládá i projektová dokumentace z dalších úprav zámku z roku 1948. Ta dokládá například to, že nynější Trofejní sál byl tehdy využíván jako kuřárna.¹⁸⁵ Tehdy

¹⁸³ Pavel KOBLASA, *Stručné dějiny rodu Buquoyové*, České Budějovice 2002, s. 41.

¹⁸⁴ Inv. Číslo 104/104.

¹⁸⁵ NPÚ Plzeň, p. Loket, Odborná studovna, sig. 034-4-0760, kart. 361.

byl zámek ještě v původním stavu i s částí mobiliáře zbylého po Hrabatech Buquoyových. Zámek měl tehdy ještě původní stropy, podlahy i kachlová kamna. Bylo zde i značné množství obrazů, rytin a dalších věcí souvisejících s výzdobou. Některé části zbylého mobiliáře byly rozprodávány Okresním národním výborem v dražbě. V roce 1951 byl na Hauenštejnu zřízen dětský záchytný domov pro mladistvé. Ten byl zrušen v roce 1958. Množili se totiž stížnosti obyvatel žijících v okolí na chování dětí. Mnohé z těchto stížností získal Pavel Palacký a jsou k dispozici přímo na zámku Hauenštejně. Dalšími důvody k zrušení dětského domova byly neudržovaný stav objektu, velká vzdálenost od zásobovacích center a vysoká nákladnost vytápění. Zámek byl uznán za nezpůsobilý a byl opuštěn.¹⁸⁶

Objekt převzal do své správy školský odbor Západočeského krajského národního výboru v Plzni (dále ZKNV). Opuštěný zámek začal rychle chátrat a stal se předmětem mnoha jednání, která měla vyřešit využití zámku a zabránit dalšímu poškození. V roce 1960 převzal zámek odbor péče o památky ZKNV. Dislokační komise ZKNV i Okresní národní výbor v Karlových Varech se dále pokoušeli nalézt nového vlastníka. Začátkem 60 let byl zámek záměrně ničen vandaly. O stavu zámku na začátku 60. let píše Lubomír Zeman toto: *„Stropy byly vlivem protékání narušenou střechou promáčené, okna vylámaná, mobiliář rozkraden a materiál vhodný k jakémukoliv dalšímu použití odnášen. Žulové desky ze stínek cimbuří shozené dolů pod věž prorazily střechy jihozápadního paláce. Pachatelé byli sice zadrženi, ale zůstali nepotrestáni. Takový pohled se naskytl běžnému návštěvníku i zabloudivším turistům, což vedlo k časté kritice. Špatný stav objektů hradu a zámku byl zdůvodňován nezajištěním opuštěného areálu a omilostňován tvrzením, že se nejedná o památku I. kategorie, která by svým významem přesahovala rámec kraje (!). Otázka, která se v poválečné historii hradu táhla jako červená niť, zněla: zda náklady, které by si vyžádaly opravy, by nebyly neúměrné skutečné historické a umělecké hodnotě objektu. Přitom náklady pro adaptaci zámku byly v roce 1963 odhadovány v celkové výši 600 000,- až 800 000,- Kč.“¹⁸⁷* Na aktivitu pro památky, muzea a ochranu přírody při ZKNV v Plzni byl roku 1965 přijat návrh, kterým měla být zajištěna krytina bergfritové věže. Ostatní budovy zámku měly být ponechány na dožití a pro turisty dostupné jen jako zřícenina. V říjnu 1967 Krajské středisko státní památkové péče v Plzni provedlo zabezpečení areálu proti dalšímu ničení vandaly a provedlo nejnutnější

¹⁸⁶ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 11–12.

¹⁸⁷ TÝŽ, *Horní Hrad...*, s. 17.

provizorní opravy střech. Lubomír Zeman popisuje v publikaci z roku 2003 i stav objektu v této době.: „*Stavebně technický stav však stále ještě umožňoval záchranu komplexu. Krovny zámku byly přes částečné poškození střešní krytiny po řadu let v dobrém stavu. Unikátní renesanční malované trámové stropy nalezené po destrukci spodních podhledů, byly poškozeny pouze v záhlaví svých trámů. Podlahy tam, kde nebyly násilně vytrhány a spáleny byly rovněž poměrně zachovalé. Taktéž samotné zdivo bylo po statické stránce v pořádku. Omítky byly narušeny zejména v místech zatékání okapních žlabů. Balustráda přístupového schodiště však byla rozbita a její některé články naházeny do sklepa, kde leží dodnes.*“¹⁸⁸ V roce 1966 byl přijat návrh k využití zámku jako hotel pro cizince zejména ze zemí „tvrdých valut“, kdy mělo jít o experimentální hospodářskou jednotku zřízenou formou příspěvkového zařízení.¹⁸⁹ Hauenštejn byl vybrán snad díky jeho umístění, tedy proto, že je schovaný mezi kopci a cizinci by tak byli nepozorováni obyvateli okolních měst. Pro nedostatek finančních prostředků a stavební kapacity měly být opravy prováděny postupně údržbářskou četou.¹⁹⁰ Lubomír Zeman zaznamenal v tomto období změnu pohledu na zámek ze strany úřadů.: „*Teprve tehdy se vnímání umělecko-historických hodnot areálu počalo měnit a na základě nově nalezených detailů z gotické a renesanční etapy hradu a zámku patřičně zhodnocovat. Od té doby se již hovoří o památce celostátního charakteru. Ale ani tento zamýšlený experiment přeměny areálu zámku v luxusní hotel, zřejmě díky pohnuté době konce šedesátých let nevyšel. Chátrání a ničení objektů tak pokračovalo dál.*“¹⁹¹ Stejně tak byla poničena i zámecká kaple. Poničená byla plastika nad vstupním portálem, rozbit byl oltář, stejně tak dřevěné varhany.¹⁹² Z lavic našel, jak dnes vzpomíná syn Jakub Hejtík, Josef Hejtík se svou rodinou, který na části pozemků patřících dříve k zámku založil v 70. letech botanickou zahradu, jen dva kusy. Josef Hejtík v roce 1975 provedl takové úpravy zámecké kaple, aby bylo možné ji využívat pro bydlení. To dokládá nejen svědectví Jakuba Hejtíka, ale i projektová dokumentace z toho roku.¹⁹³

V roce 1982 došlo ke sloučení obce Krásný Les s městem Ostrov, se správcem hradu a zámku Horní Hrad stal Městský národní výbor v Ostrově. Ten žádal o upuštění od

¹⁸⁸ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 17–18.

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 18.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 18.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 18.

¹⁹² L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 12.

¹⁹³ NPÚ Plzeň, p. Locket, Odborná studovna, sig. 034-4-18550, kart. 361.

památkové ochrany zámku, kterého ale nedosáhl. Ministerstvo ČSR roku 1990 rozhodlo, že neupustí od památkové ochrany tohoto objektu.¹⁹⁴

V té době se již obvykle používal název Horní Hrad, který postupně, v poválečné době převzaly úřady od místních obyvatel. Po Sametové revoluci v roce 1992 došlo k osamostatnění obce Krásný Les, která se tak stala odpovědná za správu Hauenštejnu. Obec začala hledat soukromé investory, kteří by byly ochotni zámek odkoupit. Přihlásilo se několik zájemců, kteří zde chtěli vybudovat luxusní hotel, nebo ubytování sanatoriového charakteru. Tehdy se ale odhad na opravy vyšplhal na 250 miliónů korun, kvůli čemuž každý možný investor svůj návrh stáhl.¹⁹⁵ V roce 1992 také proběhl Stavebně historický průzkum vedený PhDr. Vratislavem Ryšavým. Ten v něm mimo jiné konstatuje, že i přes značnou devastaci je rekonstrukce zámku stále možná.¹⁹⁶

7.2 Nový majitel a rekonstrukce zámku

Z rozhovoru s nynějším majitelem Pavlem Palackým vyplývá, že poprvé navštívil Hauenštejn v roce 1994. Palacký již tehdy toužil zakoupit staré šlechtické sídlo spíše malý hrad, které by mohl opravit a následně v něm i žít. U hradní brány tehdy byla umístěná cedule, která informovala o restitučním řízení. Tehdy přišla několikamilionová cena Pavlu Palackému příliš vysoká, ale na Hauenštejn nezapomněl. V dalších letech hledal jiné místo, které by mohl odkoupit, nicméně žádné nenacházel. V zimě v roce 1999 Hauenštejn navštívil znovu a když zjistil, že je zámek stále k prodeji, vypracoval záměr celkové postupné obnovy a získal podporu Okresního úřadu, výkonného orgánu Státní památkové péče. Poté začal jednat s obecním zastupitelstvem Krásného Lesa. Cena byla snižena z původních 3 milionů na polovinu a rozdělena na 5 let splátek. Kupní smlouvu podepsal 18. října 2000. O dva dny později nový majitel vstoupil do objektu zámku, aby započal s vyklízením trosek.

V roce 2001 začal záchranný archeologický průzkum Krajského muzea v Karlových Varech vedený Jiřím Klsákem. Jeho závěry jsou v práci taktéž popsány v předchozích kapitolách.

Koncem ledna roku 2002 došlo ke zřícení části věže. Destrukce se týkala více než jedné pětiny pláště věže. Podle slov Pavla Palackého došlo díky novému zastřešení věže a výměny schodiště za 0,5 milionu korun, k vysušení po dlouhá léta promočeného zdiva,

¹⁹⁴ L. ZEMAN, *Horní Hrad...*, s. 18.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 18.

¹⁹⁶ NPÚ Plzeň, p. Loket, Odborná studovna, sig. 037-4-21256, kart. 361.

což mělo za vinu onu destrukci. Do záchranných prací se začleňovali dokonce i turisté, kteří náhodně Hauenštejn navštívili.¹⁹⁷

Z rozhovoru s Pavlem Palackým vyplývá, že velkou pomocí byla i návštěva tehdejšího ministra kultury ČR Pavla Dostála. Hauenštejn obdržel pomoc nejen od státu, ale i Karlovarského kraje, který se stal stálým sponzorem. Díky této pomoci a pomoci mnohých dobrovolníků byla již v listopadu téhož roku věž opět dostupná. Dnes Pavel Palacký hodnotí zřícení části bergfritové věže jako zkoušku. A dodává: „Ukázali jsme světu, že to myslíme vážně.“ Vzpomíná i na pomoc od někdejšího senátora Vladimíra Kulhánka, kterého na obnovu Hauenštejnu upozornila jeho manželka Jitka Kulhánková, zakladatelka časopisu Promenáda.

V červenci 2003 proběhl první ročník dřevosochařského uměleckého sympozia, pořádaný Liborem Daenemarkem. Sympozia se účastnili i kováři, malíři, kameníci. V rámci sympozia byl z pískovcové desky vážící více než 400 kg vytvořen novodobý erb. Na erbu je vyobrazen Fénix vstávající z plamenů. Fénix představuje samotný zámek Hauenštejn a plamen usilovnou práci lidí snažících se o jeho záchranu.

Do roku 2004 se podařilo vyčistit od suti celé západní křídlo, tedy 80% areálu zámku. V roce 2005 byly všechny vyčištěné paláce provizorně zastřešeny.¹⁹⁸ Provizorní střechy mají budovy zámku stále. Až na severní křídlo, tedy budovu bývalé pivovarské sýpky, která je z finančních důvodů stále nezastřešená. Ve stejném roce byly poničené hradební koruny nad vstupní branou opatřeny neogotickým cimbuřím z Ateliéru rodiny Líbalů, který vede Jiří Líbal. Také byla otevřena pokladna a informační centrum ve vstupní bráně.¹⁹⁹

V roce 2010 byl vybílen interiér zámecké kaple a položena dřevěná podlaha. Do kaple byly navráceny dvě původní kostelní lavice. Kaple byla vysvěcená o Velikonocích. Na Vánoce téhož roku bylo v kapli Štědrovečerní rozjímání s knězem Hrincem z ostrovské farnosti. Od té doby jsou v kapli prováděné především svatby.²⁰⁰

Ještě během roku 2017 by mělo podle rozhovoru s Pavlem Palackým, a Jakubem Hejtíkem dojít především k dokončení rekonstrukce „spodního sálu“ označovaného též Pavlem Palackým jako „Expoziční sál“. Ten by měl být využíván především pro

¹⁹⁷ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 23.

¹⁹⁸ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 19.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, s. 19.

²⁰⁰ *Tamtéž*, s. 20.

krátkodobé výstavy. Bude to tak třetí zrekonstruovaný sál. Na zámku je již v provozu „Presentační sál“ vybavený projekční technikou používané pro přednášky, a Trofejní sál, kde je vystavována nová sbírka trofejí Josefa Šelepy. Sál se v současné době využívá i pro prezentování krátkodobých výstav. Expoziční sál by tak měl Trofejní sál více uvolnit. Dále se rok 2017, a to jak podle Pavla Palackého, tak i podle kastelána Jakuba Hejtíka, bude vyznačovat především menšími opravami a údržbou již zrekonstruovaného.

7.3 Stálé expozice a kulturní akce

Na Hauenštejnu lze v současné době nalézt několik stálých expozic. Jak bylo zmíněno, v Trofejním sále jsou vystavené trofeje Josefa Šelepy. V areálu jsou vystavená díla každoročního Uměleckého symposia. Kastelán Jakub Hejtík je sběratelem starých pohlednic z oblasti Doupovských a Krušných hor. Originály sice vystavené nejsou, ale jejich kopie jsou vyobrazené na deskách coby „Cyklus starých pohlednic“. Vedle tohoto jsou na deskách v prostorách zámku fotografie znázorňující „10 let obnovy“. V Buquoyovském sálu je dostupný rodokmen Buquoyovského rodu i vyobrazení některých členů. V Rytířském sále je vystavená „Kamenná heraldika“ od Lubomíra Mayera. Jedná se o vyobrazení erbů na oblázcích. V jedné ze spodnějších místností je umístěné „Čarosklepení“. Jedná se o dnes vcelku běžnou a populární zatemněnou místnost vybavenou UV lampami. Na informačních tabulích v další z místností zámku lze najít „Pověsti Krušnohoří“, jedná se nejen o pověsti týkající se hradu, ale hlavně těžby v okolí.²⁰¹

Mezi pravidelné akce na Hauenštejně patří „Vítání jara“, kdy je již tradicí vynášené Moreny, „Den Sokolnictví a lovectví“, kde dochází k ukázkám cvičení Sokolů, „Hauenštejnské čarování – pálení čarodějnic“, nebo „Den dětí“. Dále od roku 2010 multižánrový hudební festival „Jarní slunohrad“. V létě je pořádán již zmíněné „Všeobecné umělecké sympozium“, kam se sjíždějí umělci nejen z České republiky, ale také i z Německa. Obvykle v podzimních měsících je v prostorách Hauenštejnu akce „Hrad pod palbou“. Při této akci jsou prezentovány historické střelné i sečné zbraně, což

²⁰¹ Stálé expozice, *Hauenštejn je hrad a zámek z druhé poloviny 13. století ležící v osadě Horní Hrad nedaleko Stráže nad Ohří v Krušných horách v okrese Karlovy Vary*. [online]. Dostupné z: <http://hornihrad.cz/informace-pro-navstevniky/stale-expozice/>

je doprovázené šermířskými vystoupeními. Několikrát do roka se v prostorách zámku uskutečňují komentované noční prohlídky.²⁰²

²⁰² Kulturní akce, *Hauenštejn je hrad a zámek z druhé poloviny 13. století ležící v osadě Horní Hrad nedaleko Stráže nad Ohří v Krušných horách v okrese Karlovy Vary*. [online]. Dostupné z: <http://hornihrad.cz/category/kulturni-akce/>

8 Pověsti

Odsun obyvatel nejen zámku, ale i obyvatel okolí po Druhé světové válce měl za následek i zapomenutí původních pověstí, a to až do nedávné doby. Ve snaze o popularizaci zámku Hauenštejn tak vznikly novodobé pověsti uvedené v publikaci z roku 2013, jejíž vznik byl veden Mgr. Lubomírem Zemanem. Vzniklo 6 pověstí, které svou oporu v historii zámku hledají jen těžko.

O hornících v okolí

První z pověstí se opírá o název hradu a o původ tohoto názvu, který nastiňuje, že v okolí hradu probíhala těžba. Pověst říká, že u věže, kolem které nejlépe proudí větry z okolí jsou občas slyšet zvuky z okolních dolů v Jáchymově a Měděnci. To prý permoníci pokračují i po staletích v činnosti a ve zdejších kopcích mají skrývat své poklady.

O tajných chodbách

Během staletích podle této pověsti byly na Hauenštejnu vybudované mnohé tajné chodby, některé pocházející z jeho nejstarších dob. Jedna chodba by měla ústít v kostele v Krásném Lese. Druhá vede na Zámecký vrch do současné zámecké kaple. Třetí, která prý ústí pod skalou, na které stojí hrad u Hornohradského potoka. Poslední a nejstarší vede prý přes dva kopce až na hrad Himlštejn. Místní pak vyprávějí, že jako malé děti do těchto chodeb chodili. Chodby jsou ale již zavalené a nikdy se tak nedopátrali druhého konce.

O dobývání hradu Hauenštejnu Švédy

V době Třicetileté války mělo podle této pověsti dojít i k dobývání Hauenštejnu. Alžběta Šliková, která se prý vrátila z emigrace statečně ubránila hrad. Podle pověsti byl dobyt dnešní zámecký vrch s kaplí a následoval útok na samotný hrad. První útok byl odražen. Když se připravoval druhý útok, Švédí obdrželi zprávu, že se na pomoc ku Hauenštejnu blíží vojska z Kadaně spolu s pány ze Šumburka a vojska nedalekého Himlštejnu. Švédům nezbylo nic jiného než rychle zaútočit. Překonali hradní příkop a poškodili bránu. Obránci ale využili tajnou chodbu a vpadli nepřítelům do zad a dobyli zámecký vrch zpět. Kapitán obránců v boji zemřel, ale nedaleko se již objevila armáda z Kadaně a Švédí uprchli do hor. Kadaňští Švédí pronásledovali a mnohé z nich pobili. Ducha kapitána je prý stále možné spatřit v prostorách zámku, a i po smrti plní slib, že Hauenštejn nikdo silou nedobude.

O čertově balvanu

Jednou z přenesených pověstí je jistě ta o čertově balvanu. Odkazuje přitom na Viléma z Ilburka. Vilém měl mít už dost válek se sousedními Sasy a v hněvu měl tak urputně klít na své nepřátele, že se až zatahla obloha a do staletého buku v podhradí udeřil blesk. K hradu se náhle ubíral jezdec. Strážní nedokázali jezdce zastavit a ten spočinul před Vilémem. Nabídl Vilémovi hradbu, kterou nemá ani královská Kadaň a že jí stihne vybudovat do rána. Čert měl ale podmínku. Vilém měl na koni udržet krok s výstavbou čerta, jinak že mu duší propadne. Vilém zatím netušil, že jde o čerta a měl neznámého za blázna. Se smlouvou souhlasil. Sešli se o půlnoci před branou. Když závod začal, čert v okamžiku Vilémovi zmizel z dohledu a u něj stála ohromná hradba. Vilém pobídl koně a uháněl tak rychle jako nikdy. Dojel na nedaleký kopec a pozoroval dění. Kameny lítaly samy vzduchem a skládaly se v ohromnou hradbu. Neměl již pochybností o tom, s kým učinil dohodu. Pobídl koně a vyrazil dál. Jel skrz husté houští i skrze potoky. Přicházel úsvit a Vilém viděl, že čertu stačí již jen malý kousek. Začal se tiše modlit a dál pobízel koně i když věděl, že k bráně dojet nestihne. Náhle, když už čertu chyběl zasadit poslední kámen, se probudil v dole v podhradí kohout a zakokrhal. Kámen se skutálel z kopce dolů pod hrad. Vilém, když dojel k bráně viděl, že čert je pryč a děkoval bohu za pomoc. Velký kámen leží v údolí dodnes nedaleko kamenného mostku, a i přes ten všechn čas je v okolí občas slyšet dusot Vilémovo koně.

O hornohradském pytláku

Podle této pověsti bloudí v okolích lesích pytlák Sepp z Krásného Lesa. Mrzout, který s nikým nevyšel a nic neměl, kromě krásné manželky a dcerky. V době hospodářské krize nemohl najít práci a chodil pytláčit. Místní hajní věděli, kdo všechno do lesa chodí pytláčit a věděli i o Seppovi. Věděli i o špatných časech, a tak vždy když někoho přistihli, jen ho pokárali a nechali jít. Ale Sepp pytláčil ve velkém, a to tak nemohli nechat. Domlouvali Seppovi, ten ale dál decimoval místní stáda. Nezbyla jim tedy jiná možnost než Seppa přistihnout při činu. To se jim i povedlo a když ho okřikli, aby se nehýbal, on po nich místo toho začal střílet. Hajní palbu opětovali a vedle uloveného divočáka najednou leželo i bezvládné Seppovo tělo. Tělo i divočáka odnesli vdově, ta Seppa pohřbila pod velkým kamenem s křížem. Za nějaký čas se znovu vdala za jednoho z hajných a následně se i s novým manželem odstěhovala. Kámen zarostl do houští. Seppa je prý možné v okolí Hauenštejnu potkat, jak hledá toho, kdo se do něj tenkrát trefil.

O Zavražděném

Tato pověst se jako jediná zakládá na pravdě. Podle svědectví Jakuba Hejtíka se v roce 1989 přihodila na Hauenštejnu vražda Jindřicha Krčmára ze vsi Horní Hrad. Ten po okolí jezdil na své motorce. Jednou jí ponechal u cesty a když se vrátil, zjistil, že mu byla ukradena. Zloděje stopoval až na Hauenštejn. Vrazi mu zarazili sekeru do hlavy a aby zamaskovali svůj čin, shodili tělo ze střechy nového rizalitu. Tím se jim ovšem ránu po úderu sekyrou nepodařilo zamaskovat. Podle Jakuba Hejtíka se nikdy nepodařilo nikoho dopadnout. Motorka byla nalezena v polích nedaleko zámku. Pověst říká, že kočky, z okolí se za některých nocí schází na místě vraždy a někteří lidé, kteří na Hauenštejně přespávají pak slýchávají kroky zavražděného, který chodí chodbami a hledá zloděje své motorky.²⁰³

O motorce

Ústně se pak předává pověst o motorce Henricha Buquoye, která na Hauenštejnu měla po Druhé světové válce zůstat. V padesátých letech na ní měli jezdit vychovatelé zdejšího dětského domova až do té chvíle, kdy došlo k poruše stroje. Když vychovatelé zjistili, že se na onu motorku nedají sehnat náhradní díly, shodili jí do rybníka ležícího na severu za zámkem. Fotografie, které jsou k dispozici na Hauenštejnu z roku 1939 a z konce války, nejspíše z roku 1945 skutečně zachycují motorku. Jedná se o vzácnou Čechii. Zůstala-li po odchodu Buquoyů na zámku, pak je možné, že se tato pověst zakládá na pravdě. To se ale nepovede zjistit dříve, než dojde k vyčištění onoho rybníka.

Až do nedávna byly staré původní pověsti ztracené. Díky této práci se ovšem podařilo v knize od Viktora Karella z Doupova, která se jmenuje *Burgen und Schlösser des Erzgebirges und Egertales* z roku 1935, tři v krátkosti zaznamenané pověsti.

O Bergfritové věži

Válcová věž postavená z černého čediče má mít za sebou temnou minulost. V dávných dobách, podle pověsti, v ní byly věznění lidé odsouzení na smrt. Výkon trestu oběšením měl být vykonáván v nedaleké vsi Damice na šibeničním kopci.

O krvavé skvrně

V budově, která propojuje jižní gotický palác se severním, vznikla hala. V této hale je skála a na skále černá skvrna, vypadající jako krev. Jedná se nejspíš jen o zaprášený vosk. Aniž by byla známá tato pověst, byly při prohlídkách hradu strašeny touto skvrnou děti, kterým jsou o ní vyprávěny různé příběhy. Původ skvrny má objasňovat tato pověst. Na

²⁰³ L. ZEMAN, *Historie zkázy...*, s. 36–41.

začátku třicetileté války zde svedl boj pán z Fictumu z nedalekého Klášterce nad Ohří. Proč a s kým bojoval, Viktor Karell nezmiňuje. Fictum byl v boji byl poražen a jako vzpomínka na tento boj zůstala ona skvrna na skále.

O Perlové komnatě

Viktor Karell zmiňuje dvě verze, jak komnata získala svůj název. Jedna říká, že místnost byla vykládaná perlami vylovenými z řeky Ohře. Druhá pak, že název získala z dob, kdy Hauenštejn vlastnili Šlikové. Ti měli v „Perlhefter stube“ ukládat účetní soubor, který byl oblepený perlami.²⁰⁴

²⁰⁴ Viktor KARELL, *Burgen ind Schlosser des Erzgebirges und Egertales Band: 1*, Kadaň 1935, s. 92–93.

Závěr

V práci se povedlo sjednotit historii zámku Hauenštejnu, což jako jediný v minulosti učinil Bedřich Bernau v roce 1875. Až do nedávna byl zámek mimo veřejný zájem, stejně jako mnohé památky v Krušnohoří. To se v posledních letech mění a sílí tlak veřejnosti na změnu přístupu vůči zdejšímu kulturnímu dědictví. Mým hlavním cílem bylo práci pojmut jako základ pro v budoucnu vydanou knihu o historii zámku Hauenštejnu. To se povedlo, ačkoli hlavním zdrojem této práce je právě práce Bedřicha Bernaua, přičemž autor zdaleka neuvádí veškeré zdroje a některé, které uvádí se nepovedlo vzhledem k době, která od té doby uběhla, dohledat. Přičemž takové listiny by o historii mohly vypovědět hlubší svědectví.

V práci se povedlo sjednotit dosavadní novodobý průzkum zámku a dát tak do souvislostí hmotné, archeologické nálezy s historickými fakty. Ukazují, jakým způsobem se Hauenštejn měnil. Ovšem minimálně pro bližší upřesnění vztahu zámeckého vrchu s kaplí ve starších dobách je potřeba provést další archeologický průzkum. Upřesňuji pak povahu Viléma z Ilburka, který je často považován za „krvelačného“ člověka. Ovšem ukazuje se, že není možné jej takto hodnotit, a to i s přihlédnutím na aktivitu Šliků v době před bitvou na Bílé hoře. Záhadou do velké míry zůstává dění na Hauenštejnu za Druhé světové války. V práci je ukázáno, že pro takové domněnky, že na Hauenštejnu bylo za války umístěné Hitlerjugend a laboratoř na hadí sérum, nejsou důkazy. Naopak návštěvní kniha z let 1929-1945 nepřímou dokazuje, že tomu tak nebylo. V budoucnu bude potřeba se při zkoumání historie zámku zaměřit na dění po roce 1945, zvláště ono poválečné období, kdy byl zámek používán jako ubytovna Jáchymovských dolů a na 50. léta, kdy zde byl Dětský domov. Z této doby chybí zprávy, které by přiblížily život na zámku těsně před jeho devastací vandaly.

K úspěchům práce patří i nález 3. předválečných pověstí, které se měly za ztracené a které jsem ještě před odevzdáním této práce předal zaměstnancům na Hauenštejnu, aby je mohli okamžitě využívat při provádění návštěvníků.

V uplynulých rocích jsem byl svědkem reakcí veřejnosti. Především reakce mladých lidí se neustále opakuje. Týká se nejen Hauenštejnu, ale i dalších památek v Poohří, ať už Lázní Kyselka, které se snaží zachránit Asociace sdružení pro ochranu a rozvoj kulturního dědictví ČR ve spojení s firmou Karlovarské minerální vody, a.s., nebo třeba tvrze Šumná u Klášterce nad Ohří, jejímž majitelem je Jan Mrzílek z Jirkova. Veřejnost se podivuje,

jak mohlo dojít k až takové devastaci památek. Postupně tak sílí i tlak na politiky na západě České republiky. Památky v Poohří se tak dostávají do podvědomí celé české veřejnosti. Zámek Hauenštejn měl pak štěstí, že jeho majitelem se stal člověk, který nese slavné jméno svého předka, tedy Pavel Palacký. Díky tomu znají Hauenštejn lidé z celého českého státu.

Zámek Hauenštejn je mezi takovými památkami zářným příkladem toho, jakým způsobem lze k rekonstrukcím památek přistupovat. Podle mého názoru nelze plně řídit obnovu kulturního dědictví, a tedy památek z centra z Prahy, tedy z Ministerstva kultury České republiky. Je třeba poukazovat na soukromé vlastníky, kteří ačkoliv přistupují k opravám amatérsky, přinášejí jasné a hmatatelné výsledky. Takové lidi je třeba všemi možnými způsoby podporovat.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

- NPÚ Plzeň, p. Loket, Odborná studovna, sig. 034-4-0760, kart. 361.
- NPÚ Plzeň, p. Loket, Odborná studovna, sig. 034-4-18550, kart. 361.
- NPÚ Plzeň, p. Loket, Odborná studovna, sig. 037-4-21256, kart. 361.
- SOkA Litoměřice, p. Lovosice, f. AM Třebenice, inv. č. 10, evid. č. 3.
- SOkA Plzeň, p. Klášter, f. Vs. Horní Hrad – Měděnec, kn. č. 3/3.
- SOkA Plzeň, p. Klášter, f. Vs. Horní Hrad – Měděnec, kn. č. 104/104.
- SÚA Praha, 1. oddělení, f. České gubernium, inv. č. 199, sign. L II 135 a.

Vydané prameny (edice)

- ČELAKOVSKÝ, Jaromír (edd), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské IX*, Praha 1889.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír (edd), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XIX*, Praha 1901.
- EMLER, Josef (ed), *Reliquiae tabularum terrae. Pozůstatky desk zemských Království českého roku 1541 pohořelých I, 2*, vydal, Praha 1871–1872.
- FRIEDRICH, Gustav (edd), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XXXVII*, Praha 1941–1944.
- KALOUSEK, Josef (edd), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XIV*, Praha 1895.
- PALACKÝ, František (ed), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I*, Praha 1840.
- PALACKÝ, František (ed), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské II*, Praha 1842.

PALACKÝ, František, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské III*, Praha 1844.

PALACKÝ, František (ed), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské IV (Registr zápisů)*, Praha 1846.

Literatura

BEČVÁŘ, Michal, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném hrádku*, Chomutov 2014.

BERNAU, Bedřich, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Bohmen*, Žatec 1881.

BERNAU, Bedřich, *Geschichte des Schloßes und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlovy Vary 1875.

BURACHOVIČ, Stanislav (ed)., *XII. Historický seminář Karla Nejdla: sborník přednášek*, Karlovy Vary 2002.

ČECHURA, Jaroslav. *Zimní král: aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*. Praha 2004.

DURDÍK, Tomáš, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009.

DURDÍK, Tomáš, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů – Dodatky 4*, Praha 2011.

HEBER, František Alexandr, *České hrady, zámky a tvrze I.: Západní Čechy*, Praha 2002.

CHLÍBEC, Jan, *Náhrobek Viléma z Ilburka a figurální náhrobní plastika pozdní gotiky v Čechách*, *Muzeum a současnost* 3, Roztoky u Prahy 1980.

JIRÁSEK, Alois, BERNAU, Bedřich, *Čechy Díl X. Krušné Hory a Poohří*, Praha 1896.

JUŘÍK, Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014.

KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém, KRČMÁŘ, Luděk, *Panská sídla západních Čech – Karlovarsko*, České Budějovice 2009.

KARELL, Viktor, *Burgen ind Schlosser des Erzgebirges und Egertales Band: 1*, Kadaň 1935.

- KAŠPAR, Pavel, HORÁK, Vladimír, *Schlikové a dobývání stříbra*, Praha 2009.
- KOBLASA, Pavel, *Buquoyové – Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002.
- MUSIL, František, *Úvod do kasteologie (I. část)*, Hradec Králové 2006.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého*, Praha 1926.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království českého Díl 13 Plzeňsko a Loketsko*, Praha 1998.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 14, Litoměřicko, Žatecko*, Praha 1923
- SCHMIDT, Rudolf, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese jáchymovském*, Praha 1913.
- TIEFTRUNK, Karel, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. L. 1547*, Praha 1872.
- TEŠLOVÁ, Helena, *Ilburkové v severozápadních Čechách*, Ústecký sborník historický – Gotické umění a jeho souvislosti, Ústí nad Labem 2001.
- TERŠLOVÁ, Helena, *Vilém starší z Ilburka*, Pater familias sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka, Praha 2002.
- ÚLOVEC, Jiří, ZEMAN, Lubomír, KLSÁK, Jiří, *Hrad a zámek Hauenštejn*, Dějiny staveb – Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb, Plzeň 2002.
- URBÁNEK, Rudolf, *Věk poděbradský IV*, Praha 1962.
- VINAŘ, Otakar, *Pět století Šliků*, Praha 1998. (Heraldika a genealogie. Roč. 31. Č. 3-4. Zvláštní otisk.)
- VLČEK, Pavel, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 1999.
- VOJKOVSKÝ, Rostislav, *Loket Hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*, Hukvaldy 2012.
- ZEMAN, Lubomír, DRHOVSKÝ, Karel, a kol., *Historie zkázy a obnovy Horního Hradu – Hauenštejna*, Horní hrad 2013.
- ZEMAN, Lubomír, DRHOVSKÝ, Karel, a kol., *Horní Hrad Hauenštejn*, Plzeň 2003.

ZEMAN, Lubomír, *Utajený tvůrce vrcholně barokní podoby zámecké zahrady v Ostrově nad Ohří*, Dějiny staveb 2001. Sborník vybraných referátů z konference Dějiny staveb, Ústí nad Labem 2001.

Rozhovory

Interview s Pavlem Palackým, majitel zámku Hauenštejn, 9. dubna 2017.

Interview s Jakubem Hejtíkem, kastelán zámku Hauenštejn, 11. dubna 2017.

Archiv autora

KLSÁK, Jiří, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2001.

KLSÁK, Jiří, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2002.

KLSÁK, Jiří, *Hauenštejn (Horní Hrad) Nálezová zpráva z archeologického výzkumu*, Karlovy Vary 2003.

Internetové zdroje

Stálé expozice, *Hauenštejn je hrad a zámek z druhé poloviny 13. století ležící v osadě Horní Hrad nedaleko Stráže nad Ohří v Krušných horách v okrese Karlovy Vary*. [online]. Dostupné z: <http://hornihrad.cz/informace-pro-navstevniky/stale-expozice/>

Kulturní akce, *Hauenštejn je hrad a zámek z druhé poloviny 13. století ležící v osadě Horní Hrad nedaleko Stráže nad Ohří v Krušných horách v okrese Karlovy Vary*. [online]. Dostupné z: <http://hornihrad.cz/category/kulturni-akce/>

Přílohy

Příloha č. 1: Fotografie vstupní brány zámku Hauenštejn. (foto: listopad 2016, archiv autora.)

Příloha č. 2: Erb nad vstupní branou Hauenštejnu. (foto: duben 2017, archiv autora.)

Příloha č. 3: Vstup do bergfritové věže a zámecká kaple. (foto: duben 2017, archiv autora.)

Příloha č. 4: Provizorní oltář v zámecké kapli. (foto: duben 2017, archiv autora.)

Příloha č. 5: Pohled na zámek kolem roku 1850. (SOA Třeboň, Rodinný archiv Buquoyů, inv. č. 406/623.)

Příloha č. 6: Hraběnka Gabriela Buquoyová. (SOA Třeboň, Rodinný archiv Buquoyů, inv. č. 213/338.)

Příloha č. 7: Hauenštejn na II. vojenském (Františkovo) mapování. (Čechy, mapový list č. 6. [oldmaps.geolab](http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_6_VI) [online]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_6_VI)

Příloha č. 8: Hauenštejn na III. Vojenském mapování. (Čechy, mapový list č. 3850. [oldmaps.geolab](http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=25&map_list=3850_3) [online]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=25&map_list=3850_3)

Příloha č. 9: Báseň, kterou zanechal Karl Bonaventura Buquoy v návštěvní knize na Hauenštejnu. (SOA Plzeň, pracoviště Klášter, Velkostatek Horní Hrad – Měděnec, inv. č. 104/104.)

Příloha č. 10: Seznam majitelů Hauenštejnu část 1. (Karel DRHOVSKÝ, a kol., *Historie zkázy a obnovy Horního Hradu - Hauenštejna*, Horní hrad 2013. s. 14.)

Příloha č. 11: Seznam majitelů Hauenštejnu část 2. (Karel DRHOVSKÝ, a kol., *Historie zkázy a obnovy Horního Hradu - Hauenštejna*, Horní hrad 2013, s. 15.)

Příloha č. 12: Rodokmen české větve Ilburků. (Helena TERŠLOVÁ, *Ilburkové v severozápadních Čechách*, Ústecký sborník historický, Ústí nad Labem 2001, s. 245.)

Příloha č. 13: Rodokmen ostrovske větve Šliků 1. část. (Otakar VINAŘ, *Pět století Šliků*, s. 172.)

Příloha č. 14: Rodokmen ostrovske větve Šliků 2. část. (Otakar VINAŘ, *Pět století Šliků*, s. 173.)

Příloha č. 15: Rodokmen kopidlanske větve Šliků 2. část. (Otakar VINAŘ, *Pět století Šliků*, s. 174.)

Příloha č. 16: Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 1. část. (Pavel KOBLASA, *Buquoyové – Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002, s. 68.)

Příloha č. 17: Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 2. část. (Pavel KOBLASA, *Buquoyové – Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002, s. 69.)

Příloha č. 18: Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 3. část. (Pavel KOBLASA, *Buquoyové – Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002, s. 70–71.)

Příloha č. 19: Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 4. část. (Pavel KOBLASA, *Buquoyové – Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002, s. 72–73.)

Příloha č. 20: Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 1. část. (Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ a kol., *Horní Hrad Hauenštejn*, Plzeň 2003, s. 6.)

Příloha č. 21: Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 2. část. (Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ a kol., *Horní Hrad Hauenštejn*, Plzeň 2003, s. 6.)

Příloha č. 22: Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 3. část. (Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ a kol., Horní Hrad Hauenštejn, Plzeň 2003, s. 7.)

Příloha č. 23: Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 4. část. (Lubomír ZEMAN, Karel DRHOVSKÝ a kol., Horní Hrad Hauenštejn, Plzeň 2003, s. 7.)

Příloha č. 1

Vstupní brána stav listopad 2016.

Příloha č. 2

Nový erb nad vstupní branou.

Příloha č. 3

Pohled z terasy za věží. V popředí bergfritová věž, v pozadí zámecká kaple. Duben 2017.

Příloha č. 4

Provizorní oltář v zámecké kapli. Duben 2017.

Příloha č. 5

Pohled na zámek kolem roku 1850.

Hraběnka Gabriela Buquoyová.

Příloha č. 7

Hauenštejn na II. vojenském (Františkovo) mapování – Čechy, mapový list č. 6.

Příloha č. 8

Hauenštejn na III. Vojenském mapování, mapový list č. 3850.

Příloha č. 9

Die liebe Zauberäße,
Die räumte ich aus dem Wege,
Man wollte sie hier behalten
Und mich damit zum Korven halten.

Lock bin ich schlauer als Tante Theres,
Und höre sie aufren o weki, o weke!
Verschwunden die schöne Zauberäße,
Die dürrer Bäume versperren die Wege!

Und händeringend sucht sie die Läge,
Will räumen die Bäume aus dem Wege
Die Läge ist und bleibt für immer Gutsch
Bei Seite geschafft vom schlauen Fuchs

Karl Albut Buquoy

Herzinnigsten Dank für die schönen Stunden, die hier
verleben durfte vom 18^{VII} - 27^{VII}. 1938.

Báseň, kterou zanechal Karl Bonaventura Buquoy v návštěvní knize na Hauenštejnu při své návštěvě zámku 18–27. července 1938.

Příloha č. 10

1253 – 1278	Přemysl II.	král český, pravděpodobný zakladatel
1278 – 1305	Václav II.	král český
1305 – 1306	Václav III.	král český, poslední Přemyslovec
1306 – 1307	Rudolf Habsburský	král český
1307 – 1310	Jindřich Korutanský	král český
1310 – 1320	Jan Lucemburský	král český
1320 – 1330	Mikuláš Winkler	purkrabí loketský
1330 – 1336	benediktinský klášter v Postoloprtech	
1336 – 1346	Jan Lucemburský	král český
1346 – 1360	Karel IV	král český
1360 – 1365	Jetřich z Hostyně	rod pánů z Pardubic
1365 – 1370	Jetřich z Portic	probošt vyšehradský – král. kancléř synovec předchozího
1370 – 1394	Rytíř Kolínský	
1395 – 1419	Václav IV.	král český
1395 – 1411	Zikmund z Vilémova	purkrabí
1412 – 1416	Hynek Kafunk	hejtman
1416 – 1417	Bušek z Tachlovic	královský purkrabí a zástavní majitel
1420 – 1437	Zikmund	král český
1422 – 1431	Štěpán Kobrshan	držel s husity
1431 – 1449	Vilém z Ilburka	syn Půty, loketský purkrabí
1450 – 1457	Ladislav Pohrobek	král český
1458 – 1471	Jiří z Poděbrad	král český
1471 – 1516	Vladislav II. Jagellonský	král český
1470 – 1497	Hylbracht	Sataněř z Drahovic, 1497 v dědičné léno a poprvé samostatně opevnění
1497 – 1515	Oldřich a Václav	synové, rozdělení panství
1516 – 1528	Jan, Ondřej, Bedřich, Kryštof, Pavel, Felix a Cyril	Sataněřové z Drahovic
1528	Jindřich Šlik z Holíče	zemřel téhož roku
1528 – 1544	Kašpar a Jindřich	Šlikovi synové
1544 – 1566	Kašpar	zemřel 1566

Seznam majitelů Hauenštejnu část 1., tak jak ji sestavil architekt Ing. Milan Štěpánek. Poznámka: Není jasné, zdali v roce 1449 Vilém z Ilburka Hauenštejn skutečně ještě vlastnil, spíše se zdá že jej opustil někdy po roce 1437, kdy jej měl postoupit Jindřichu z Vejdy.

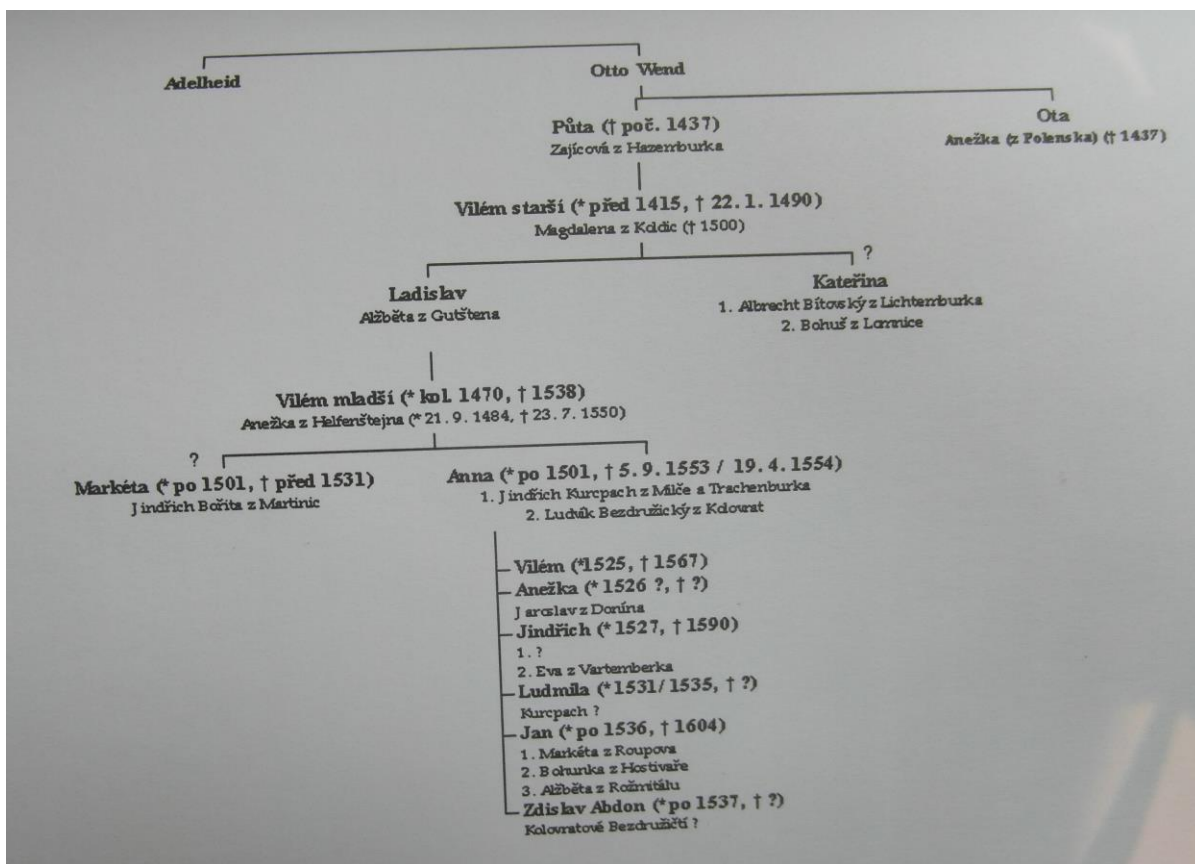
Příloha č. 11

1566 – 1587	bratr Bedřich	poručník nezletilého syna Kašpara
1587 – 1620	Kašpar	po Bílé hoře - konfiskován
1623 – 1628	Alžběta Šliková	1623 vráceno
1628 – 1650	Jindřich Šlik	císařský polní maršál
1650 – 1663	František Arnošt	syn, kartouzský novic
1663 – 1689	Julius Jindřich	kníže Sasko-Lauenburský
1689 – 1733	Sybilla Františka	dcera Julia Jindřicha
1733 – 1771	Ludvík a August Simpert	synové Františky
1771 – 1780	Marie Terezie	královna česká, po meči vymřelých markrabat bádenských
1771 – 1783	Alžběta Augusta	neteř Ludvíka Simperta
1780 – 1790	Josef II.	lotrinský, král český
1790 – 1792	Leopold II.	král český
1792 – 1835	František I.	král český
1783 – 1798	Jan ze Schwarzenbergu	strýc Alžběty
1798 – 1811	c. k. administrace státních statků v Praze	
1811 – 1835	Ferdinand III.	královská komora
1835 – 1839	Ferdinand V.	král český
1839 – 1863	Gabriela, hraběnka z Buquoye	rozená z Rottenhan
1863 – 1871	Jindřich Jan Buquoy	syn
1871 – 1909	Ferdinand Buquoy	syn, ministr zemědělství
1909 – 1945	Jindřich Buquoy	syn
1945 – 1947	Národní správa konfisk.	dekret č. 12/45 Sb.
1947 – 1951	Jáchymovské doly, s.p.	
1951 – 1960	Dětský domov	
1960 – 1982	Západočeský KNV	odbor péče o památky
1982 – 1992	Ostrov	
1992 – 2000	Krásný Les	osamostatněním, převod Ostrov
18. 10. 2000	Pavel Palacký	Praha koupě

(M. Štěpánek)

Seznam majitelů Hauenštejnu část 2., tak jak ji sestavil architekt Ing. Milan Štěpánek. Poznámka: Štěpánek uvádí, že Jan ze Schwarzenbergu sídlil na zámku ještě v roce 1798. Ten však zemřel v roce 1796. Mezi roky 1796–1798 spravoval zámek jeho syn Josef ze Schwarzenbergu. Dále po hraběnce Gabriele Buquoyové uvádí syna Jindřicha Jana Buquoye. Celé jméno onoho dědice je Georg Johann Henrich Buquoy (Jiří Jan Jindřich Buquoy). Spíše by tedy mělo být uvedeno Jiří Jan Buquoy.

Příloha č. 12

Rodokmen české větve Ilburků tak jak jej sestavila Helena Teršlová.

Šlikové - větev ostrovská		tabulka 4a.
Kašpar Šlik , * asi po roce 1450, + před rokem 1516		
oo Alžběta z Gutštejna		
1.	Štěpán Šlik, * 24. prosince 1487, + 1526 padl u Moháče, zakladatel Jáchymova	
oo 1521 Markéta Pluhová z Rabštejna		
1.1	Sibyla oo Adam z Vartenberka	
1.2	Mořic Šlik, * 1. 4. 1524, + 9. 12. 1578, souzen 1545 a 1547, bezdětný	
I. oo N. z Mansfeldu		
II. oo Barbora Šenková z Landsberku		
2.	Burián Šlik, + 1534, bezdětný	
3.	Jeroným Šlik, * 1494, + 1550, souzen 1545 a 1547	
I. oo Alžběta ze Šumburku		
II. oo Kateřina z Gleichen		
3.1	Mořic Šlik, + v mládí	
3.2	Ludvík Šlik, + v mládí	
3.3	Šebestián Šlik, + 1594	
I. oo Voršila z Vartenberka, + 1588		
II. oo Sibyla, dcera Štěpána Šlika		
3.3.1	Kateřina, +1611 oo Albrecht Šlik	
3.3.2	Jeroným Šlik, + 1612 oo E. Žofie z Putbusu, bezdětný	
3.3.3	Barbora oo František hrabě z Thurnu	
3.3.4	Kašpar Šlik, + 1588 padl v Polsku bezdětný	
3.4	Jáchym Šlik, * 1525, + 5. 1. 1572	
oo Lukrécie ze Salmu		
3.4.1	Julius Šlik, + 1575	
oo M. Anna Ungnadová		
3.4.1.1	Jáchym Ondřej Šlik, * 9. 9. 1569, +21. 6. 1621 popraven	
I. oo 1589 Anna Libštejnská z Kolovrat		
II. oo Anna Kateřina ze Smiřic, +1610		
III. oo 1612 Voršila Žofie z Operštorfu, + okolo 1649		
3.4.1.1.1	Julius Šlik, * před rokem 1590, +1623	
3.4.1.2	Alžběta oo 21.11. 1594 Beneš Libštejnský z Kolovrat	
3.4.2	Jeroným Šlik	
oo 1585 Anna Salomena z Oettingenu		
3.4.3	Ferdinand Šlik, + 1618	
oo A. Zuzana z Mansfeldu		
4.	Siguna oo Kryštof Pluh z Rabštejna	
5.	Kašpar Šlik, +1521	
6.	Walburga oo Jiří z Ebersteina	
7.	Matouš Šlik, +1521	
8.	Jan Šlik, +1521	
9.	Volf Šlik, +1521	
10.	Vavřinec (Lorenc) Šlik - pokračování tabulka 4b	
11.	Jindřich Šlik - pokračování tabulka 4b	

Rodokmen ostrovské větve Šliků 1. část, tak jak jej sestavil Otakar Vinař.

Šlikové - větev ostrovská

tabulka 4b

Vavřinec (Lorenc) Šlik, + kolem roku 1585, souzen 1545

I. oo Kateřina z Vartenberka

II. oo Eliška Berková z Dubé

III. oo N. z Vartenberka

1. Jan Šlik, + před rokem 1560 oo Marie z Ecku

2. Štěpán Šlik, + před rokem 1585 padl v Uhrách

3. Kryštof Šlik, * 1525, + 21. 7. 1578, bojoval ve Francii

oo Barbora Mašťovská z Kolovrat

3.1 Štěpán Šlik, * kolem roku 1570

I. oo Judita K. z Redern

II. oo 1601 Eva ze Šlejnic

3.1.1 Štěpán Šlik, bezdětný

3.1.2 Kryštof Arnošt Šlik, + 1620 padl na Bílé Hoře, bezdětný

3.2 Jan Ludvík Šlik, emigroval po roce 1588

oo Adriana ze Steinbecku

3.2.1 Jiří Bedřich Šlik, + po roce 1634 svobodný

3.2.2 Kryštof Melichar Šlik, + po roce 1634 svobodný

3.3 Vilém Šlik, + asi roku 1604

oo 1595 Dorota N. z Kolovrat

3.3.1 Albín Šlik, + 1619 zavražděn ve Fridlantě

3.3.2 Jindřich J. Hanuš Šlik, +1630

oo A. Kochtická

3.3.2.1 Vilém Jindřich Šlik, + po roce 1649 bezdětný

I. oo M. Anna z Lichtenštejnu

II. oo Anna M. z Drahotuš

3.4 Matouš Šlik, +1612 oo 1594 Rosina A. z Vidršperka, bezdětný

3.5 Kryštof Šlik, + po roce 1611 oo Anežka Veikartka z Perglasu, bezdětný

Jindřich Šlik, +1528

oo Hypolita Hohenlohe

1. Kašpar Šlik, +1575, souzen 1545 a 1547

oo Eliška z Vartenberka

1.1 Prokop Šlik, + před rokem 1604 padl v Nizozemi, bezdětný

1.2 Jindřich Šlik, + 24. 2. 1585

oo Anna Ungnádová

1.2.1 Kašpar Šlik, +1624, souzen 1621, bezdětný

I. oo Eliška purkr. Z Donina

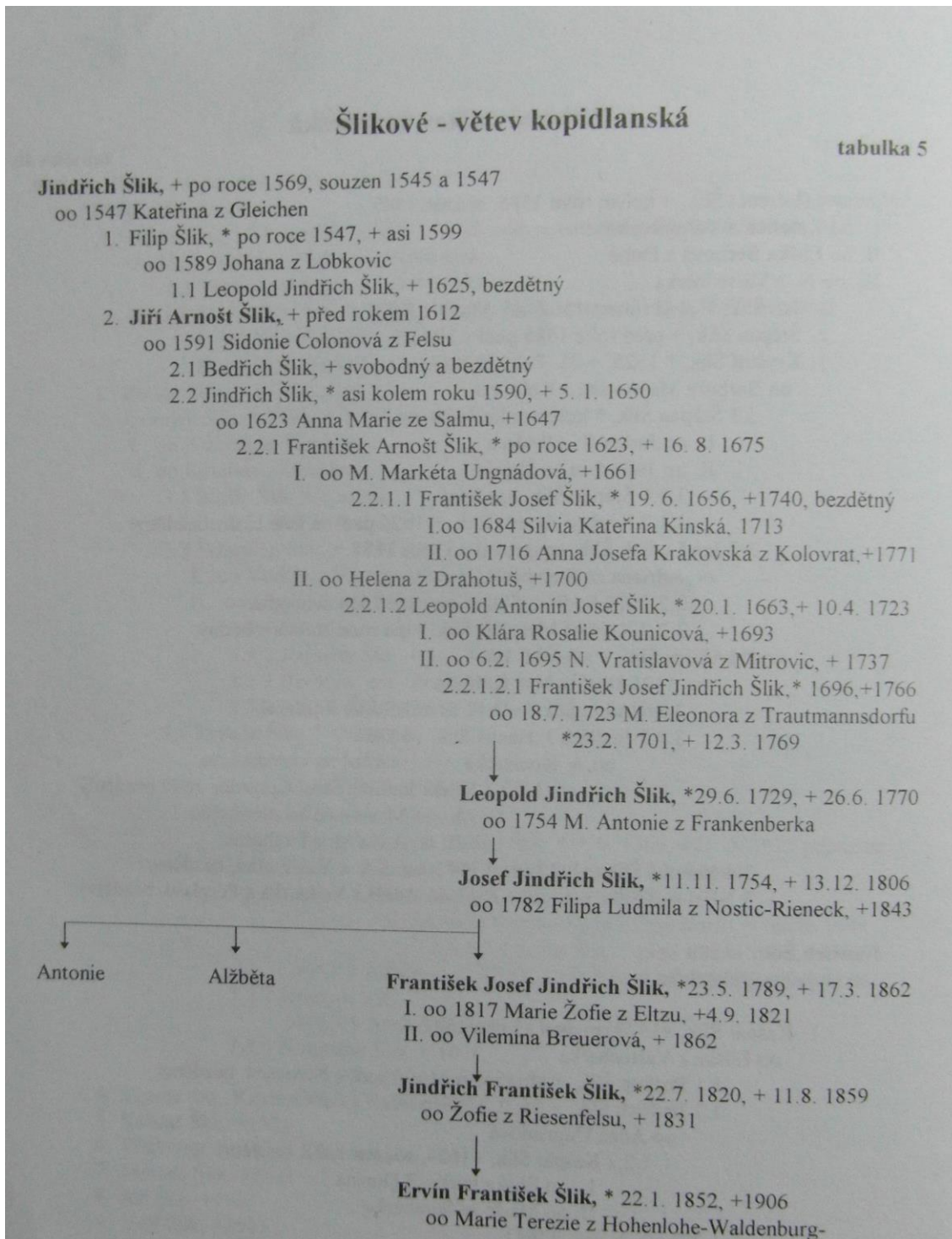
II. oo Marie ze Šumberka

1.3 Bedřich Šlik, +1611

oo Barbora Šenková, +1597

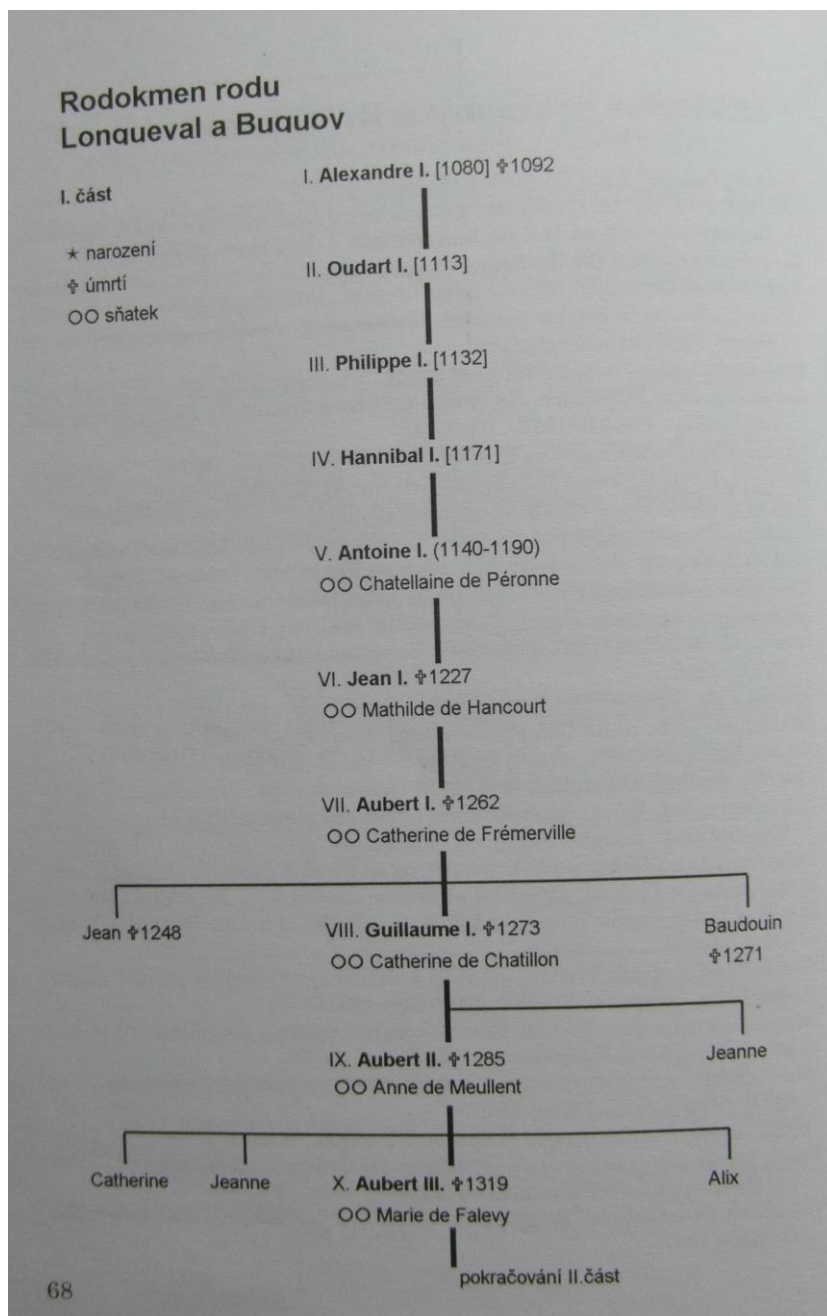
2. **Jindřich Šlik - větev kopidlanská, tabulka 5.**

Rodokmen ostrovské větve Šliků 2. část, tak jak jej sestavil Otakar Vinař.

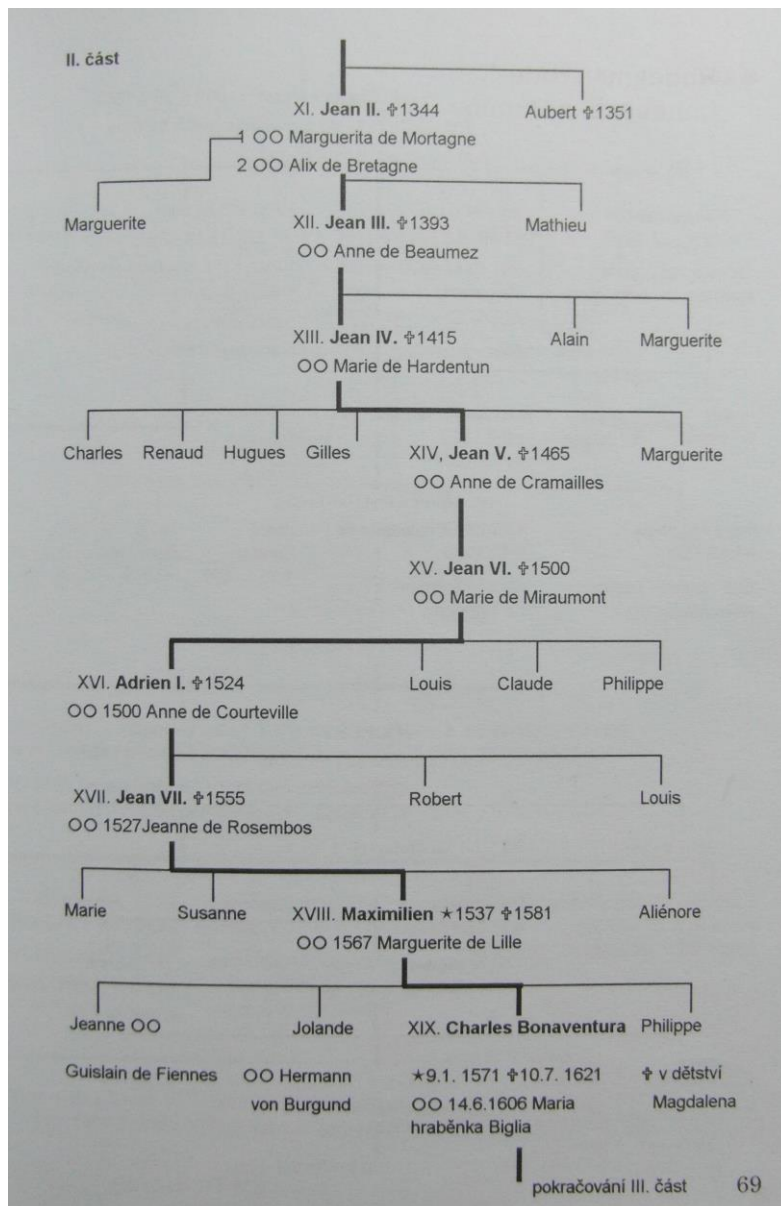
Rodokmen kopidlanské větve Šliků, tak jak jej sestavil Otakar Vinař.

Příloha č. 16

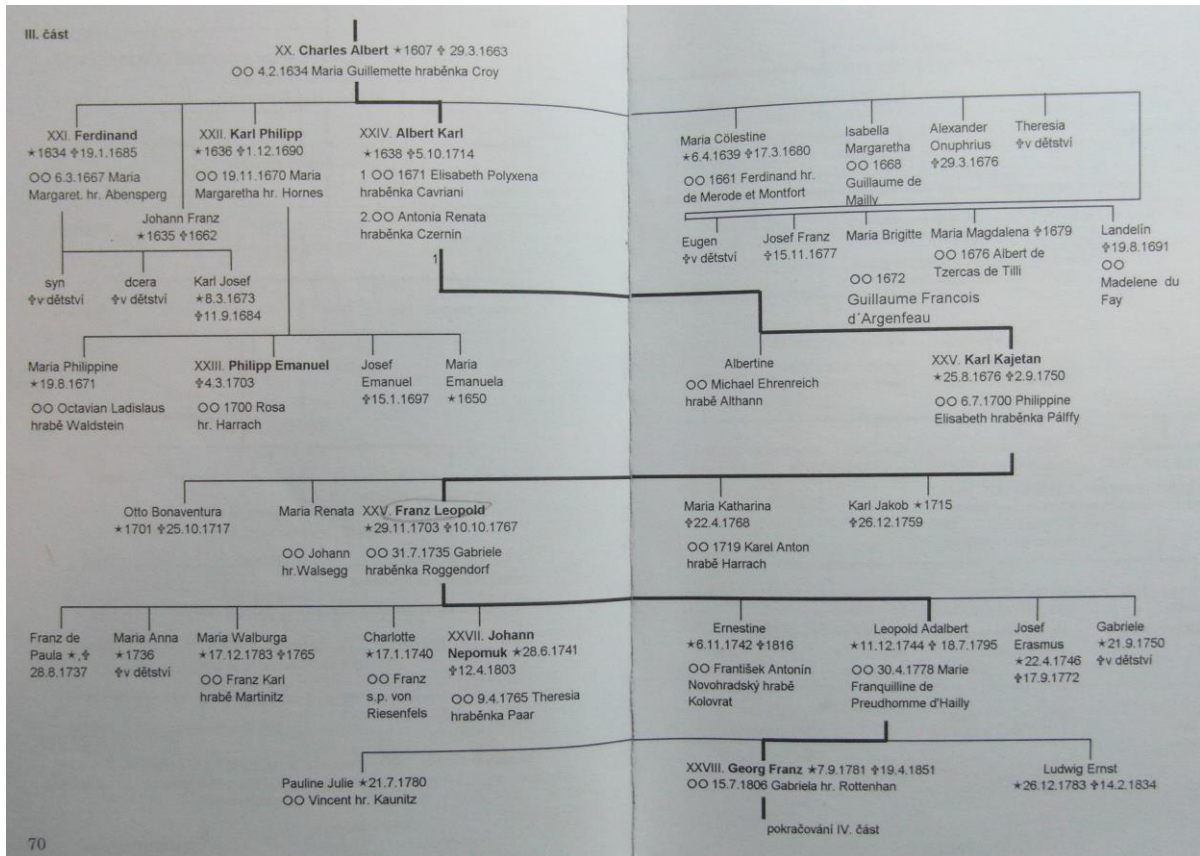
Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 1. část, tak jak jej sestavil Pavel Koblasa.

Příloha č. 17

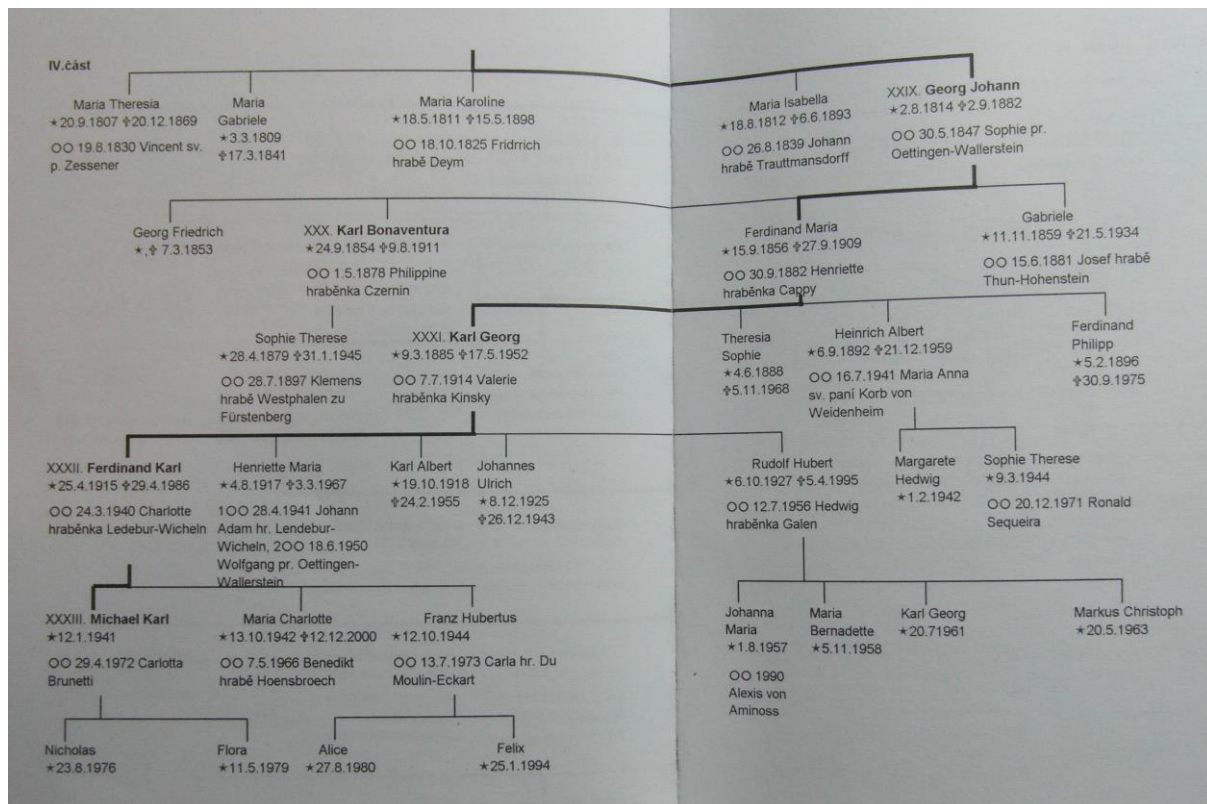
Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 2. část, tak jak jej sestavil Pavel Koblasa.

Příloha č. 18

Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 3. část, tak jak jej sestavil Pavel Koblasa.

Příloha č. 19

Rodokmen rodu Longueval a Buguoy 4. část, tak jak jej sestavil Pavel Koblasa.

Příloha č. 20

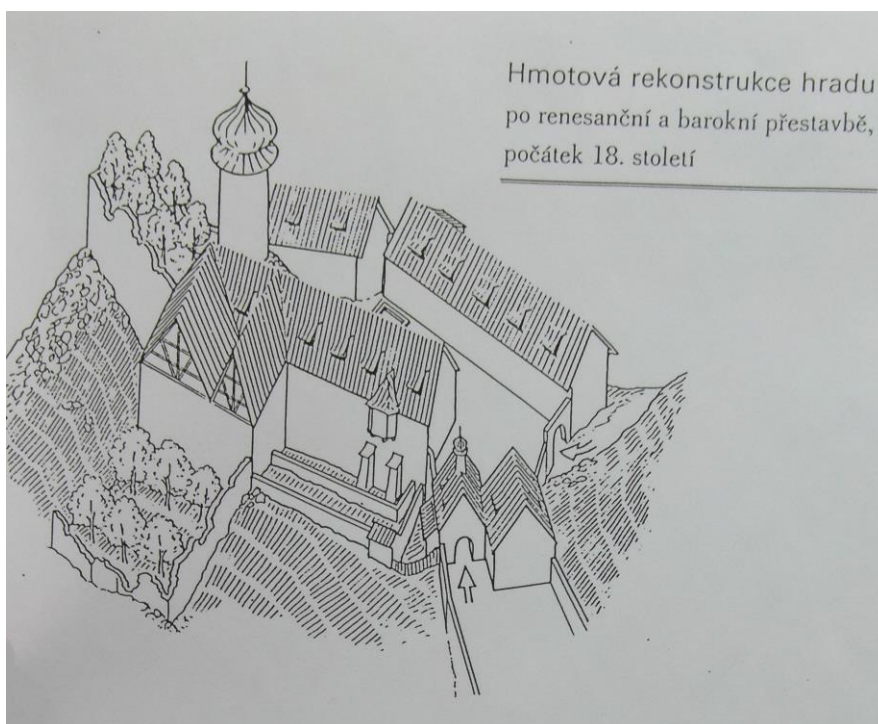
Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 1. část, 13. století, podle Lubomíra Zemana.

Příloha č. 21

Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 2. část, přelom 14. a 15. století, podle Lubomíra Zemana.

Příloha č. 22

Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 3. část, počátek 18. století, podle Lubomíra Zemana.

Příloha č. 23

Hmotová rekonstrukce Hauenštejnu 4. část, 2. polovina 19. století, podle Lubomíra Zemana.